

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติ
ป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ

Guidelines for Community Participation in Eco-tourism Management of the
Pa Hin Ngam National Park, Changwat Chaiyaphum

โดย

นางสาวสุดารัตน์ นาคประกอบ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาศาสตรบัณฑิตสิ่งแวดล้อม)

พ.ศ. 2546

ISBN 974-359-613-5

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)

ปริญญา

.....
วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม
สาขา

.....
วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม
ภาควิชา

เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ

Guidelines for Community Participation in Eco-tourism Management of the Pa Hin Ngam National Park, Changwat Chaiyaphum

นามผู้วิจัย นางสาวสุดารัตน์ นาคประกอบ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, Ph.D.)

กรรมการ
(ศาสตราจารย์วิทย์ ธารชลาณกิจ, กม.บ.(ประมง))

กรรมการ
(ศาสตราจารย์เกษม จันทรแก้ว, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา
(ศาสตราจารย์เกษม จันทรแก้ว, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....
(ศาสตราจารย์ทัศนีย์ อัดตะนันท์, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 16 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2546

คำนิยม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรศ.ดร. เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาเป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์มาโดยตลอด ขอกราบขอบพระคุณศ.วิทย์ ธารชลาณุกิจ กรรมการสาขาวิชาเอก ศ.ดร. เกษม จันทรแก้ว กรรมการสาขาวิชารอง และรศ.ดร.จิรชนม์ ศรีสวัสดิ์เล็ก ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของวิทยานิพนธ์ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผศ.สุรเชษฐ ชาญรัฐมาส และคุณสุชาติ สายละมัย สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสภาวิจัยแห่งชาติ ที่ช่วยให้คำแนะนำในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในงานวิจัยครั้งนี้ คือ พ.ต.ท.เกษตร วิณวันท์ ปลัดอำเภอเทพสถิต เจ้าหน้าที่เกษตรจังหวัดชัยภูมิ รองผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอเทพสถิต เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม หัวหน้ากลุ่มองค์กรชุมชน และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามทุกท่าน ที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของงานวิจัยในครั้งนี้ คือ คุณพ่ออนนท์ คุณแม่ทองพูน นาคประกอบ ตลอดจนญาติพี่น้องทุกคนที่คอยดูแลเอาใจใส่และเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา ยามที่ผู้วิจัยเกิดความรู้สึกท้อแท้และอ่อนล้า ความสำเร็จของการศึกษาและการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นคุณความดีของผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดจนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

สุดารัตน์ นาคประกอบ

ตุลาคม 2546

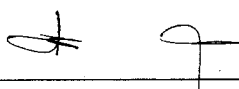
สุดารัตน์ นาคประกอบ 2546: แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่า
หินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยา
ศาสตร์สิ่งแวดล้อม) สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม ปรธานกรรมการที่
ปรึกษา: รองศาสตราจารย์เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, Ph.D. 195 หน้า

ISBN 974-359-613-5

การวิจัยเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 4. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 70 คน พร้อมทั้งการสำรวจสภาพพื้นที่ของผู้วิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการใช้สถิติอย่างง่ายในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ประกอบการบรรยายเชิงพรรณนา และการใช้ swot analysis ในการวิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าลักษณะพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก เนื่องจากได้รับข่าวสารจาก NGO และสื่อโทรทัศน์ และชุมชนต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต้องการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน สำหรับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลักคือ เจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากขาดบุคลากร งบประมาณและอุปกรณ์ การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนตามบทบาทหน้าที่ พบว่าผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีส่วนร่วมมากนักในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ดังนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรที่จะมีการดำเนินการใน 3 ลักษณะคือ (1) จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) จัดตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (3) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งประยุกต์หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ IUCN และหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การเข้าร่วมทางด้านแหล่งท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่พัก / ร้านอาหาร ของฝากที่ระลึก และการเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

สุดารัตน์ นาคประกอบ
ลายมือชื่อนิติ

ลายมือชื่อประธานกรรมการ

10 / 10 / 46

Sudarat Nakprakob 2003: Guidelines for Community Participation in Eco-tourism Management of the Pa Hin Ngam National Park, Changwat Chaiyaphum. Master of Science (Environmental Science), Major Field: Environmental Science, Environmental College. Thesis Advisor: Associate Professor Saovakon Sudsawasd, Ph.D. 195 pages. ISBN 974-359-613-5

The objectives of this study are 1. to study the site characteristic for Eco-tourism Management of the Pa Hin Ngam National Park; 2. to study the knowledge, understanding and needs of community regarding Eco-tourism; 3. to study Eco-tourism Management of the Pa Hin Ngam National Park, and 4. to offer the guidelines for community participation in Eco-tourism Management

Data was collected by interviewing community leaders, foresters, and Tambon Administrative Committees (TAO) along with surveying the site location resulting in 70 samples. SWOT analysis was carried out to analyze the site capacity for Eco-tourism and descriptive statistics were assigned for data analysis.

Results were found as follows:

Pa Hin Ngam National Park has high potential to be a site for Eco-tourism. Local people are knowledgeable about Eco-tourism and need it to be carried out in the area for it's generating income and the public facilities that will be developed in the community. In terms of Eco-tourism Management, it was found that the core organizations have managed at the moderate level ever with constraints in manpower, budget and equipment. Samples participated in Eco-tourism Management at the low level.

The guidelines proposed for community participation in Eco-tourism Management are 1) establish a core planning team to create the Eco-tourism framework, 2) appoint a working group to establish an action plan and 3) implement the action plan by using participatory approach on site selection, communication, security, food-lodging, souvenir and local guide.

Sudarat Nakprakob

Student's signature

Saovakon Sudsawasd

Thesis Advisor's signature

10 / 10 / 26

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
การท่องเที่ยวและนันทนาการ	7
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	12
การจัดการอุทยานแห่งชาติ	23
การมีส่วนร่วมของประชาชน	36
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	45
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	47
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	48
วิธีการดำเนินการวิจัย	48
เครื่องมือในการวิจัย	50
การเก็บรวบรวมข้อมูล	52
การประมวลผลข้อมูล	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	53

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	57
ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	58
สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	60
ความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	83
การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	99
วิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	119
บทที่ 5 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	121
กำหนดหลักการพื้นฐานในการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	124
การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	125
การแต่งตั้งคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	127
การจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	129
การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	133
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ	137
สรุปผลการวิจัย	137
ข้อเสนอแนะ	140
เอกสารอ้างอิง	142
ภาคผนวก	149
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ในการวิจัย	150
ภาคผนวก ข รายละเอียดแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	187

สารบัญญัตราสาร

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและอัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนอุทยานแห่งชาติ พ.ศ 2520 - 2536	29
2	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	49
3	จำนวนและร้อยละจำแนกตามลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง	59
4	องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	75
5	ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติของ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	82
6	การรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	84
7	ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	91
8	ความต้องการของชุมชนต่อการเข้าร่วมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	97
9	ลักษณะการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	101
10	การปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลัก	102
11	การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	106
12	สรุปบทบาทหน้าที่ของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	115
13	ตัวอย่างแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	130

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กระแสความต้องการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยว	13
2	หลักการและแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	15
3	องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	20
4	สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	67
5	ทุ่งดอกกระเจียว	69
6	ลานหินงาม	70
7	จุดชมวิวสุดแผ่นดิน	71
8	ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	71
9	แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	74
10	แผนผังองค์การบริหารงานภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	77
11	รูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	126
12	โครงสร้างคณะทำงานตามแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	128

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ของประเทศ ซึ่งสร้างรายได้เป็นมูลค่ามหาศาล เนื่องจากนักท่องเที่ยวต่างชาตินำเงินตราต่างประเทศเข้ามาจับจ่ายใช้สอยภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เกิดเงินตราหมุนเวียนภายในประเทศนับแสนล้านบาทต่อปี สังเกตได้จากสถิติในปีพ.ศ.2537 มีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 126,127 ล้านบาทต่อปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537) และสถิติในปีพ.ศ.2543 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวสูงถึง 285,272 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543) ระยะเวลาเพียง 7 ปี ภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยได้ขยายตัวสูงและมีรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมส่งออกประเภทอื่น ๆ นอกจากนี้การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศอย่างเป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น การจ้างแรงงาน การกระจายรายได้ การทำให้เกิดอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและนำความเจริญมาสู่ชนบทในด้านการสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์ ให้กับประชาชน รวมถึงการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ในแต่ละจังหวัดให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ผลจากการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดการลงทุนเพื่อพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับและจูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว นั้น เป็นชนวนสำคัญที่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ ตามมาคือ ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพทางธรรมชาติ การบุกรุกพื้นที่สาธารณะเพื่อก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ขัดต่อพระราชบัญญัติ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสิ่งอำนวยความสะดวกไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม จนทำให้เกิดปัญหาสภาพความเสื่อมโทรมและมลภาวะภายในแหล่งท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากการเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งรักษาและทำนุบำรุงแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน โดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน (sustainable) และยังคงความเป็นเอกลักษณ์ (uniqueness) ของพื้นที่ตลอดไป โดยกระทำควบคู่ไปกับการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยวิถีทางหนึ่งซึ่ง

เป็นที่ยอมรับในหลายประเทศนั่นก็คือ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism”

การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำให้รัฐบาลส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวขึ้น โดยกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ เน้นศักยภาพของท้องถิ่น ภายใต้การบริหารและกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งนโยบายดังกล่าวเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่มและองค์กรชุมชน ได้มีส่วนร่วมพัฒนาในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งชุมชน จากนโยบายดังกล่าว ทำให้เกิดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศประการหนึ่ง ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่ว่า “ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับอย่างครอบคลุมพร้อมกับพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้มากที่สุด นอกจากนี้ยังปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540) ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.2540 มาตรา 46 อธิบายว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน”

ปัจจุบันการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติทั้งทางบกและทางทะเล นั้น นับว่ามีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากปีพ.ศ.2540 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางไปเยือนอุทยานแห่งชาติ 59,274,596 คน เพิ่มขึ้นเป็น 64,248,862 คนในปีพ.ศ.2543 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544) โดยรูปแบบในการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวมีทั้งแบบไปกลับและแบบพักแรม ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ อันเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศจากสิ่งแวดล้อมที่จำเจในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่นแปลกใหม่ นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตามอุทยานแห่งชาติยังเป็นแหล่งธรรมชาติที่สวยงามและมีระบบนิเวศที่เปราะบาง ดังนั้นการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติโดยขาดความระมัดระวังไม่ว่าจะเป็นเพื่อการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากขึ้น ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านชีวกายภาพ เช่น ผลกระทบต่อแหล่งน้ำ พืชพรรณ สัตว์ป่า เป็นต้น และผลกระทบทางด้านสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การ

ลอกเลียนแบบ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และวิถีการดำเนินชีวิต เป็นต้น (ดรพรณี และสุรเชษฐ์ ,2539)

อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จังหวัดชัยภูมิ นับว่าเป็นอุทยานแห่งชาติทางบกที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศ ประกอบด้วยสภาพธรรมชาติที่มีลักษณะเด่น มีความสวยงาม หรือมีความแปลกทางด้านธรณีวิทยา วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีคุณค่าในการเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาหาความรู้ จากการสำรวจพื้นที่ธรรมชาติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ ได้สรุปว่า สภาพภูมิประเทศของจังหวัดและแหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมอย่างมากที่จะเกิดการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นการดูแลรักษาธรรมชาติและสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับกระแสการตื่นตัวทางสังคม (สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ, 2540) ซึ่งปัจจุบันได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวในพื้นที่บ้างแล้ว ในช่วงระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปีทางอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงานเทศกาล “ท่องเที่ยวทุ่งดอกกระเจียวบาน” ขึ้นโดยเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่ถึงอย่างไรทางอุทยานแห่งชาติก็ยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้เต็มที่ จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามมา 6 ประการคือ ประการแรก ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ประการที่สอง ปัญหาการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ประการที่สาม ปัญหาขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวก ประการที่สี่ ปัญหาการคมนาคมขนส่ง ประการที่ห้า ปัญหาการรักษาความปลอดภัย และประการสุดท้าย ปัญหาการจำหน่ายของฝากของที่ระลึก

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผลการศึกษาสามารถตอบสนองนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวระดับชาติ ข้อหนึ่งที่ว่า “สนองต่อวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างศักยภาพของคนโดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างและพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการของชุมชนทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
4. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ที่สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
2. ได้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
3. เป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มองค์กรที่สนใจเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปสู่การดำเนินงานได้จริง

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการอุทยานแห่งชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชน จากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้อง เช่น บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เป็นต้น
2. วิเคราะห์สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากเอกสารรายงาน การสำรวจสภาพพื้นที่ และการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง
3. วิเคราะห์ความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง
4. วิเคราะห์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชน การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติงาน รวมถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่
5. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด (swot analysis) ด้านความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การร่วมทำกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่การสำรวจพื้นที่ การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามตรวจสอบและการประเมินผล ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การใช้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนโดยมีคุณค่าทางนิเวศกำกับความยั่งยืน

ความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การแสดงออกทางภาษาของแต่ละบุคคลในลักษณะการลงความเห็น โดยอาศัยความรู้ที่มีอยู่หรือเป็นการประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งการประเมินนั้นจะชี้ให้เห็นถึงท่าทีความรู้สึก แรงจูงใจ ปฏิกริยา ตลอดจนความนึกคิดที่เข้าใจผิด และอคติ

การรับรู้ข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความถี่ในการรับรู้ข่าวสารของชุมชนจากสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ที่นำเสนอเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การรู้เรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอร่วมกัน โดยมีความคุ้นเคย และติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันและกันอย่างใกล้ชิด

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับการศึกษาดังนี้

1. การท่องเที่ยวและนันทนาการ
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การจัดการอุทยานแห่งชาติ
4. การมีส่วนร่วมของประชาชน
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวและนันทนาการ

สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทย

1. การท่องเที่ยวภายในประเทศ สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย จำนวนนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวจากภายในประเทศนั้น ๆ แทบทั้งสิ้น คาดว่าประมาณ 75 - 80% ของกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดจากนักท่องเที่ยวที่เราเรียกว่า นักท่องเที่ยวภายในประเทศก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้น ได้เคยมีการคาดการณ์ไว้ว่าในปีพ.ศ.2540 รายได้จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไทยจะมีประมาณ 209,375 ล้านบาท และจะเริ่มสูงกว่ารายได้จากการท่องเที่ยวต่างชาติในปีพ.ศ.2541 และจะก่อให้เกิดรายได้ถึง 355,000 ล้านบาท ในปีพ.ศ.2543 และ 567,000 ล้านบาท ในปีพ.ศ.2546 นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดเวลา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการขนส่งและการเดินทาง นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ อีก เช่น การเคลื่อนย้ายจากชีวิตในชนบทมาเป็นชีวิตในเมืองใหญ่ การอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่นำไปสู่การเคลื่อนย้าย ครอบครัวออกไปหาที่อยู่แถวชานเมือง สามารถเดินทางจากที่พักไปยังที่ทำงานซึ่งไม่ไกลเกินไปในแต่ละวัน การขยายตัวของรายได้ยังหมายถึงจำนวนครั้งที่เพิ่มขึ้นเพื่อการเดินทางไปเยี่ยมเยียนญาติ ๆ หรือเพื่อนตามเมืองอื่น

ผู้คนเริ่มมีความรู้สึกว่าการเดินทางท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนเป็นรางวัลส่วนหนึ่งของชีวิตมากกว่าที่จะคิดว่าเป็นสิ่งฟุ่มเฟือยดังที่คนในอดีตเคยคิดเป็นที่คาดกันไว้กว่า 75% ของนักท่องเที่ยวภายในประเทศเลือกใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยวหรือพักผ่อนมากกว่าพาหนะอื่นใดในโลกยุคปัจจุบัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546)

2. การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนใหญ่จะเดินทางมาจากประเทศ ซึ่งมีมาตรฐานการครองชีพค่อนข้างสูง ประกอบเข้ากับอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีรากฐานมาจากระบบอุตสาหกรรมและธุรกิจการค้า ประเทศดังกล่าวเหล่านี้มีอัตราของการเติบโตของสังคมเมืองใหญ่ค่อนข้างสูง และมีระดับมาตรฐานรายได้ที่ไม่แตกต่างกันมากนักเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบสังคมในประเทศดังกล่าว ตลาดการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศโดยพื้นฐานแล้วจะประกอบด้วยกลุ่มคนซึ่งมีรายได้ระดับกลาง ซึ่งมักจะมีตำแหน่งงานในระดับวิชาชีพชั้นสูงหรือผู้บริหารและหัวหน้างานในระดับช่างฝีมือ การท่องเที่ยวนับว่าเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่สามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศได้โดยไม่ต้องมีการส่งออกหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสินค้าส่งออกที่มองไม่เห็น (invisible export) ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะประเทศในโลกที่สามหรือประเทศที่กำลังพัฒนา เนื่องจากไม่มีสินค้าเพียงพอที่จะส่งออกและมีนักท่องเที่ยวภายในประเทศน้อยมาก ฉะนั้นจึงต้องพึ่งพิงรายได้ส่วนใหญ่ที่ได้จากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ มีการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาซื้อบริการภายในประเทศ เช่น สถานที่พัก ภัตตาคาร การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึก การใช้จ่ายเงินตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546)

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ (ดรรชนี และสุรเชษฐ์, 2539)

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (natural attractions)
2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (manufactured attractions)
3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาตินั้น ประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศ ทิวทัศน์ที่สวยงาม และสัตว์ป่า นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวเหล่านี้จะต้องได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจทำลายความสวยงามลงได้

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตรงกับข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เมืองขนาดใหญ่ ๆ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น พระราชวัง อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกจำนวนไม่น้อยที่สนใจในความรู้เรื่องแห่งอารยธรรมในอดีต วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อยรวมถึงพิธีกรรม พิธีกรรมงานฉลองรื่นเริงต่าง ๆ ศิลปะการแสดงดนตรี เพลงพื้นบ้าน การรำยา การละเล่น ตลอดจนงานหัตถกรรม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ดอร์ซัน เอ็มพันท์ และสุรเชษฐีย์ เชนฐุมาส (2539) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยว ซึ่งรวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (natural resource tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ (first hand ecosystem) และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่ จึงมักปรากฏอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ว่าเป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (nature attractions) และตัดขาดจากโลกภายนอก (solitude) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจเหล่านั้น

อาจเป็นความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ดังนั้นสภาพทรัพยากรจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายถึงรวมถึงศักยภาพในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย โดยได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (nature destination) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural destination) ซึ่งรวมเอาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (historical archaeological and regions destination) และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมและประเพณี (art culture and traditional destinations) เข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นหากมองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่าเป็นวัตถุดิบเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และเป็นวัตถุดิบประเภทใช้แล้วไม่หมดไปหรือสูญหายหากมีการควบคุมป้องกันด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยวยังประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้ (carrying capacity)

2. นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2536) ระบุว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกันคือ

ประเภทที่ 1 นักท่องเที่ยวแบบหัวกระทิ (hard-core nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ

ประเภทที่ 2 นักท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอุทิศตน (dedicated nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปเที่ยวสถานที่ธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติหรือประเพณีท้องถิ่น

ประเภทที่ 3 นักท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก (mainstream nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่แปลก ๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่น ไปเยือนลุ่มน้ำอเมซอน (Amazon) อุทยานกอริลลา ในรวันดา (Rawanda Gorilla Park) หรือจุดหมายปลายทางอื่น ๆ ที่เป็นการริเริ่มสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยวพิเศษ

ประเภทที่ 4 นักท่องเที่ยวธรรมชาติตามโอกาส (casual nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไปนอกจากนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2539) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าจะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

3. การตลาด นับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยว โดยเป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในเชิงการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีลักษณะอย่างไร โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่คาดหวังจากการท่องเที่ยว (expectation) อย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสมกับความสนใจและตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่ และสามารถยอมรับกฎหรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือไม่ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเลือกสรรประเภทและคุณภาพของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ (qualitative tourism) มากกว่าการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ (quantitative tourism) อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งส่วนใหญ่งานด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ดรรรชนี และสุรเชษฐ์, 2538)

4. การบริการ การท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นต้องการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาคบริการ ซึ่งได้แก่ การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ecolodge) เป็นมัคคุเทศก์นำทางในการเดินป่า เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประวัติความเป็นมา

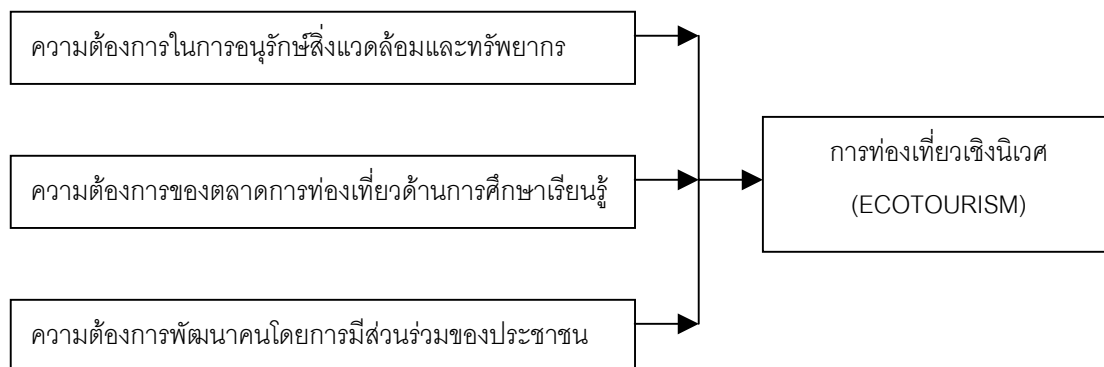
ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้เจริญเฟื่องฟูคึกคักมาตามลำดับ เป็นผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนมูลค่านับแสนล้านบาท ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ในด้านตรงกันข้ามการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และภาพพจน์ของการท่องเที่ยวถดถอยลง การจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม

การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้น ได้มีความพยายามมาโดยตลอด ด้วยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการ แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่งที่จะกล่าวเป็นพิเศษในที่นี้คือ ความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ และการขาดการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

ภายใต้ความต้องการในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ และกระแสของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้านคือ

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากพลัง 3 กระแสนี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ นั่นคือ Green tourism หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างเล็ก ๆ รวมกัน แล้วสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 กระแสความต้องการการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยว

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544

นิยามและความหมาย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism Biotourism Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองของความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือเป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทาง

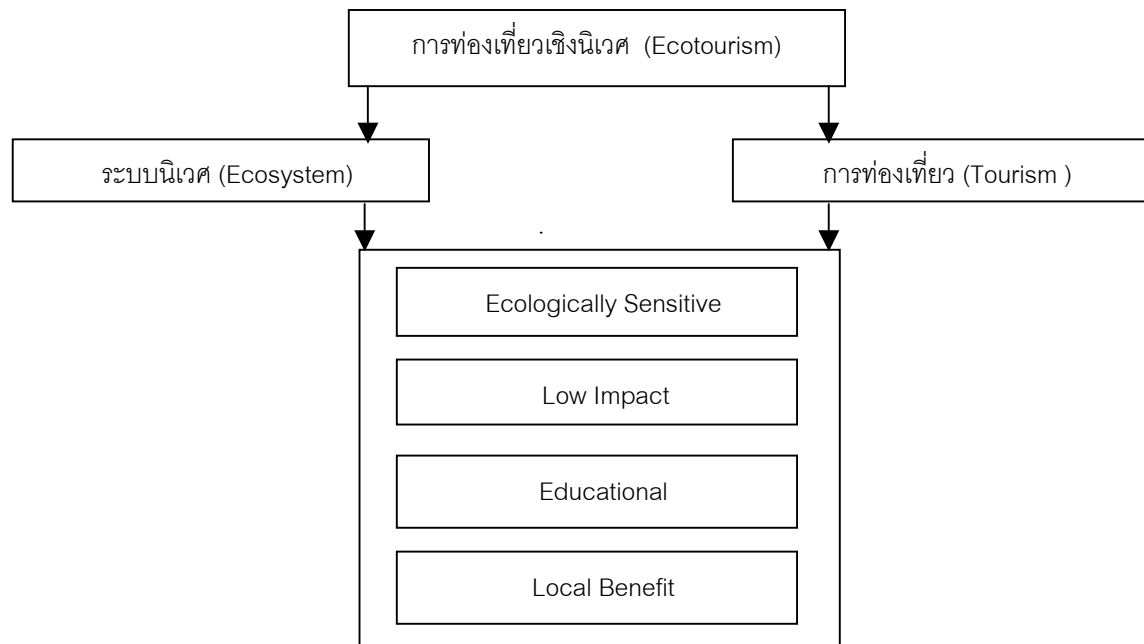
เศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2539) สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอมาดังนี้

Ceballos-Lascurain (1988) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources - IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น”

Boo (1991) ซึ่งเป็นผู้คลุกคลีกับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลาตินอเมริกาและหมู่เกาะแคริบเบียน พร้อมกันเขียนรายงานเรื่อง “Ecotourism: The Potentials and Pitfalls” ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม”

The Ecotourism Society (1991) ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาวางแผน และเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงแรกว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

ต่อมาคำนิยามข้างต้นของ The Ecotourism Society ก็ได้รับการปรับปรุงโดย Western (1993) ให้สั้นและกะทัดรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นว่าเป็น “การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น”

ภาพที่ 2 หลักการและแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540

จากนิยามความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญที่เป็นสาระสำคัญดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและอนุรักษณ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้จะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การใช้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนโดยมีคุณค่าทางนิเวศกำกับความยั่งยืน

แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาศ และดรพรณี เอมพันธุ์ (2538) และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดที่เป็นพื้นฐานหรือหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยสรุปได้ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (nature - based) รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (identical or unique) และทรงคุณค่าในพื้นที่นั้น

2. เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ (responsibly travel) และมีการจัดการอย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างต่ำ (no or low impact) และช่วยส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนตลอดไป

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (learning) และให้การศึกษา (education) เกี่ยวกับระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ความประทับใจ (appreciation) และประสบการณ์ (experience) ที่มีคุณค่า ซึ่งจะสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องทางด้านการอนุรักษ์ ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

4. เป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกระจายรายได้ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (involvement of local community or people participation) ในภาคบริการต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (local benefit) มากกว่าการท่องเที่ยวที่เคยส่งเสริมกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันที่เรียกว่า conventional tourism ซึ่งมักจะเป็นการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะใหญ่ ๆ (mass tourism) ที่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่มักจะตกอยู่กับผู้ประกอบการหรือบริษัทนำเที่ยวเท่านั้น

ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ ไม่ว่าจะมีการวางแผนและจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใดก็ตาม ความสำคัญทั้งสามประการดังกล่าวจะต้องได้รับการพิจารณานำเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ สาละสำคัญของท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้คือ (ศุภยวิชัยป้าไม้, 2538)

1. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไป นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ประชาชนในท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วย

วิธีการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์มีหลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (interpretation programs) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ / แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือทางเดินป่า ที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหลากหลายแก่ผู้มาเยือน รวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศน์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

2. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย เช่น การเดินทางท่องเที่ยวแบบชายหาด พักตามรีสอร์ต หรือโรงแรมหรู ๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงจะต้องพิจารณาถึงการจัดมีการสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้าง และระดับลึกซึ้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวและได้รับความพึงพอใจกลับไป

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (low scale – low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (nature guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในส่วนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

จากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกิจการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นที่ยอมรับกันว่าจะช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้นในระยะยาว และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการช่วยส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนร่วมระดับประเทศอีกด้วย

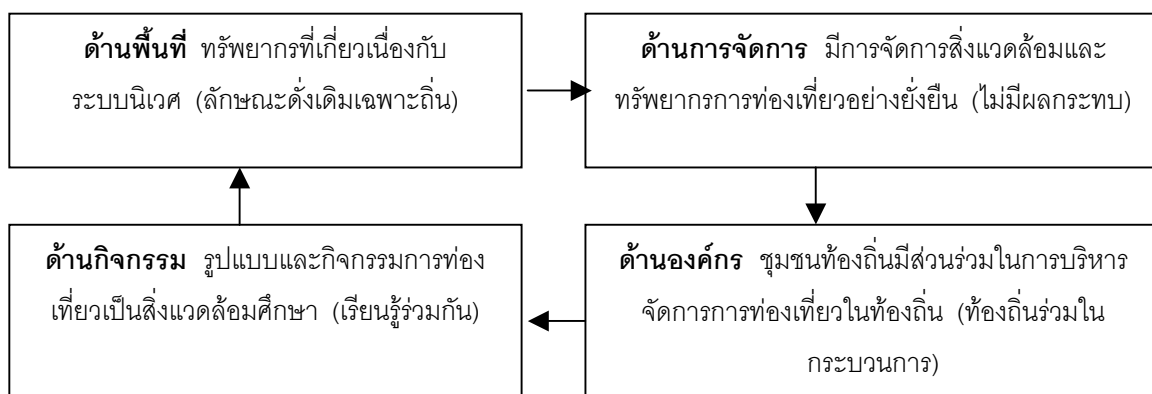
องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีอยู่ 4 องค์ประกอบหลัก คือ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542)

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity or authentic or endemic or unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (eco – system) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (nature – based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainable managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (environmental education – based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (involvement of local community or people participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation – based tourism)

ภาพที่ 3 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบ

นิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural tourism และ historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ ได้

กิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมนับได้ว่ามีความหลากหลาย ซึ่งกิจกรรมบางประเภทอาจมีลักษณะที่บ่งชี้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในขณะที่บางกิจกรรมอาจมีความกำกวมหรือคาบเกี่ยว ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติกิจกรรมและการให้บริการว่ามุ่งเน้นอะไร และอย่างไร เช่น เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาหาความรู้ ผจญภัย กีฬาสนุกสนาน เพื่อความบันเทิง สัมผัสองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว แลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ เป็นต้น

ดอร์ซัน เอ็มพันท์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2539) กล่าวว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีเรื่องของการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งศุภนิเวศวิทยา (2538) ได้แบ่งกลุ่มกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งมีทั้งกิจกรรมหลัก และกิจกรรมเสริม คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism activities) เป็นกิจกรรมหลัก กิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการใกล้ชิดชื่นชมธรรมชาติ และกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการผจญภัยตื่นเต้นท้าทายกับธรรมชาติ (adventurous recreational activities) เป็นกิจกรรมเสริม ซึ่งจะต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องและไปด้วยกันได้ดีกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่กระทำในพื้นที่ธรรมชาติ มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มต่อกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อไม่สร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การเดินป่า (hiking/trekking) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (nature education) กิจกรรมถ่ายภาพรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (nature photography video taping and sound of nature audio taping) กิจกรรมส่องสัตว์/ดูนก (animal / bird watching) กิจกรรมศึกษา / เที่ยวถ้ำ (cave exploring / visiting) กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (sky interpretation) กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (boat sightseeing) กิจกรรมพายเรือแคนู (canoeing) กิจกรรมดำน้ำลึก (scuba diving)

2. กิจกรรมท่องเที่ยวประเภทขึ้นชมธรรมชาติ และกิจกรรมท่องเที่ยวประเภทตื่นเต้นผจญภัย ทำท่ายกับธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (terrain / mountain biking) กิจกรรมปีน / ไต่เขา (rock / mountain climbing) กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping) กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก (hang glider) กิจกรรมล่องแพยาง / ไม้ไผ่ (white water rafting) กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (picnicking) กิจกรรมเที่ยวน้ำตก (waterfall visits/exploring)

อย่างไรก็ตามในช่วงประมาณ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ยังนับว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ และยังไม่เป็นที่ปรากฏแพร่หลายมากนัก แต่อย่างไรก็ตามอุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งก็ได้จัดตั้งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในการเที่ยวชม และศึกษาธรรมชาติ นอกจากนี้ นักนิเวศวิทยา (ecologists) นักอนุรักษ์ (conservationists) และนักนิยมธรรมชาติ (activitists) ชาวไทยเป็นจำนวนมากต่างได้สัมผัส เรียนรู้ และซึมซับเอาความรู้สึกซาบซึ้ง (appreciate) จากธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติมาเป็นเวลาช้านานแล้ว (Pipithvanichtharn, 1997)

ภาพรวมของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติ

ประการแรกคงจะต้องมุ่งไปที่การจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่อุทยานแห่งชาติในแต่ละภูมิภาคว่ามีความพร้อมที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยขนาดไหน โดยจัดลำดับความสำคัญออกเป็น 3 ลำดับอย่างง่าย ๆ ได้แก่ พื้นที่ที่มีความพร้อมสูงสุดเป็นลำดับแรกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่ที่มีความพร้อมปานกลาง และพื้นที่ที่ยังมีความพร้อมน้อยหรือยังไม่มี โดยอาศัยเกณฑ์ในการพิจารณาร่วมกันดังนี้ 1) ศักยภาพทางชีว - กายภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) ปัญหาด้านการรักษาป้องกันพื้นที่ 3) สถานภาพของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และ 4) ความพร้อมในการให้บริการสื่อความหมายธรรมชาติ ข้อมูลศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการนำไปพิจารณาร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการเพื่อถ่ายทอดข้อมูลไปสู่ตลาดและนักท่องเที่ยวต่อไป

ประเด็นถัดไปที่ควรคำนึงถึงก็คือเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติในฐานะผู้กำกับดูแลพื้นที่และผู้บริการด้านข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ รวมไปถึงการประสานความร่วมมือกับประชาชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประสบผลสำเร็จตามมุ่งหวังไว้ กรมป่าไม้ควรเป็นผู้กำหนดว่าพื้นที่ใดบ้างสมควรจะเปิดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเป็นผู้กำหนดนโยบาย / แนวทางและมาตรการในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ให้เป็นไปตามหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น กำหนดมาตรการในการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว การกำจัดหรือควบคุมขยะและของเสีย คุณภาพของมัคคุเทศก์ การรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ค่าธรรมเนียมในการใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติสำหรับกิจกรรมเฉพาะอย่าง เป็นต้น

การจัดการอุทยานแห่งชาติ

ความเป็นมาของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

ชื่อ พงศ์รุ่งทรัพย์ และพิชา พิทยขจรวุฒิ (2532) ได้กล่าวถึงความริเริ่มเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ โดยสรุปได้ว่าน่าจะมีรากฐานแพร่หลายมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็นประเทศแรกในโลกที่เป็นต้นความคิดในเรื่องการรักษาธรรมชาติในรูปแบบของการจัดการอุทยานแห่งชาติเมื่อปีค.ศ.1872 โดยได้ออกกฎหมายจัดตั้งอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของโลก ชื่ออุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน (Yellow stone National Park) และได้วางบรรทัดฐานไว้สำหรับการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับเป็นอุทยานแห่งชาติไว้ว่า ตามหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับแพร่หลายโดยทั่วไปนั้นอุทยานแห่งชาติควรมีพื้นที่กว้างใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น ภายในพื้นที่ต้องมีลักษณะพิเศษหลายประการ เช่น เป็นสถานที่ซึ่งมีทิวทัศน์งดงามหาที่อื่นเสมอเหมือนมิได้ เป็นสถานที่สำหรับการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เป็นห้อง

ทดลองขนาดใหญ่ที่ได้รับการรักษาไว้ตลอดกาล สำหรับการค้นคว้าหาความรู้อันไม่มีขอบเขตและไม่มีที่สิ้นสุด โดยสรุปเป็นบรรทัดฐานของพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้ 4 ประการ ดังนี้

1. มีความงดงามของธรรมชาติอย่างสูง
2. มีเอกลักษณ์ของธรรมชาติแปลกเด่นไม่มีสถานที่อื่นเสมอเหมือน
3. มีคุณค่าทางธรรมชาติเป็นประโยชน์แก่การศึกษาหาความรู้ และความรื่นรมย์ทั้งทางกายและทางใจของประชาชน อาทิ พันธุ์พืช สัตว์ แหล่งน้ำ อากาศ และอื่น ๆ
4. มีคุณค่าทางวิทยาศาสตร์เหมาะแก่การค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ จากทรัพยากรเหล่านั้น

ดังนั้นอุทยานแห่งชาติจึงนับว่าเป็นตัวแทนของสิ่งซึ่งงดงามล้ำค่าของประเทศทั้งดิน น้ำ อากาศ สัตว์และพืช มีคุณค่ายิ่งทางทิวทัศน์ ทางด้านวิทยาศาสตร์ และทางด้านการศึกษาหาความรู้ รัฐมีอุทยานแห่งชาติไว้เพื่อธำรงความงดงามของทิวทัศน์ สภาพแท้จริงดั้งเดิมของสังคมพืช สัตว์ ตลอดจนความสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์อีกด้วย

สำหรับประเทศไทยนั้น เสรี เวชบุษกร (2539) กล่าวว่า ผู้ที่ให้กำเนิดระบบอุทยานแห่งชาติคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สืบเนื่องจากในปี.ศ.2502 ขณะที่ท่านได้เดินทางไปตรวจราชการทางภาคเหนือ ได้พบเห็นธรรมชาติแห่งขุนเขาลำเนาไพรที่อุดมสมบูรณ์มากมายเรียงรายไปตามสองข้างทาง จึงเกิดความบังคืดใจว่าควรจะได้เก็บรักษาเอาไว้ให้เป็นป่าถาวรเพื่อเป็นมรดกแก่ชนรุ่นต่อไป ประกอบกับในเวลานั้นนิยมไพรสมาคมซึ่งนำโดยนายแพทย์บุญส่ง เลขะกุลได้พยายามผลักดันให้รัฐบาลสงวนป่าเอาไว้ ในรูปเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติ โดยภายหลังที่เดินทางกลับจากราชการ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งการให้กระทรวงเกษตรและกระทรวงมหาดไทยร่วมกันพิจารณาดำเนินการ ซึ่งกรมป่าไม้ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ได้รับความร่วมมือจากสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) โดยการส่ง Dr.George D.Rhule ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติจาก National Park Service ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้มาช่วยแนะนำด้วยบทกฎหมายและคัดเลือกพื้นที่เพื่อเตรียมการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติต่อไป ซึ่งในขั้นต้นได้แนะนำให้ประกาศจัดตั้งพื้นที่ป่าไม้เป็นอุทยานแห่งชาติ 14 แห่ง ที่สำคัญ เช่น เขาใหญ่ ภูตึง เอร่าวัน ดอยขุนตาล ดอยอินทนนท์ ดอยสุเทพ ทุ่งแสลงหลวง น้ำหนาว เขาสามร้อยยอด เป็นต้น

ต่อมาในปลายปีพ.ศ.2505 “เขาใหญ่” ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย ทั้งนี้ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 (สุรเชษฐ์, 2538) หลังจากนั้นกรมป่าไม้ได้ดำเนินการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากในเวลาต่อมา ซึ่งนับถึงปีพ.ศ.2540 ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติทั้งทางบกและทางทะเลที่ได้รับการประกาศแล้ว รวมทั้งสิ้น 82 แห่ง คิดเป็นพื้นที่ ประมาณ 26.45 ล้านไร่ หรือ ประมาณร้อยละ 8.21 ของพื้นที่ประเทศ (ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล, 2540)

ความหมายของอุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติ (national park) นับว่าเป็นแหล่งอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่ง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้เล็งเห็นคุณค่าความสำคัญและประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในรูปของอุทยานแห่งชาติ จึงได้พยายามคัดเลือก และประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีประเทศต่าง ๆ ในทุกทวีปไม่น้อยกว่า 120 ประเทศ ได้ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติขึ้นแล้ว มีจำนวนรวมกันทั้งสิ้นมากกว่า 1,600 แห่ง

อุทยานแห่งชาติ มีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศทั่วโลก ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าขึ้นอยู่กับประวัติความเป็นมาและความจำเป็นที่เป็นสาเหตุของประกาศจัดตั้ง ตลอดจนปัจจัยภาวะแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศนั้น (คณະวนศาสตร์, 2530) สำหรับประเทศไทยได้มีการให้ความหมายของอุทยานแห่งชาติไว้ ดังนี้คือ

1. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติปีพ.ศ.2504 ระบุว่าอุทยานแห่งชาติ คือ “ที่ดิน ซึ่งรวมความทั้งพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายฝั่งทะเลที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ลักษณะที่ดินดังกล่าวเป็นที่ที่มีสภาพธรรมชาติที่น่าสนใจ และมีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด ซึ่งมีใช้ทบวงการเมือง ทั้งนี้การกำหนดดังกล่าวก็เพื่อให้คงอยู่ในสภาพเดิม เพื่อสงวนไว้ให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา และความรื่นรมย์ของประชาชนสืบไป”

2. กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่องานบริหารอุทยานแห่งชาติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ได้กำหนดความหมายของอุทยานแห่งชาติเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติไว้ดังนี้

อุทยานแห่งชาติ หมายถึง “พื้นที่ที่สงวนไว้เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนจิตวิญญาณธรรมชาติและสรวงงามอันเป็นที่ติดตราตรึงใจของผู้พบเห็นให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปและถูกใช้ไปในทางที่ผิด เพื่อรักษาสมบัติธรรมชาติไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง ๆ ได้ชม ได้ศึกษาค้นคว้าธรรมชาตินั้น ๆ ต่อไป

จากนิยามใน 2 ส่วนหลัก ๆ ข้างต้น สรุปได้ว่าอุทยานแห่งชาติในประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่ได้รับการประกาศให้เป็นแหล่งสงวนและคุ้มครองสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติ ภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติปีพ.ศ.2504 ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ใน 3 ส่วนหลัก ๆ คือ

1. รักษาสมดุลตามธรรมชาติ
2. ใช้ประโยชน์ด้านการศึกษาวิจัย
3. ใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ

ซึ่งการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จะมุ่งที่การบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ส่วนนี้

เสรี เวชบุษกร (2539) กล่าวว่า อุทยานแห่งชาติเป็นที่ซึ่งรัฐบาลสงวนไว้เป็นพิเศษเพื่อประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ และเพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนป่าไม้ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ และปะการังใต้ทะเล อุทยานแห่งชาติโดยทั่วไปจะมีพื้นที่กว้างขวาง ประกอบไปด้วยธรรมชาติที่สวยงามหาได้ยาก เช่น ทัศนียภาพแห่งขุนเขา ท้องทุ่งเกาะแก่ง ชายหาด ท้องทะเล ถ้ำ น้ำตก หุบเขา หินผา ที่มีลักษณะแปลกตาอันเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือมีพืช สัตว์ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกตกทอดแก่อนุชนรุ่นต่อไป อุทยานแห่งชาติตามมาตรฐานสากลจะต้องมีพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,250 ไร่ ในการบริหารงานอุทยานแห่งชาติจะต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างเพียงพอที่จะสามารถป้องกันการบุกรุกได้อย่างเด็ดขาด ข้อสำคัญคือ จะต้องอนุญาตให้เข้าไปท่องเที่ยวได้และจะต้องรักษาธรรมชาติ ให้คงสภาพดั้งเดิมมากที่สุด

International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources : IUCN (1990) ได้ให้ความหมายของอุทยานแห่งชาติว่า “พื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยระบบนิเวศสำคัญที่เป็นตัวแทนของภูมิภาค ลักษณะเด่นตามธรรมชาติ หรือทิวทัศน์งดงาม เป็นแหล่งของพืชพรรณ และสัตว์ป่า ธรณีทัศน์ฐาน และเป็นถิ่นที่อาศัยที่มีคุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษา และนันทนาการ โดยไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการอุทยานแห่งชาติว่า เพื่อคุ้มครองรักษาแหล่งธรรมชาติ และทัศนียภาพที่มีความสำคัญระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ สำหรับการให้ประโยชน์ด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษา และนันทนาการของมนุษย์ และเพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นตัวแทนระบบนิเวศของภูมิภาค สิ่งมีชีวิต และทรัพยากรพันธุกรรม ตลอดจนชนิดพันธุ์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงและความหลากหลายทางนิเวศวิทยา”

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า อุทยานแห่งชาติ หมายถึง พื้นที่ซึ่งได้รับการประกาศตามกฎหมายให้เป็นแหล่งอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะระบบนิเวศที่สำคัญ และสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติ ตลอดจนทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าน่าสนใจเป็นพิเศษ ให้ได้รับการคุ้มครองอย่างเข้มงวดและดำรงอยู่อย่างถาวร ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแหล่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษาสมดุลงานสิ่งแวดล้อม เพื่อการให้ประโยชน์ทางการศึกษา ค้นคว้า เพื่อนันทนาการและการท่องเที่ยวของสาธารณชน

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ

การดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่นันทนาการ ตามทิศทางการอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ (2539) ระบุว่าในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติมีวัตถุประสงค์สรุปได้ดังนี้

1. เพื่ออนุรักษ์ ป้องกัน และปราบปรามการลักลอบทำลายทรัพยากรทุกชนิด ที่มีในอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน รวมทั้งให้เป็นแหล่งสะสมของนานาพันธุกรรม สำหรับอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป
2. เพื่อรักษาทรัพยากรในพื้นที่ให้อยู่ในสภาพธรรมชาติ สำหรับอำนวยความสะดวกด้านการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและงานวิชาต่าง ๆ

3. เพื่อคงไว้ซึ่งพื้นที่อันมีความงามเป็นพิเศษ สำหรับอำนวยความสะดวกในด้านการท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจ บนพื้นฐานของการจัดการให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เปลี่ยนแปลง สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนดำเนินกิจกรรมสื่อความหมายธรรมชาติต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ ในแต่ละอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน

ประโยชน์และคุณค่าของอุทยานแห่งชาติในประเทศไทย

ดร.ชนิ เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ ชาญสมาธิ (2539) ได้กล่าวถึงประโยชน์และคุณค่าของ อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยว่า อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งที่มีคุณค่าและเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ สังคมส่วนรวม และชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

1. เป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำสายสำคัญที่มีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งใน ด้านอุปโภคบริโภค เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติยังมีบทบาทในการลดการชะล้างผิวน้ำดิน และปริมาณตะกอนที่อาจทับถมทำให้ลำห้วยลำธารและอ่างเก็บ น้ำเหนือเขื่อนตื้นเขิน และยังช่วยลดความรุนแรงของอุทกภัยที่อาจเกิดขึ้นได้

2. เป็นแหล่งรักษาความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพ เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขต กึ่งร้อนซึ่งเป็นเขตชีวภูมิศาสตร์ (biogeographical province) ที่สำคัญของโลกแห่งหนึ่ง จึงอุดม สมบูรณ์ไปด้วยสิ่งมีชีวิตอันหลากหลายทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ และจากสภาพการณ์ทำลายป่าไม้ ของประเทศที่ผ่านมา ความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพที่สำคัญ จึงยังคงหลงเหลืออยู่เฉพาะใน ป่าอนุรักษ์เท่านั้น นอกจากนี้ป่าอนุรักษ์บางแห่งของประเทศ ยังอุดมไปด้วยทรัพยากรทางพันธุกรรมที่ อาจมีคุณค่าต่อสังคมมนุษย์ที่รอการศึกษาวิจัย เพื่อนำผลมาใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการ การใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว และนันทนาการ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญตั้งแต่ทศวรรษที่ผ่านมา โดยจำนวนนักท่องเที่ยวที่ไป เยือนอุทยานแห่งชาติมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จาก 1.23 ล้านคน ในปีพ.ศ. 2520 เพิ่ม เป็น 11.18 ล้านคน ในปีพ.ศ. 2536 หรือประมาณ 9 เท่าตัวในช่วงเวลา 16 ปี (ตารางที่ 1) ซึ่งจาก การใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติหลายแห่งพบว่าป่าอนุรักษ์เป็นแหล่งกระจายรายได้ และสร้างงานให้ แก่ราษฎรท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายได้จากกาให้บริการที่พัก อาหาร ยานพาหนะรับส่ง นำ

เที่ยว จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก และอื่น ๆ มีมูลค่าเป็นตัวเงินค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของราษฎรในลักษณะอื่น

ตารางที่ 1 จำนวนและอัตราการเพิ่มของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนอุทยานแห่งชาติ
พ.ศ. 2520 – 2536

ปี พ.ศ	จำนวนนักท่องเที่ยว	อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)
2520	1,229,430	--
2521	1,689,578	37.42
2522	2,120,299	25.49
2523	1,982,082	-6.51
2524	2,494,831	25.87
2525	3,723,694	49.26
2526	4,199,788	12.79
2527	3,979,494	-5.25
2528	4,050,313	1.78
2529	4,445,413	9.75
2530	5,846,202	31.51
2531	6,747,940	15.42
2532	8,117,394	20.29
2533	9,513,240	17.20
2534	11,173,901	17.46
2535	10,880,378	-2.63
2536	11,183,696	-2.79

ที่มา: ส่วนอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้, 2537

การท่องเที่ยวและนันทนาการในอุทยานแห่งชาตินั้น จัดเป็นกิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง (outdoor recreation activities) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมในเวลาว่างที่ไม่จำเป็นต้องใช้อาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง แต่จะอาศัยทรัพยากรธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นแหล่งสำหรับปฏิบัติกิจกรรม และมักจะต้องมีการวางแผนเตรียมตัว ตลอดจนการเดินทางที่ต้อง

ใช้ยานพาหนะ หรือกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่บุคคลปฏิบัติภายใต้สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น กิจกรรมการเดินชมธรรมชาติ เดินศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ตั้งแคมป์พักแรม ปิกนิก ถ่ายรูป เดินป่า ปีนเขา ว่ายน้ำ ตกปลา ดำน้ำ พายเรือ เล่นเรือชนิดต่าง ๆ เป็นต้น (สุรเชษฐ์, 2535)

4. เป็นแหล่งยังชีพของชุมชนท้องถิ่นและภูมิภาค ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติ ยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติชนิดต่าง ๆ ในอุทยานแห่งชาติ เพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีพอยู่มาก ซึ่งแม้ว่าจะผิดกฎหมายก็ตาม เช่น ที่อุทยานแห่งชาติตะรุเตา ประชากรในหมู่บ้านต่าง ๆ ของอำเภอละงู และอำเภอเมือง ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพประมง มักเข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อจับสัตว์น้ำอยู่เสมอ

5. เป็นแหล่งให้ความรู้ด้านนิเวศวิทยาและปลูกสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติในประเทศไทย จัดว่าเป็นแหล่งให้ความรู้และการศึกษาด้านนิเวศวิทยาแก่นักวิจัย หรือผู้สนใจได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในปัจจุบันพื้นที่ป่าธรรมชาติหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนไม่มากนัก นอกจากนั้น โปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติรูปแบบต่าง ๆ ที่อุทยานแห่งชาติจัดไว้ เช่น นิทรรศการในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น ยังให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวถึงลักษณะเด่นทางธรรมชาติของพื้นที่ ตลอดจนกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

การจัดการด้านอุทยานแห่งชาติ

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาส (2538) กล่าวว่า ในการจัดการอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีการวางแผนการจัดการซึ่งมักจะกระทำกันในระดับพื้นที่ โดยผลลัพธ์ที่ได้จากการวางแผนก็คือ แผนงาน (plan) ซึ่งอาจเรียกว่า แผนแม่บท (master plan) หรือแผนการจัดการ (management plan) โดยแผนการจัดการนี้มีประโยชน์ที่สำคัญคือ เป็นตัวนำทางสำหรับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตั้งแต่เรื่องของการจัดการและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดูแลความปลอดภัยแก่ผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ รวมไปถึงการอนุรักษ์และการบำรุงรักษาทรัพยากร เป็นเครื่องมือสื่อสารกับผู้บริหารและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการของบประมาณ และหารายได้มาสนับสนุนการดำเนินงาน เป็นต้น สำหรับสาระสำคัญของแผนการจัดการอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

1. การดูแลรักษาทรัพยากร แผนการจัดการจะต้องมีเนื้อหาครอบคลุมไปถึงการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งยุทธวิธีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ตลอดจนการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น เกี่ยวกับการพังทลายของดินตามไหล่เขา การบุกรุกแผ้วถางป่า การลักลอบล่าสัตว์ป่า การซ่อมแซมทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ตลอดจนปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากผู้ใช้ประโยชน์และจากพฤติกรรมทำลายของนักันทนาการในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2. นันทนาการและสื่อความหมาย แผนการจัดการจะต้องมีเนื้อหาครอบคลุมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับนันทนาการและโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งจะต้องระบุถึงแหล่งท่องเที่ยวและวิธีการในการบำรุงรักษาพื้นที่ไม่ให้เสื่อมโทรม ตลอดจนควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบต่อนิเวศป่าไม้และสัตว์ป่าตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจและความเพลิดเพลินให้แก่นักท่องเที่ยว

3. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก อุทยานแห่งชาติแต่ละแห่งไม่จำเป็นต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกรูปแบบ แต่ควรคำนึงความเหมาะสมและความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ โดยมีปัจจัยหรือข้อพิจารณาบางประการ คือ การใช้ประโยชน์พื้นที่ในอุทยานแห่งชาติเป็นอย่างไร ปริมาณและชนิดของที่ดิน และแหล่งน้ำที่มีอยู่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาหรือสามารถรองรับจำนวนผู้ใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะสร้างขึ้นนั้น สามารถบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีภายใต้กรอบงบประมาณและกำลังคนที่มีอยู่หรือไม่ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานแห่งชาติ สามารถแบ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในเวลากลางวัน เช่น อาคารที่ทำการสำหรับเจ้าหน้าที่ อาคารสำหรับให้บริการผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทางเดินเท้า จุดชมวิว ร้านอาหาร เป็นต้น และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาพักผ่อน เช่น ที่พักแรมที่เป็นอาคารหรือบ้านพักแบบถาวรหรือกึ่งถาวร พื้นที่กางเต็นท์หรือบริเวณตั้งแคมป์ เป็นต้น

4. การจัดการผู้มาเยือน/นักท่องเที่ยว การจัดการผู้มาเยือนในที่นี้หมายถึง การนำเอากฎระเบียบ ข้อมูลและการให้การศึกษามาใช้เป็นตัวควบคุมจำนวน ประเภท และพฤติกรรมของผู้มาเยือน เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมนันทนาการของผู้มาเยือนเอื้อประโยชน์ด้านต่าง ๆ แก่ตนเอง และขณะเดียวกันเพื่อเป็นการป้องกันและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ โดยเทคนิคการจัดการมีหลายรูปแบบแต่ละรูปแบบมีความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ หรือในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันไป ได้แก่ การจำกัดปริมาณการใช้ประโยชน์ การ

กระจายการใช้ประโยชน์ การรวบรวมการใช้ประโยชน์ การจำกัดระยะเวลาการใช้ประโยชน์ การจำกัดฤดูกาลในการใช้ประโยชน์ การจำกัดขนาดของกลุ่มผู้ใช้ การให้การศึกษารื่องผลกระทบ

5. การบำรุงรักษาและฟื้นฟูทรัพยากร เมื่อมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติ ผลที่ตามมาคือการชำรุดทรุดโทรมของทรัพยากรที่สร้างขึ้น โดยคำนึงถึงบุคลากรและงบประมาณที่เหมาะสม นอกจากนี้จะต้องระบุถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว และแนวทางในการบำรุงรักษาหรือฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิมด้วย

6. การอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติและการพัฒนาเศรษฐกิจ - สังคมชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากอุทยานแห่งชาติไม่ได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยว แต่แวดล้อมด้วยชุมชนต่าง ๆ ทั้งที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติและภายในเขตอุทยานแห่งชาติเอง ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่ที่มีผลโดยตรงต่อการดำเนินงานด้านการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความร่วมมือในการประสานประโยชน์ และสร้างความร่วมมือที่ดีต่อกันซึ่งจะส่งผลให้การจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ สามารถเอื้อประโยชน์และพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านท้องถิ่นให้ดีขึ้น เพื่อประชาชนท้องถิ่นจะได้เห็นประโยชน์ของการมีอุทยานแห่งชาติและช่วยกันอนุรักษ์ไว้

7. การจัดการด้านบริหารและบุคลากร เป็นการวางแนวทางในการกำหนดบุคลากรตลอดจนหน้าที่ความรับผิดชอบ คุรุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และงบประมาณในการดำเนินงานด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. การกำหนดความสำคัญก่อนหลัง เนื่องจากการดำเนินงานหรือกิจกรรมการจัดการอุทยานแห่งชาติครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นแผนงานที่จัดทำขึ้นจะต้องมีการกำหนดความจำเป็นอย่างก่อนหลังว่ามีกิจกรรมใดบ้างที่สำคัญมาก ก็ควรดำเนินการก่อนและอะไรบ้างที่สำคัญรองลงมา ก็ควรดำเนินการภายหลังตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับงบประมาณและกำลังคน ซึ่งโดยปกติจะได้รับการจำกัดและไม่พอเพียง

9. การกำหนดเขตการจัดการ (zoning) สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ คือการกำหนดหรือระบุเขตการจัดการ เพราะการแบ่งเขตพื้นที่เป็นกระบวนการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์อุทยานแห่งชาติให้สอดคล้องกับสถานภาพและศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และใช้เป็นแนวทางในการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ จากการใช้ประโยชน์พื้นที่ เพื่อลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นได้

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2538) ระบุว่า เขตการจัดการของอุทยานแห่งชาติโดยทั่วไปจะมี 3 เขต แต่บางพื้นที่อาจต้องแบ่งมากกว่า 3 เขตก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและความเหมาะสม ดังนี้คือ

1. เขตบริการ (service zone) หรืออาจเรียกว่า เขตการใช้ประโยชน์อย่างเข้มข้น (intensive use zone) หมายถึง เขตที่แบ่งไว้เพื่อการพัฒนาสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ ได้แก่ อาคารสถานที่เพื่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เช่น ที่ทำการ บ้านพัก โรงเก็บพัสดุครุภัณฑ์ โรงเรือนสำหรับสาธารณูปการ เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พักแรมที่เป็นอาคารบ้านพัก ร้านค้า ร้านอาหาร ลานจอดรถ ห้องสุขา ฯลฯ ปกติแล้วพื้นที่หรือบริเวณที่เหมาะสมสำหรับเขตบริการ ควรเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคมหลัก หรือสามารถเข้าออกได้สะดวก มีความลาดชันค่อนข้างต่ำ อยู่ใกล้แหล่งน้ำและควรเป็นบริเวณที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายไปแล้ว อุทยานแห่งชาติหนึ่ง อาจกำหนดให้มีเขตบริการเพียงจุดเดียว หรือหลายจุดก็ได้ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่และปริมาณการใช้ประโยชน์แต่ควรมีพื้นที่รวมกันไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่

2. เขตนันทนาการ (recreation zone) หมายถึง เขตที่รวมเอาสิ่งที่น่าสนใจหรือจุดสนใจต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับกิจกรรมนันทนาการเข้าไว้ด้วยกัน เช่น น้ำตก ถ้ำ แหล่งน้ำ ชายหาด จุดชมวิว ทางเท้า ที่ตั้งแคมป์ บริเวณที่จัดไว้สำหรับการสื่อความหมายธรรมชาติแบบต่าง ๆ ควรมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นแก่การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการของประชาชนเท่านั้น เช่น ที่จอดรถ ห้องสุขา ตัวกลางสื่อความหมายธรรมชาติ เป็นต้น เขตนันทนาการนี้มีเนื้อที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับลักษณะเด่นของพื้นที่ว่ามีมากน้อยแค่ไหน และประชาชนมีความพอใจจะใช้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด

3. เขตป่าเปลี่ยว (primitive zone) หรืออาจเรียกว่า เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (environmental preservation zone) หมายถึง บริเวณที่มีสภาพสมบูรณ์และมีความเปราะบางหรือเกิดผลกระทบได้ง่าย (หากให้มีการใช้ประโยชน์โดยไม่มีการควบคุม) ตลอดจนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ปกติจะไม่มี การอนุญาตให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากจัดให้มีทางเท้าแบบง่าย ๆ ให้นักนันทนาการที่นิยมเดินป่าและศึกษาธรรมชาติได้เข้าไปใช้ในบางฤดูกาล เขตป่าเปลี่ยวนี้โดยมากจะมีเนื้อที่กว้างใหญ่ บางกรณีจะมีเนื้อที่ถึงร้อยละ 90 – 95 ของพื้นที่ทั้งหมด

นอกจากเขตหลัก ๆ ดังกล่าวแล้ว อุทยานแห่งชาติบางแห่งอาจจำเป็นต้องจัดแบ่งเขตเพิ่มขึ้นอีกเพื่อประโยชน์ในการจัดการ ได้แก่ เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (recovery zone) ซึ่งหมายถึงพื้นที่บริเวณที่สภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายต้องการให้มีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เขตการใช้ประโยชน์กรณีพิเศษ (special use zone) ซึ่งหมายถึงบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์มาก่อนแล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของการจัดการแหล่งนันทนาการ เช่น เป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ที่ตั้งของสถานบริการ เขตกันชน (buffer zone) เป็นเขตที่กำหนดขึ้นสำหรับเป็นกันชนระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ / ทรัพยากรในพื้นที่ กับผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ที่ดินนอกพื้นที่อนุรักษ์ (ดรรชนี, ม.ป.ป.)

นโยบายและการจัดการป่าไม้เพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว

ข้อแพรว ทินพรวณ์ (2544) ได้สรุปแนวทางการจัดการป่าไม้ในประเทศไทยไว้ดังนี้ ในระยะแรกการจัดการป่าไม้มุ่งเน้นประโยชน์ทางตรง คือ นำทรัพยากรป่าไม้ออกมาใช้ประโยชน์เป็นหลัก ต่อมาเมื่อพื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีสาเหตุจากการนำไม้ออก ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรทำให้มีการเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นพื้นที่เกษตร ทำให้มีความจำเป็นต้องวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยให้มีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ประหยัด และสนองความต้องการของสังคมได้ทุกกลุ่ม การจัดการป่าไม้จึงมุ่งเน้นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น และผลจากกระแสความต้องการด้านการอนุรักษ์ที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันทำให้มีการยกเลิกสัมปทานป่าไม้และส่งเสริมการปลูกป่าทดแทน นอกจากนี้การจัดการป่าไม้ยังรวมถึงการจัดการเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร

นโยบายของกรมป่าไม้ การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติได้เน้นงาน 3 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ ด้านวิชาการ และด้านการบริการ มีการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวช่วยเป็นหูเป็นตาในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า มีการจัดกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติในการท่องเที่ยวโดยเน้นการศึกษาธรรมชาติ ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว ลานจอดรถ ที่พัก ร้านค้า ห้องน้ำให้สะอาดมีระเบียบและสวยงาม มีการปรับปรุงการบริการ การต้อนรับ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว จัดกลุ่มการบริหารจัดการและจัดลำดับความสำคัญของอุทยานแห่งชาติเป็นระดับ international / national / local หรือ domestic ปรับปรุงระเบียบการจัดเก็บและการบริหารเงินรายได้เพื่อนำมาพัฒนาพื้นที่ให้มากขึ้น กำหนดมาตรการและระเบียบเพื่อให้หน่วยงานที่มีศักยภาพ เช่น องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนตำบล และภาคเอกชน เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและให้บริการ (ปลอดประสพ, 2541)

นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวปี 2540 – 2546 กำหนดให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคงและสมดุล เสริมสร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและได้รับผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม จึงเป็นการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน (จำไพพรรณ, 2544)

นโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549) มุ่งเน้นในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิตและเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน คือ มุ่งฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งศิลปกรรมโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญต่อการพิจารณาสมรรถนะในการรองรับของระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนป้องกันมิให้วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ให้นำหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดแนวทางบริหารจัดการที่เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว กำหนดเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนาสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมให้ชัดเจน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดและควบคุมการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อใช้ในการฟื้นฟู อนุรักษ์ อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น รวมทั้งมุ่งเน้นอนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบสานมรดกทาง

วัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน มีคำในภาษาอังกฤษหลายคำที่ใช้สื่อความหมายทำนองเดียวกัน ได้แก่ people participation citizen involvement popular participation grass-roots เป็นต้น และได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายที่แตกต่างกันดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วม

กรรณิกา ชมดี (2524) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในบางสิ่งบางอย่างรวมถึงความรับผิดชอบร่วมในการบปะสังสรรค์ทางสังคมของบุคคลหรือกลุ่ม การมีส่วนร่วมในผลจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากพอจนเกิดความริเริ่มโครงการ ปฏิบัติการ และเหตุผลเบื้องต้นที่ทุกคนต้องตระหนัก คือ ปฏิบัติการ หรือการกระทำในกลุ่มนั้นต้องกระทำผ่านองค์การ องค์การจึงเป็นตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลมากกระทบถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) ได้กล่าวถึง ลักษณะการร่วมของประชาชนในการพัฒนาดังนี้ ร่วมกันศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชน ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้ และร่วมควบคุมประเมินผลและติดตามตรวจสอบ ร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ทำได้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยกล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดสิ่งเร้ากระทั่งบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรับผิดชอบของกลุ่มดังกล่าวด้วย

กรมพัฒนาชุมชน (2529) ได้สรุปลักษณะต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ดังนี้ มีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา มีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการประชุม มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก

สากล สถิตวิทยานันท์ (2532) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญเห็นพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีอยู่ต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำการที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

เยาวลักษณ์ มากดี (2538) ได้สรุปความหมาย การมีส่วนร่วมเป็นขบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา ความต้องการ การวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้บรรลุผลเพื่อประโยชน์ของชุมชน นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชน ทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ประสบความสำเร็จได้

พิฑูร สาทรรักษ์ (2539) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในส่วนของความคิด การพิจารณาตัดสินใจ จนเป็นผลของการนำไปปฏิบัติโดยการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันจะมีผลกระทบมาถึงตัวของประชาชนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความพอใจและลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน แต่ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องขึ้นอยู่กับความเต็มใจที่จะเข้าร่วมและต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม

บรรจง กนะกาสัย (2540) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อดำเนินการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อบรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

แก้ว นิมะเริง (2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนในชนบทได้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา และกิจกรรมส่วนร่วมของชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมในการคิดเสนอแนะ แก้ไขปัญหาการดำเนินงานตามกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือเสนอความคิดเกี่ยวกับโครงการพัฒนา และร่วมปฏิบัติโดยร่วมบริจาคเงิน วัสดุ สิ่งของ

การสละแรงงาน เพื่อพัฒนาหมู่บ้านและการร่วมติดตามผลการพัฒนา บำรุงรักษาสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ในเขตหมู่บ้าน

ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม (2543) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ในลักษณะของการเข้าร่วมการจัดการตั้งแต่การเข้าร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผลในรูปของชุมชนที่ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา

วุฒิชัย สุคนธวิท (2545) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนโดยการเป็นสมาชิก กรรมการ การบริจาคทรัพย์สิน การสละเวลา แรงงาน หรือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในการป้องกัน ตลอดจนการให้ความร่วมมือปฏิบัติตามนโยบายหรือข้อเสนอแนะหรือข้อตักเตือนต่าง ๆ

ชนิดและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

Cohen และ Uphoff (1980) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิดคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation)

เจมส์ คัดดี ปีนทอง (2526) ได้อธิบายขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้น คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และขั้นตอนสุดท้าย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2537) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะตั้งแต่การเป็นสมาชิก จนถึงเป็นผู้นำหรือประธานกรรมการ การเป็นสมาชิก การเป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม การเป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย การเป็นกรรมการ การเป็นประธานกรรมการ นอกจากนี้แล้วยังอาจพิจารณาจากลักษณะต่อไปนี้เป็น คือ พิจารณาว່าสมาชิกผู้นั้นทำอะไร ระหว่างการประชุม และสมาชิกผู้นั้นเล่นบทบาทอะไรในที่ประชุม นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของผู้มีส่วนร่วมประกอบด้วย เป็นผู้กระทำการ คือ มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม เป็นผู้กระทำผลการกระทำ คือ เป็นผู้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง เป็นสาธารณชนทั่วไป คือ ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนการจัดตั้งองค์กร เป็นขั้นทำความเข้าใจกลุ่มชน เข้าใจความเป็นไปในชุมชน จำแนกกลุ่มเป้าหมาย รวมกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง (แม้จะจำนวนน้อย)
2. ขั้นตอนการทำงานสัมฤทธิ์ผล เป็นขั้นที่กลุ่มเล็ก ๆ ดังกล่าวได้ทำกิจกรรมแล้วสัมฤทธิ์ผล จึงทำให้สามารถดึงประชาชนนอกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น
3. ขั้นตอนต่อเนื่องและยุติ เป็นขั้นประเมินผลงานของกลุ่ม หากมีประโยชน์ก็ทำต่อเนื่อง หากไร้ประโยชน์ก็ยุติ

แก้ว นิมะเริง (2540) กล่าวสรุปว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์

4. ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นได้มีส่วนร่วมตรวจสอบดูแลรักษา และประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

นิสาคกร สิงหเสนี (2541) คือ แนวทางของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา ตัดสินใจและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขา แล้วโครงการต่าง ๆ ที่วางออกมาก็มักจะไร้ประโยชน์ เพราะมิได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ดังนั้นต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายโดยง่าย เพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาเองได้อย่างถูกต้อง

2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนางานวางแผนดำเนินกิจกรรม คือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของพวกเขาด้วยตัวเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่มิใช่นักพัฒนาจะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่จะติดตามมาก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือตัวเองได้ในโอกาสต่อ ๆ ไป

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนการแบ่งปันผลประโยชน์จากโครงการที่สร้างขึ้นและการปฏิบัติงาน นักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรหรือธรรมชาติ ที่ประชาชนมีอยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนี้ จะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้ จะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่าผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้น ได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงไร การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้ จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร

จากความหมายการมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การร่วมมือร่วมใจ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนในการวางแผนและตัดสินใจเสนอแนะความคิดเห็นในด้านการดำเนินงาน การพัฒนากิจกรรม และการแก้ไขปัญหา ในโครงการต่าง ๆ ของรัฐได้

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2541) กล่าวว่า ชุมชนที่จะมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นต้องมีความพร้อมหรือมีองค์ประกอบในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ

1. การมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับระบบนิเวศ ได้แก่ ลักษณะชุมชน ซึ่งได้แสดงออกถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีเอกลักษณ์มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์หรือพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม มีทรัพยากรทางธรรมชาติภายในหรือโดยรอบชุมชนอันเป็นทรัพยากรที่มีระบบนิเวศเด่นชัด หรือสัมพันธ์กับชุมชนทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และการสงวนรักษาไว้โดยชุมชน เป็นต้น

2. การมีองค์กรชุมชนหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนที่สนใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่หรือคู่ขนานไปกับการจัดการชุมชนในด้านอื่น ๆ

3. การประสานงานหรือปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกทั้งในด้านวิชาการ ด้านการอนุรักษ์การท่องเที่ยว การศึกษา และการสาธารณสุข ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างความรู้ การเรียนรู้ การพัฒนาศักดิ์ศรีของชุมชน

นอกจากศักยภาพของชุมชนเองแล้ว ความต้องการของชุมชนในแง่รายได้และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความต้องการเผยแพร่กิจกรรม ตลอดจนความต้องการการสนับสนุนจากภายนอกในกรณีใดกรณีหนึ่ง จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน นอกจากนี้ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะให้ชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีระบบการเตรียมการที่ดีและมีขั้นตอนสามารถนำมาใช้เพื่อเสริมพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน

Sproule (1996) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน (community ecotourism หรือ community-based ecotourism) มีที่ มาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community tourism หรือ community-based tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านอาจจะให้ที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยวในหมู่บ้าน แล้วมีการจัดการแบ่งปันผลกำไรให้แก่นัก หรือการที่ชาวบ้านทำงานเป็นหุ้นส่วนร่วมกับผู้ประกอบการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจะให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์หรือผลกำไรที่เป็นธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่นและให้การตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีส่วนสำคัญดังนี้

1. ชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน และการจัดการทัวร์
2. ควรมีการแบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของโครงการของชุมชน เช่น สถานีนอนามัย โรงเรียน เป็นต้น
3. ต้องคำนึงว่าการทำงานส่วนบุคคลสามารถส่งผลกับโครงสร้างทางสังคมโดยรวม
4. สิ่งแวดล้อมจะยั่งยืนได้ ก็ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม
5. ให้ความเคารพต่อขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคมของท้องถิ่น

6. จะต้องมีการฝึกอบรมที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถควบคุมผลกระทบจากนักท่องเที่ยวตะวันตก
7. กำหนดกลุ่มให้มีขนาดเล็กที่สุด ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม
8. ควรชี้แจงเรื่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ควรกระทำก่อนที่มีการเดินทางเข้าสู่พื้นที่
9. ไม่ควรให้มีการแสดงการละเล่นของคนในท้องถิ่นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว
10. ชุมชนควรมีสติธิในการที่จะปฏิเสธการท่องเที่ยว หากไม่ต้องการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนท้องถิ่น จะมีส่วนที่แตกต่างอยู่บ้างเล็กน้อยในรายละเอียดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งหมายถึง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีการจัดการด้วยตนเอง ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติ รายได้ที่ได้รับจากการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และการใช้รายได้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ โดยสรุปคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานเกี่ยวข้องกับธุรกิจ ธุรกิจ และการพัฒนาชุมชน โดยธุรกิจด้านนี้นั้นจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีความสำคัญในหลายระดับในการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งผู้ที่มีส่วนร่วมโดยตรงจะมีการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการและผู้ที่ทำงานส่วนของการผลิตสินค้าและบริการ ส่วนผู้ที่มีส่วนร่วมทางอ้อมก็จะเป็นผู้เลือกคณะกรรมการในการจัดการการท่องเที่ยวและผู้ไม่ได้ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรงแต่อยู่ในธุรกิจนี้ด้วยผลประโยชน์โดยตรงจะตกอยู่กับลูกจ้าง ผู้ผลิตสินค้าหัตถกรรม มัคคุเทศก์ สมาชิกในคณะกรรมการ เป็นต้น ในขณะที่ผลประโยชน์ทางอ้อมจะขยายกว้างทั่วทั้งชุมชน เช่น โครงการพัฒนาชุมชนโดยใช้เงินทุนจากรายได้ที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดารากร เจียมวิจักษณ์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพของสื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพพื้นที่ และทรัพยากรธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่” พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว และกำลังศึกษาเล่าเรียน มีรายได้ไม่สูงนัก มักเดินทางไปกับกลุ่มเพื่อน ส่วนใหญ่พักค้างแรมในบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ไม่เกิน 3 คืน กิจกรรมนันทนาการที่นิยมในการพักผ่อนมากที่สุด คือ การเดินชมทิวทัศน์ รองลงมาคือ การถ่ายรูป และการเล่นน้ำตกหรือเล่นน้ำในลำธาร

เสาวณิต ตั้งตระกูล (2533) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพบริเวณชายหาดหัวหิน” พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาต่างแดน เพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่างกัน ตลอดจนจำนวนครั้งที่เคยมาหัวหินต่างกัน และมีกิจกรรมการพักผ่อนต่างกัน จะมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพบริเวณชายหาดหัวหินแตกต่างกัน

ไศรยา หอมชื่น (2539) สรุปเรื่องศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทย ไว้ดังนี้ คือ

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยควรจะทำให้ความรู้แก่คนทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในเมืองไทย และสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรมีที่พักสะดวกแต่ไม่หรูหรา มีคฤหาสน์ควรผ่านการอบรมทั้งการนำทัวร์ และมาตรการด้านความปลอดภัย

2. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่นำนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาสู่เมืองไทย แต่นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มที่มีคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ขายได้ในตลาดอเมริกาจะเป็นป่าฝน ที่พักนักท่องเที่ยวจะต้องดี ปลอดภัย สะอาด เรียบง่าย มีอาหารที่ดีและสะอาด และจะต้องมีน้ำอุ่น เชื่อว่าการล่องเรือแคนูจะสามารถขายได้ในตลาดอเมริกา ทั้งนี้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวของไทยควรเน้นความปลอดภัยมากกว่านี้

3. กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวอเมริกาสนใจจะเป็นการผจญภัยเล็ก ๆ น้อย ๆ ระหว่างทัวร์ เช่น การเดินป่า การขี่ช้าง และการเดินทางทางน้ำ

4. การบินไทย และตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวของอเมริกา ควรร่วมกันส่งเสริมวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำอาหารไทย และการแกะสลักผลไม้ต่าง ๆ น่าจะนำมารวมอยู่ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สร้อยดี อาสาสมัครพกิจ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน” เพื่อหาปัจจัยที่กำหนดความพร้อมของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน และเกณฑ์ความพร้อมที่เหมาะสมต่อการประกอบธุรกิจนำเที่ยวในภาคเหนือตอนบน พบว่า ปัจจัยที่กำหนดความพร้อมของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ปัจจัยที่กำหนดความพร้อมขั้นพื้นฐานของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ และปัจจัยที่กำหนดความพร้อมของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ ในแต่ละองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรม และองค์ประกอบด้านองค์กร ส่วนเกณฑ์ความพร้อมที่เหมาะสมต่อการประกอบธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยได้สร้างแบบตรวจสอบจากปัจจัยที่กำหนดความพร้อมแต่ละองค์ประกอบข้างต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยยังมิได้นำแบบตรวจสอบไปใช้ทดสอบจริงกับผู้ประกอบการ ทำให้ไม่ทราบผลของการนำไปใช้จริง

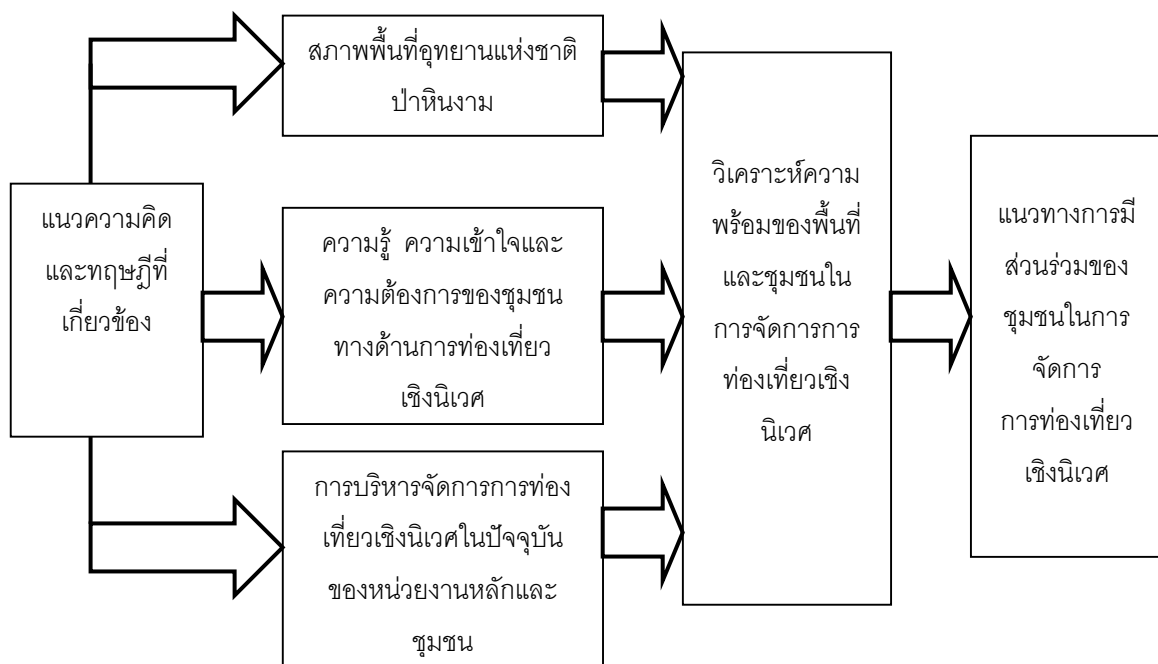
กฤษฎา สุภาพไพบุลย์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จังหวัดเลย” พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึงค่อนข้างต่ำ ดังนั้นลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง มี 3 ลักษณะคือ การร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการ และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์

อร่าม ศรีปรางค์ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการพื้นที่ป่ากันชนของอุทยานแห่งชาติเขาลวง กรณีศึกษาตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ป่ากันชน แต่เห็นด้วยและคิดว่ามีประโยชน์ ดังนั้นรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่กันชน ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรที่บุกรุกจับจองพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

เพื่อทำสวนสมรมได้ทราบและร่วมกันทำแนวเขตที่ชัดเจน เพื่อลดการบุกรุกพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ เขาหลวง

ฉัตรชัย ดัวงจาด (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนริมคลองบางกอกน้อยมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับสูง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์หาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

1.หารือร่วมกับชุมชน เป็นการซักซ้อมความเข้าใจของผู้วิจัยร่วมกับชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยเน้นการพบปะพูดคุยและหารือร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ในลักษณะของการประชุมกลุ่ม พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์จากการเรียนรู้ของชุมชนโดยตรง และปกติการหารือร่วมกันของชุมชนถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อการสร้างความคุ้นเคยระหว่างชุมชนกับผู้วิจัย เพื่อหาข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากชุมชน โดยผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์หาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

2. ประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามที่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง จะมีการประชุมกันในลักษณะการเลือกตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้าร่วมประชุม เช่น กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจด้านที่พัก ร้านอาหารในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นกระบวนการรับฟังความต้องการของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ความพร้อมของพื้นที่และชุมชน ตลอดจนการสะท้อนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ในช่วงที่ผ่านมาและความคาดหวังในอนาคต และผลที่ได้รับจากการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

3. สํารวจสภาพพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติและชุมชนท้องถิ่น โดยการสำรวจของผู้วิจัยและการใช้แบบสัมภาษณ์ประกอบการสัมภาษณ์ (ตารางที่ 2) ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์กรชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 70 คน ซึ่งการสุ่มตัวอย่างนี้ใช้วิธีการแบบเฉพาะเจาะจงโดยคำแนะนำของคณะกรรมการที่ปรึกษาว่าน่าจะได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยกับกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่

ตารางที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
หน่วยงาน	จำนวน (คน)	ตำแหน่งงาน	จำนวน (คน)
คณะกรรมการหมู่บ้าน	15	กำนัน	1
		ผู้ใหญ่บ้าน	14
อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	45	หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ	1
		ลูกจ้างประจำ	5
		ลูกจ้างชั่วคราว	2
องค์กรชุมชน	15	หัวหน้ากลุ่มองค์กรชุมชน	9
		- กลุ่มสตรีอำเภอเทพสถิต	
		- กลุ่มสตรีตำบลบ้านไร่	
		- กลุ่มสตรีบ้านลำปอดแดง	
		- กลุ่มสตรีบ้านวังขวาง	
		- กลุ่มสตรีบ้านโนนสวรรค์	
		- กลุ่มสตรีโนนสำราญ	
		- กลุ่มสตรีบ้านเทพพนา	
		- กลุ่มสตรีบ้านหลังสวน	
		- กลุ่มสตรีบ้านวังใหม่พัฒนา	
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่	38	ประธานกรรมการบริหาร	1
		กรรมการบริหาร	1
		ประธานสภา	1
		ปลัดองค์การบริหารฯ	1
		หัวหน้าส่วนการคลัง	1
		หัวหน้าส่วนโยธา	1
		เจ้าหน้าที่องค์การบริหารฯ	2
		สมาชิกองค์การบริหารฯ	30
รวม	113		70

4. วิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชน โดยการใช้แนวทางการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัด (swot analysis) จากการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- การวิเคราะห์จากปัจจัยภายในพื้นที่ เช่น สภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชน การบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจัยส่วนนี้มีทั้งที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่

- การวิเคราะห์จากปัจจัยภายนอกพื้นที่ เช่น แนวโน้มตลาดการท่องเที่ยวของภูมิภาคในประเทศไทย สภาพเศรษฐกิจและสังคม การถ่ายโอนหน้าที่ความรับผิดชอบและงบประมาณจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยส่วนนี้มีทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. วิเคราะห์แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยใช้ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทางด้านประชากร สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการของชุมชนทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความพร้อมของพื้นที่และชุมชน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6. กำหนดกรอบแผนปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหมาะสมกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานได้จริง

เครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ศึกษาจากการตรวจเอกสาร มาทำการวิเคราะห์แนวคิด และหลักการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างเค้าโครงและกรอบแนวความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ให้มีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

2. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบหาความเที่ยงตรงและความชัดเจนของภาษาที่ใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะนำไปทดสอบ (perest) กับกลุ่มตัวอย่างในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามจำนวน 30 ชุด

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ทำการแก้ไขแล้ว ไปทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาวิจัยต่อไป

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย มี 4 แบบดังนี้

1. **แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน** ประกอบด้วยประเด็นคำถาม 6 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้นำชุมชน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 3 ความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 4 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 5 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 6 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. **แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ป่าไม้** ประกอบด้วยประเด็นคำถาม 6 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของเจ้าหน้าที่ป่าไม้

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 4 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 5 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 6 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. แบบสัมภาษณ์องค์กรชุมชน ประกอบด้วยประเด็นคำถาม 7 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้แทนองค์กรชุมชน

ตอนที่ 2 ลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 4 ความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 5 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 6 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 7 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. แบบสัมภาษณ์องค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยประเด็นคำถาม 7 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

ตอนที่ 2 ลักษณะการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 5 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 6 การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 7 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกวิธีที่มีเกี่ยวข้องกับงานวิจัยและการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2545 - เดือนมิถุนายน 2546 เป็นช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียดในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู/อาจารย์ และหัวหน้ากลุ่มองค์กรต่าง ๆ ให้ตอบคำถามหรือ

ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับคำแนะนำ/ได้รับทราบข้อมูลเพิ่มเติมจากปลัดอำเภอ รองผู้กำกับการตำรวจภูธรอำเภอเทพสถิต เจ้าหน้าที่เกษตรจังหวัดชัยภูมิ

การประมวลผลข้อมูล

1. ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถนำมาจัดหมวดหมู่ให้มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกันตามหลักการการตรวจสอบเอกสารของวิธีการวิจัย
2. ข้อมูลการสำรวจสภาพพื้นที่ที่สามารถนำมาจัดกลุ่มข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ที่ได้จัดตั้งไว้ เช่น การศึกษาสภาพพื้นที่ การศึกษาความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของชุมชน รวมถึงการศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สามารถนำมาจัดกลุ่มลงรหัสทุกข้อที่เป็นคำถามปลายเปิด โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ส่วนคำถามปลายเปิดจัดรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และการสำรวจสภาพพื้นที่ โดยการใช้สถิติอย่างง่ายคือ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ซึ่งผลจากการวิเคราะห์จะนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยายเชิงพรรณนาและการเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

เกณฑ์การให้คะแนน

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับคะแนน	3	หมายความว่า	ดี
ระดับคะแนน	2	หมายความว่า	พอใช้
ระดับคะแนน	1	หมายความว่า	ไม่ดี

สามารถแปลความหมายของระดับคะแนนความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.66 ระดับการแปลผล = ไม่ดี

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.67 - 2.33 ระดับการแปลผล = พอใช้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.00 ระดับการแปลผล = ดี

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับคะแนน	3	หมายความว่า	ดีมาก
ระดับคะแนน	2	หมายความว่า	ปานกลาง
ระดับคะแนน	1	หมายความว่า	น้อย

สามารถแปลความหมายคะแนนความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างมาแปลผลหาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.66 ระดับการแปลผล = น้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.67 - 2.33 ระดับการแปลผล = ปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.34 - 3.00 ระดับการแปลผล = มาก

3. การรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับคะแนน	5	หมายความว่า	ทุกวัน
ระดับคะแนน	4	หมายความว่า	เกือบทุกวัน
ระดับคะแนน	3	หมายความว่า	สัปดาห์ละครั้ง
ระดับคะแนน	2	หมายความว่า	นาน ๆ ครั้ง
ระดับคะแนน	1	หมายความว่า	ไม่ได้รับ

สามารถแปลความหมายคะแนนการรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างมาแปรผลหาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.80	ระดับการแปลผล =	น้อยที่สุด
ค่าคะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60	ระดับการแปลผล =	น้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40	ระดับการแปลผล =	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20	ระดับการแปลผล =	มาก
ค่าคะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00	ระดับการแปลผล =	มากที่สุด

4. ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับคะแนน	3	หมายความว่า	มาก
ระดับคะแนน	2	หมายความว่า	ปานกลาง
ระดับคะแนน	1	หมายความว่า	น้อย

สามารถแปลความหมายคะแนนความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างมาแปรผลหาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.66	ระดับการแปลผล =	น้อย
ค่าคะแนนเฉลี่ย	1.67 - 2.33	ระดับการแปลผล =	ปานกลาง
ค่าคะแนนเฉลี่ย	2.34 - 3.00	ระดับการแปลผล =	มาก

5. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ระดับคะแนน	2	หมายความว่า	ร่วม
ระดับคะแนน	1	หมายความว่า	ไม่ร่วม

สามารถแปลความหมายคะแนนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมาแปรผลหาค่าร้อยละและค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.49 ระดับการแปลผล = น้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.00 ระดับการแปลผล = มาก

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยได้จำแนกตามกรอบแนวความคิดของการวิจัย เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปและพื้นฐานสภาพเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการทำงาน ตำแหน่งงาน และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ส่วนที่ 2 สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
- สสำรวจสภาพภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามตามองค์ประกอบหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ส่วนที่ 3 ความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- การรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านความหมาย การบริหารงาน และการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ความต้องการของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่วนที่ 4 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- ลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล
- การปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลัก
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 5 วิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิธีการหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม (swot analysis)

ส่วนที่ 6 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งอาศัยข้อมูลจากการวิเคราะห์ในส่วนที่ 1 ถึงส่วนที่ 5 เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ดังแสดงในรายละเอียดของบทที่ 5

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ส่วนพื้นฐานสุขภาพเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย ระดับการศึกษา ระยะเวลาการทำงาน ตำแหน่งงาน และระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อเดือนดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละจำแนกตามลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะประชากร	(N=70)									
	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้		อบต.		องค์กรชุมชน		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ										
ชาย	15	100.0	6	75.0	33	86.8	-	-	54	77.1
หญิง	-	-	2	25.0	5	13.2	9	100.0	16	22.9
2. อายุ										
ต่ำกว่า 25 ปี	-	-	-	-	2	5.2	-	-	3	2.9
25 – 35 ปี	-	-	4	50.0	18	47.4	4	44.4	14	37.1
36 – 45 ปี	9	60.0	4	50.0	18	47.4	5	55.6	34	51.4
40 ปีและสูงกว่า	6	40.0	-	-	-	-	-	-	19	8.6
3. ระดับการศึกษา										
ประถมศึกษา	14	93.3	2	25.0	18	47.4	6	66.7	40	57.1
มัธยมศึกษาตอนต้น	-	-	2	25.0	4	10.5	3	33.3	9	12.9
มัธยมศึกษาตอนปลาย	1	6.7	-	-	9	23.7	-	-	10	14.2
อนุปริญญา/เทียบเท่า	-	-	1	12.5	6	15.8	-	-	7	10.0
ปริญญาตรี	-	-	3	37.5	1	2.6	-	-	4	5.0
4. ระยะเวลาการทำงาน										
1 - 2 ปี	5	33.3	4	50.0	28	73.6	4	44.4	41	58.6
3 - 4 ปี	5	33.3	2	25.0	4	10.6	1	11.2	12	17.1
สูงกว่า 4 ปี	5	33.3	2	25.0	6	15.8	4	44.4	17	24.3
5. ระดับเงินเดือน										
ต่ำกว่า 6,000 บาท	15	100.0	2	25.0	35	92.2	-	-	50	74.3
6,001 – 8,000 บาท	-	-	5	62.5	1	2.6	-	-	6	8.6
สูงกว่า 8,000 บาท	-	-	1	12.5	2	5.2	-	-	3	4.3

ข้อมูลจากตารางที่ 3 พบว่าลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม เป็นเพศชาย ร้อยละ 77.1 ส่วนอีกร้อยละ 22.9 เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี ร้อยละ 51.4 สำเร็จ การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 57.1 มีระยะเวลาการทำงาน ร้อยละ 58.6 โดยดำรงตำแหน่ง มาแล้ว 1 - 2 ปี มีระดับเงินเดือนไม่เกิน 6,000 บาท ร้อยละ 74.3 ซึ่งมีค่าตอบแทนอยู่ระหว่าง 3,000 - 5,000 บาทต่อเดือน

ส่วนที่ 2 สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามของทิวทัศน์ตามธรรมชาติหรือมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ที่ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการมาเยือน ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะเน้นถึงเรื่องความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ความหลากหลายและความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติที่หายาก รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมในพื้นที่ ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาลักษณะพื้นที่จาก

ตอนที่ 1 ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ตอนที่ 2 เกณฑ์องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ตอนที่ 1 ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติป่าหินงามทางด้านต่าง ๆ ดังนี้

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมบริเวณป่าหินงามเป็นที่รู้จักกันเฉพาะราษฎรในท้องถิ่นเท่านั้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2527 นายอำเภอเทพสถิต และป่าไม้อำเภอเทพสถิต (ในขณะนั้น) ได้ออกตรวจท้องที่พบกับธรรมชาติลานหินที่มีรูปลักษณ์แปลกตา และบริเวณใกล้เคียงมีน้ำตกที่สวยงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นสถานที่พักผ่อน จึงได้เสนอความเห็นผ่านจังหวัดชัยภูมิไปยังกรมป่าไม้

ต่อมากรมป่าไม้ได้สำรวจพื้นที่บริเวณโดยรอบลานหินงาม พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสวยงาม จึงได้ประกาศเป็นวนอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2529 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 6,250 ไร่

ปีพ.ศ.2536 กรมป่าไม้ ให้นายวิวัฒน์ จันทร์เฝือก นักวิชาการป่าไม้ 5 ส่วนอุทยานแห่งชาติ (ตำแหน่งขณะนั้น) ทำการสำรวจพื้นที่ใกล้เคียงอย่างละเอียด เนื่องจากป่าบริเวณนี้เป็นต้นน้ำลำธาร ที่สำคัญของกลุ่มน้ำชี ซึ่งเป็นลำน้ำสายหลักของภาคอีสาน และพบว่ายังมีพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ประมาณ 112 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 70,000 ไร่ ซึ่งมีจุดเด่นที่น่าสนใจทางธรณีวิทยา อีกมากมาย สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้จึงได้มีคำสั่งให้ นายวิวัฒน์ จันทร์เฝือก มาดำเนินการสำรวจจัดตั้งพื้นที่นี้ให้เป็นอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม นับตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน 2537 เป็นต้นไป ซึ่งขณะนี้ได้เสนอเรื่องผ่านคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติเรียบร้อยแล้ว

ชื่อป่าและที่ตั้ง

บริเวณพื้นที่เตรียมการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่า นายางกลัก ออกตามกฎกระทรวงฉบับที่ 978 เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2525 (ออกตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติพ.ศ.2507) กำหนดให้ป่านายางกลักในท้องที่ตำบลนายางกลัก ตำบลบ้านไร่ ตำบลวะตะแบก ตำบลห้วยยายฉิว ตำบลบ้านชวน ตำบลโคกเงื่อม ตำบลห้วยแย้ ตำบลวังตะเฝ่ ตำบลโคกสะอาด ตำบลหนองบัวระเหว ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเทพสถิต อำเภอบำเหน็จณรงค์ อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,626.67 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,016,668 ไร่

จากการสำรวจพบว่า พื้นที่ป่าที่สมควรจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติมีพื้นที่ประมาณ 112 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 70,000 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลโป่งนก (แยกจากตำบลนายางกลัก) ตำบลนายางกลัก ตำบลวะตะแบก ตำบลซับใหญ่ อำเภอจัตุรัส อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ อยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ $15^{\circ} 20'$ เหนือ ถึง $15^{\circ} 45'$ เหนือ และลองจิจูดที่ $101^{\circ} 22'$ ตะวันออก ถึง $101^{\circ} 30'$ ตะวันออก

อาณาเขต ทิศเหนือ	จุด แนวเขตอุทยานแห่งชาติไทรทอง
อาณาเขต ทิศใต้	จุด บ้านช่องสำราญ ตำบลวะตะแบก
อาณาเขต ทิศตะวันออก	จุด ป่าสงวนแห่งชาติป่านายางกลัก
อาณาเขต ทิศตะวันตก	จุด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา จังหวัดลพบุรี

การคมนาคม

การเดินทางสู่ที่ทำการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามค่อนข้างสะดวก โดยเริ่มจากกรุงเทพฯ เดินทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ผ่านจังหวัดสระบุรีไปยังสามแยกพุแค แล้วเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 21 ไปยังบ้านลำานารายณ์ เมื่อถึงบ้านลำานารายณ์ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 205 เส้นทางลำานารายณ์ – เทพสถิต – หนองบัวโคก - นครราชสีมา เดินทางจากลำานารายณ์ประมาณ 48 กิโลเมตร ก่อนถึงที่ทำการอำเภอเทพสถิต ประมาณ 1 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปอำเภอหนองบัวระเหวประมาณ 14 กิโลเมตร ถึงทางแยกซ้ายมือเข้าบ้านไร่ ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปตั้งอยู่บนเทือกเขาพังเหย บนแนวยกตัวที่ราบสูงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการยกตัวยาวพาดผ่านตั้งแต่อำเภอปากช่อง ผ่านอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม อุทยานแห่งชาติไทรทอง อุทยานแห่งชาติตาคลี และเรื่อยไปจนถึงแนวยกตัวของอุทยานแห่งชาติภูเก้า – ภูพานคำ ไปสิ้นสุดที่จังหวัดหนองคาย พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามจะลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก เป็นเนินเขาสลับซับซ้อน ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางอยู่ระหว่าง 200 - 800 เมตร โดยมียอดสูงสุดเรียกว่า “สุดแผ่นดิน” ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 846 เมตร และยอดเขาพนมโดมซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 605 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จากลักษณะของแนวเทือกเขาพังเหยกั้นอยู่ในแนวเหนือ - ใต้ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดพาเอาความชุ่มชื้นจากทะเลมาตกเป็นฝนในพื้นที่เป็นปริมาณมากจากข้อมูลของสถานีตรวจอากาศอุทยานแห่งชาติป่าหินงามในระหว่างพ.ศ. 2540 - 2542 พบว่ามีปริมาณน้ำฝนตลอดปีเฉลี่ย 1423.8 มิลลิเมตร มีจำนวนวันที่ฝนตก 101.7 วัน/ปี โดยมีฝนตกชุกมากที่สุดในเดือนกันยายน วัดได้ 300.0 มิลลิเมตร ส่วนอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนมีนาคมวัดได้ 32.2 °C. และเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคม วัดได้ 15.8 °C. โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีวัดได้ 24.8 °C. สำหรับฤดู

กาลเมื่อพิจารณาตามลักษณะอุณหภูมิต่ำ ปริมาณน้ำฝน และความชื้นสัมพัทธ์แล้ว สามารถแบ่งฤดูกาลได้ดังนี้

- ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 975.4 มิลลิเมตรความชื้นเฉลี่ย 94.5 เปอร์เซ็นต์/เดือน
- ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนตุลาคม - มกราคม อุณหภูมิต่ำเฉลี่ย 23.0 ซ.
- ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน อุณหภูมิต่ำเฉลี่ย 26.1 ซ.

ลักษณะธรณีวิทยา

สภาพทางธรณีวิทยาของเทือกเขาพังเหย จากการที่ได้ศึกษาจากแผนที่เล่มแสดงทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย พ.ศ. 2515 ของกองบัญชาการทหารสูงสุด พบว่าอยู่ในชุดหินโคราช ซึ่งมีอายุระหว่าง 180 - 230 ล้านปีมาแล้ว อยู่ในยุคจูแรสสิกและไทรแอสสิก โดยประกอบไปด้วยหมวดหิน 2 ประเภทดังนี้

1. หมวดหินภูพานและพระวิหาร เป็นหินตะกอนประกอบไปด้วยหินทรายและหินกรวดมน เนื้อแน่นชั้นหนา ๆ สีเทาแกมเหลืองจนถึงสีชมพูแกมเทา และหินทรายเนื้อแน่นชั้นหนาสีแดงแกมเทา ไปจนถึงสีเทาแกมเขียวและขาว กับหินดินดานสีน้ำตาลแกมแดงเข้ม เนื้อปนไมก้าและหินทรายแป้งสีแดงแกมเทาเนื้อปนไมก้า หินในหมวดนี้จะพบเป็นแนวยาวเป็นบริเวณกว้างครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่

2. หมวดหินภูกระดึง ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยหินดินดานเนื้อปนไมก้า สีน้ำตาลเข้ม น้ำตาลแกมเทาและแดง กับหินทรายแป้ง หินทรายเนื้อปนไมก้า และหินกรวดมน หินในหมวดนี้จะวางตัวเป็นแนวเหนือ - ใต้ ตามเส้นเขาสูงของเทือกเขา

จากหลักฐานที่ปรากฏบนพื้นที่ สันนิษฐานได้ว่า ในช่วงระยะเวลาประมาณ 230 ล้านปีมาแล้วก่อนการยกตัวคาดว่าพื้นที่บริเวณที่เรียกว่า สูดแผ่นดิน จะมีทางน้ำไหลผ่าน พัดพาเอากรวดทรายมาหมุนวนอยู่ในแอ่งหินเล็ก นานปีเข้ากรวดเก่าหมดไป กรวดใหม่ก็เข้ามาแทนที่และหมุนกัั้ง

อยู่ตอนล่างของแอ่ง ทำให้แอ่งเดิมโตขึ้นและลึกเข้าจนเป็นรูปหม้อหรือกุ่มลักษณะ ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานบนลานหน้าผาบริเวณสุดแผ่นดิน

ลักษณะของดิน

ศึกษาจากแผนที่เล่มแสดงทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย พ.ศ.2515 ของกองบัญชาการทหารสูงสุดพบว่าลักษณะของดินสามารถจำแนกออกได้ 2 ประเภทดังนี้

1. บริเวณที่ลาดเชิงเขา เนินเขาสลับซับซ้อน เป็นบริเวณกว้างครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ จะพบลักษณะดินเหนียวและดินร่วนที่มีการระบายน้ำดี มีอนุมูลต่างต่ำ มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เป็นดินที่เกิดจากการสลายตัวอยู่กับที่ของหินที่มีคุณสมบัติเป็นกรด คุณสมบัติทางกายภาพและเคมีเลว ปัจจุบันยังมีป่าไม้ปกคลุมอยู่ ทำให้การชะล้างและการพังทลายสูง

2. บริเวณสันเขาพังเหย เป็นแนวยาวจากเหนือ - ใต้ เป็นพื้นที่แคบ ๆ จะพบลักษณะของดินที่เกิดบนเขาและที่ราบสูง เป็นดินต้นที่มีก้อนหินปน ความลึกของดินและปริมาณหินที่ปนจะแปรผันไปตามความลาดชันของพื้นที่

เมื่อศึกษาตามสมรรถนะของดิน จะพบว่า เป็นดินที่ไม่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก และมีข้อจำกัดในการเพาะปลูกมากมาย เหมาะสำหรับการฟื้นฟูหรือปล่อยไว้เป็นสภาพป่าไม้ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

น้ำและแหล่งน้ำ

จากการที่เทือกเขาพังเหยเป็นแนวยกตัวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงนับได้ว่าเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญ เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำชีและลำน้ำสนธิ ดังนี้

1. ลุ่มน้ำชี มีต้นกำเนิดจากลำน้ำลาด ลำน้ำกระจวน และลำน้ำคันฉู อยู่ทางตอนเหนือและตอนกลางของพื้นที่ สามารถให้น้ำแก่พื้นที่เกษตรกรรมด้านล่างมากกว่า 15 ล้านลูกบาศก์เมตร จากลำน้ำทั้งสามสายจะไหลผ่านจังหวัดชัยภูมิรวมกันเป็นแม่น้ำชีต่อไป

2. กลุ่มน้ำสนธิ มีต้นกำเนิดจากห้วยวังตาลาด ห้วยเกตุ และห้วยน้ำเค็ม อยู่ทางด้านใต้ของพื้นที่ สามารถให้น้ำแก่พื้นที่เกษตรกรรมด้านล่างมากกว่า 7.5 ล้านลูกบาศก์เมตร จากกลุ่มน้ำแห่งนี้จะไหลรวมกับแม่น้ำป่าสักในจังหวัดลพบุรี

นิเวศวิทยาป่าไม้

สภาพพื้นที่เทือกเขาพังเหยที่มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 300 - 800 เมตร จึงก่อให้เกิดสภาพนิเวศวิทยาป่าไม้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ป่าเต็งรัง เป็นป่าโปร่งผลัดใบขึ้นอยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 400 - 800 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 65 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่สามารถจำแนกออกเป็น 3 ชนิดย่อยดังนี้

- ป่าเต็งรัง ที่มีไม้เหียงเป็นไม้เด่น ป่าชนิดนี้จะพบอยู่บนสันเขาและเชิงเขาสูง มักจะพบอยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 600 - 800 เมตร พบมากบริเวณต้นน้ำของลำคันทน์ และบริเวณป่าหินงาม พันธุ์ไม้ที่ขึ้นเป็นไม้เด่นในพื้นที่ ได้แก่ ไม้เหียงกรวด และจะพบพันธุ์ไม้อื่น ๆ ขึ้นปะปนบ้าง เช่น รักใหญ่ เต็ง รัง พะยอม ไม้ก่อกชนิดต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากสภาพพื้นที่อยู่ตามเชิงเขาและสันเขา จึงมีลมค่อนข้างแรง ประกอบกับสภาพดินเป็นดินตื้น จึงทำให้พันธุ์ไม้มีความสูงไม่เกิน 15 เมตร สำหรับไม้พื้นล่าง จะพบหญ้าคา ไม้เพ็ก และมักจะพบดอกกระเจียว ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ประจำถิ่นขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ อยู่ทั่วไป

- ป่าเต็งรังทั่วไป ป่าชนิดนี้จะพบกระจายอยู่ทั่วไปตามเชิงเขาตั้งแต่ป่าพนมโดมทางตอนใต้ของพื้นที่ขึ้นมาตามเทือกเขาพังเหย จนถึงบริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 300 - 700 เมตร พันธุ์ไม้ที่พบบ่อย ได้แก่ เต็ง รัง พะยอม กระบก ประดู่ อินทนิลบก กระโดน ล้าน เป็นต้น สำหรับไม้พื้นล่างจะพบ หญ้าคา ไม้เพ็ก ขึ้นอยู่ทั่วไป

- ป่าเต็งรังแควะแกรนสลับลานหิน ป่าชนิดนี้จะพบอยู่ในบริเวณดินตื้นและหินโผล่ ได้แก่ บริเวณหินหน่อ ลานหินงาม และลานหินทั่วไป อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 600 - 800 เมตร พันธุ์ไม้ที่พบอยู่ ได้แก่ เหียงกรวด เต็งรัง พะยอม เป็นต้น สภาพป่าส่วนใหญ่แควะแกรนต้นไม้สูงไม่เกิน 10 เมตร ทั้งนี้เนื่องจากดินตื้นมาก และมีลมพัดค่อนข้างแรง

2. ป่าเบญจพรรณ พบขึ้นอยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 400 - 600 เมตร พบมากทางตอนเหนือของพื้นที่ และบริเวณเชิงเขาพนมโดม ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 32 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 28 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ ตะแบก ประดู่ มะขามป้อม มะค่าโมง ตีนนก เป็นต้น สภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ จะพบพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่ และมีความสูงประมาณ 25 เมตร สำหรับไม้พื้นล่าง จะพบไม้ไผ่ หญ้าคาและปรังขึ้นอยู่ทั่วไป

3. ป่าดิบแล้ง เป็นป่าไม้ผลัดใบ พบบริเวณลุ่มน้ำกระจวนในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 300 - 600 เมตร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 7 ตารางกิโลเมตรหรือคิดเป็น 5 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ พันธุ์ไม้ที่พบโดยทั่วไป ได้แก่ ไม้ยาง ตะแบก ประดู่ ไทร เป็นต้น สำหรับไม้พื้นล่างจะพบไม้พุ่ม และลูกไม้ป่าขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น

นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เป็นป่าที่ถูกราษฎรบุกรุกแผ้วถาง หรือถูกไฟไหม้ป่า แล้วปล่อยให้ร้างไว้ บางแห่งยังคงปลูกพืชเกษตรกรรม สภาพป่าดั้งเดิมมักจะเป็นป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรังตามลำดับ พบกระจายอยู่บริเวณห้วยค่านาง และทางตอนเหนือของเขาคันโดม คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 3 ตารางกิโลเมตร หรือ 2 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่

ภาพที่ 4 สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

นิเวศวิทยาสัตว์ป่า

เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีอาณาเขตติดต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา และอุทยานแห่งชาติไทรทอง จึงเป็นผืนป่าที่มีอาณาเขตกว้างขวาง เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของ สัตว์ป่าเป็นอันมาก ชนิดสัตว์ป่าที่สำรวจพบ ได้แก่ กระแต เม่น หมูป่า กระรอก นิ่ม ตุ่น กระต่าย อีเห็น ชะมด สัตว์จำพวกนก ได้แก่ นกโพระดก นกปรอท นกกระเจิบ นกแซงแซว นกกระปูด นก ขุนแผน ฯลฯ

สิ่งอำนวยความสะดวก

ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีร้านค้าสวัสดิการไว้บริการนักท่องเที่ยว มีบ้านพักรับรองจำนวน 2 หลัง และมีห้องรับรองจำนวน 5 ห้อง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้วันละประมาณ 60 คน ส่วนนักท่องเที่ยวที่นำเต็นท์มาเองสามารถกางเต็นท์บริเวณที่อุทยาน จัดไว้ให้

เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ มี 3 เส้นทาง คือ

1. เส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติเขาพนมโดม เป็นเส้นทางขึ้นเขาในช่วงแรก มีระยะทางทั้งไปและกลับ ประมาณ 4.8 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง โดยมีจุดเริ่มต้นที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม (เขาพนมโดม) สภาพทั่วไปของเส้นทางผ่านทั้งทุ่งหญ้าและป่าดิบแล้ง ระหว่างทางมีจุดที่น่าสนใจหลายจุด เช่น ลานไทร จุดชมวิวดำรงคาว ซึ่งเหมาะแก่การชมพระอาทิตย์ตก และจุดชมวิวนมโดมเหมาะสำหรับชมพระอาทิตย์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีถ้ำต่าง ๆ และหินรูปร่างแปลกตา กระจายอยู่ทั่วไปตามเส้นทาง

2. เส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติลานหินหน่อ ลานหินหน่อเป็นลานหินที่เป็นปุ่มหินสูง 1-2 เมตรกระจายเป็นพื้นที่กว้างกว่า 200 ไร่ สลับกับลานหินเรียบกว้าง คล้ายเวทีกลางแจ้งธรรมชาติ เส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติมีระยะทางประมาณ 1,856 เมตร ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที ในช่วงแรกของเส้นทางจะต้องผ่านลำห้วยและกลุ่มหินใหญ่ แล้วจะเข้าสู่ลานหินที่สลับซับซ้อน ตามเส้นทางจะมีป้ายอธิบายความหมายเป็นระยะ

3. เส้นทางเดินเท้าที่บ้านไร่ ตำบลบ้านไร่ ห่างจากอำเภอ 22 กิโลเมตร เกิดจากลำห้วยปอแดง บนเทือกเขาพังเหยเดิมชื่อ วังอาดูร์ เป็นน้ำตกขนาดกลาง มีโขดหินขนาดใหญ่เป็นลานกว้างลดหลั่นกันเป็นชั้น ๆ เตี้ยสลับสูงชัน มีความสูงรวมศึกษาธรรมชาติสุดแผ่นดิน เส้นทางนี้เป็นเส้นทางไปสู่ทุ่งดอกกระเจียวขาวหรือเทพอัปสร และจุดชมวิวกิ่งจุดที่มีความสวยงามไม่แพ้จุดชมวิวกุดแผ่นดิน เส้นทางนี้มีระยะทางประมาณ 1,776 เมตร ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ในช่วงแรกของเส้นทางจะเดินไปตามสันเขาสามารถมองเห็นพื้นที่ด้านล่าง ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดลพบุรี สภาพของเส้นทางค่อนข้างเรียบเดินสะดวก ตลอดเส้นทางจะมีป้ายอธิบายธรรมชาติตามจุดต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

1. ทุ่งดอกกระเจียว อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเป็นพันธุ์ไม้ที่ทุกคนตั้งใจจะมาดูหลังจากที่ฝนแรกมาเยือน (มิถุนายน - กรกฎาคม) มีชื่อเรียกทางวิชาการว่า บัวสวรรค์ หรือ ปทุมมา หรือ บัวบก ซึ่งเป็นพืชอยู่ในตระกูล Zingiberaceae แต่นักท่องเที่ยวเรียกติดปากว่า ดอกกระเจียว ยามเบ่งบานจะดารดาษไปด้วยสีชมพูอมม่วง สลับกับใบที่เขียวขจี และโชดหินรูปต่าง ๆ รวากับพรมปูให้กับป่าเต็งรังซึ่งหมู่เทพจากสวรรค์ได้ประทานไว้กับแผ่นดิน

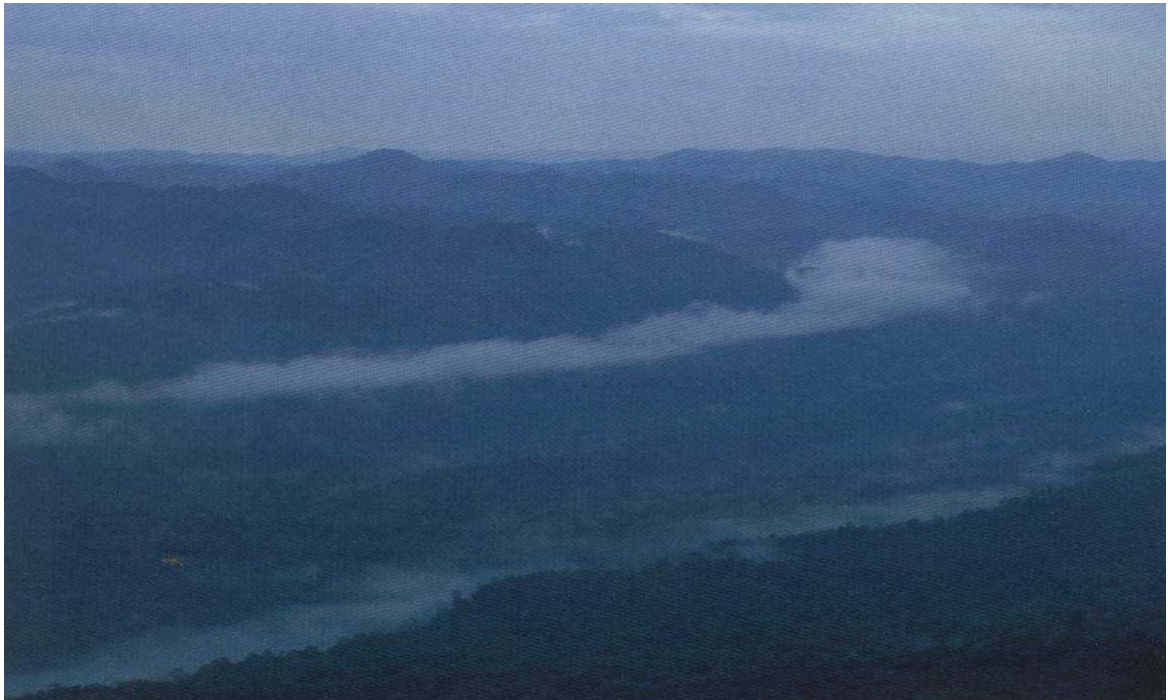
ภาพที่ 5 ทุ่งดอกกระเจียว

2. ป่าหินงาม (ลานหินงาม) เป็นลานหินที่มีรูปร่างแปลกในพื้นที่กว่า 10 ไร่ อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของทำการอุทยานแห่งชาติ เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากการกัดเซาะเนื้อหินทราย ในส่วนที่อ่อนกว่าส่วนอื่นออก ใช้เวลานานนับล้านปีจึงก่อให้เกิดโชดหินที่มีรูปลักษณ์สวยงาม น่าอัศจรรย์ ซึ่งมีชื่อเรียกกันตามรูปลักษณ์ที่เห็น เช่น หินตะปู หินรูปปราสาท หินรูปช้าง หินรูปสัตว์ หินรูปเรดาร์ เป็นต้น

ภาพที่ 8 ลานหินงาม

3. จุดชมวิวยุคสุดแผ่นดิน อยู่ทางด้านทิศเหนือของที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ระยะทาง 2 กิโลเมตร หน้าผาและชะง่อนหินนี้ อยู่บนเทือกเขาพังเหย ซึ่งเป็นจุดสูงสุดของเทือกเขา สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 846 เมตร และเป็นแนวสันเขาที่แบ่งระหว่างลุ่มน้ำป่าสักในภาคกลาง และลุ่มน้ำชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เรียกบริเวณนี้ว่า “สุดแผ่นดิน” สันนิษฐานว่าแต่เดิมเป็นหินทรายวางตัวกันเป็นชั้น ๆ ต่อมาได้เกิดการกัดเซาะเนื้อหินในส่วนที่จับตัวกันเบาบางกว่าออกไป ทำให้เกิดเป็นโขดหิน ลานหิน มีลักษณะแปลกตา กระจายอยู่ทั่วบริเวณ ในทางธรณีสันนิษฐานว่าเกิดจากการดันตัวของแผ่นดินทางภาคกลาง (ฉานไทย) ซุกเข้าไปใต้แผ่นดินทางภาคอีสาน (อินโด – ไชน่า) ทำให้เกิดขอบยกตัวสูงชันตระหง่านฟ้าดังที่เห็น ณ จุดนี้ สามารถมองเห็นทัศนียภาพที่ราบภาคกลางในเขตอำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี มองเห็นทิวทัศน์ของสันเขาพังเหยและเขตพื้นที่ป่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกาด้วย

ภาพที่ 7 จุดชมวิวสุดแผ่นดิน

ภาพที่ 8 ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจบริเวณใกล้เคียง

1. น้ำตกเทพพนา อยู่ที่บ้านเทพพนา ตำบลบ้านไร่ ห่างจากอำเภอ 34 กิโลเมตร เกิดจากลำห้วยกระเจาน ที่มีป่าดิบแล้งเป็นต้นน้ำเป็นน้ำตกขนาดกลางอยู่บริเวณป่าดิบ อากาศเย็นสบาย มี 3 ชั้น ชั้นบนสุดสูงประมาณ 3-4 เมตร ชั้นที่ 2 สูงประมาณ 2-3 เมตร ชั้นสุดท้ายสูงประมาณ 6 เมตร และที่ชั้นสุดท้ายบริเวณใต้ก้อนหินที่มีน้ำตกไหลผ่าน มีถ้ำลึกประมาณ 5 เมตร สวยงามดูจ่ม่านธาราธรรมชาติ
2. น้ำตกเทพทองคำ เป็นน้ำตกขนาดกลาง ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านไร่ ตำบลบ้านไร่ ห่างจากถนนสามแยกบ้านไร่ - ป่าหินงาม ที่หลักกม.7 ระยะทาง 3 กิโลเมตร ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ เป็นน้ำตกหลายชั้นแต่ละชั้นมีความสูงประมาณ 8 เมตร สภาพแวดล้อมสวยงามมากมีน้ำตลอดปี
3. น้ำตกเทพประทาน อยู่ประมาณ 15 เมตร มีน้ำมากระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม มีความงดงามสมญาว่า “เทพประทาน”
4. น้ำตกค้างคาว อยู่ที่บ้านน้ำลาด ตำบลนายางหลัก อยู่ห่างจากหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีน้ำเฉพาะช่วงฤดูฝน มีความสวยงาม บริเวณใกล้เคียงมีถ้ำเล็ก ๆ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาวเป็นจำนวนมาก และหากเดินเท้าขึ้นไป ประมาณ 3 กิโลเมตร ด้านบนจะมีทัศนียภาพงดงาม มีที่ราบกว้างประมาณ 30 ไร่ ใช้เป็นที่ตั้งแคมป์ได้เป็นอย่างดี
5. น้ำตกดงลาน ที่บ้านดงลาน เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ใกล้ถนนเข้าหมู่บ้านดงลาน ตำบลวะตะแบก ห่างจากถนนสุนทรารายณ์ 4 กิโลเมตร มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีน้ำมากเฉพาะช่วงฤดูฝน
6. น้ำตกเทพอุทิศ เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ในเขตบ้านซับไทร ตำบลวะตะแบก ห่างจากถนนสุนทรารายณ์ 7 กิโลเมตร บริเวณน้ำตก เป็นป่าดิบ มีความสวยงามตามธรรมชาติ ชั้นน้ำตกค่อนข้างสูง ประมาณ 10 เมตร มีน้ำเฉพาะช่วงฤดูฝน

7. น้ำตกพงษ์ภราวาดู เป็นน้ำตกขนาดเล็ก อยู่ในเขตบ้านหนองใหญ่ ตำบลบ้านไร่ ใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ห่างจากถนนสามแยกบ้านไร่ - ป่าหินงาม เพียง 2 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่มีความสวยงาม มีหลายชั้น

8. น้ำตกเสด็จทอง เป็นน้ำตกขนาดกลาง อยู่ในพื้นที่สวนป่าเขตบ้านเสด็จทอง ตำบลนาช่างหลัก ห่างจากถนนสายเทพสถิต ชัยไทย 3 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่ไม่สูงมาก แต่มีความกว้างประมาณ 20 เมตร มีความสวยงามและมีสภาพชั้นหินที่น่าศึกษาทางธรณีวิทยา

9. น้ำตกสะพานหิน อยู่ที่บ้านสะพานหิน ตำบลนาช่างหลัก เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีความงดงามตามธรรมชาติ เป็นลำธารน้ำลอดหินที่มีลักษณะเป็นสะพานสวยงามแปลกตา อยู่ห่างจากถนนสายสามแยกสุขปรารถนา - อุทยานไทรทอง เพียง 1 กิโลเมตร มีน้ำมากเฉพาะในช่วงฤดูฝน

10. น้ำตกสะพานยาว อยู่ที่บ้านสะพานยาว ตำบลนาช่างหลัก เป็นน้ำตกขนาดกลาง ไม่สูงมาก แต่ค่อนข้างกว้าง บริเวณน้ำตกมีความร่มรื่น สามารถปรับปรุงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้เป็นอย่างดี อยู่ห่างจากถนนสามแยกสุขปรารถนา - อุทยานแห่งชาติไทรทอง 3 กิโลเมตร มีน้ำเฉพาะช่วงฤดูฝน

11. พระพุทธรูปเขายายหอม อยู่ที่ตำบลนาช่างหลัก ห่างจากอำเภอเทพสถิต 67 กิโลเมตร ถูกค้นพบมานานกว่า 100 ปี เป็นรอยพระพุทธรูปข้างซ้ายประทับลีลาลงในลานหิน ขนาดความกว้าง 75 ซม. ยาว 180 ซม. ลึก 45 ซม. ล้อมรอบด้วยบ่อน้ำทิพย์ หรือบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ถึง 3 บ่อ ด้านหน้ามีรูปปั้นของคุณยายหอมยืนตระหง่านคอยต้อนรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยวด้วยใจอันบริสุทธิ์ ในช่วงวันขึ้น 11 - 15 ค่ำ เดือน 3 จะมีงานนมัสการพระพุทธรูปทุกปี

ภาพที่ 9 แหล่งท่องเที่ยววิถีใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ตอนที่ 2 เกณฑ์องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พิจารณาตามเกณฑ์องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในด้านโครงสร้าง (structure) และตัวชี้วัด (indicator) ต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์ความพร้อมทางด้านพื้นที่และชุมชน ข้อมูลแสดงไว้ในตารางที่ 4 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528)

ตารางที่ 4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว	ตัวชี้วัด
1. แหล่งท่องเที่ยว	- ทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว - การบริหารจัดการ - ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว
2. นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่	- ลักษณะของชุมชนท้องถิ่น - การเข้าใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว - การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
3. ตลาดการท่องเที่ยว	- ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน
4. การบริการด้านการท่องเที่ยว	- สิ่งอำนวยความสะดวก - สภาพการเข้าถึง

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528

แหล่งท่องเที่ยว

ทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว

1. ด้านทรัพยากรกายภาพ

อุทยานแห่งชาติป่าหินงามตั้งอยู่บนเทือกเขาพังเหย ภูมิประเทศเป็นเนินเขาสลับซับซ้อน ระดับความสูงประมาณ 200 - 800 เมตรจากระดับน้ำทะเล ปกคลุมด้วยป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณ มีความหลากหลายของระบบนิเวศและมีไม้ดอกจำพวกดุสิตา เอนอ้าและกล้วยไม้ ขึ้นอยู่จำนวนมาก จุดท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติได้แก่ ลานหินงาม ทุ่งดอกกระเจียว จุดชมวิว

2. ด้านทรัพยากรชีวภาพ

สภาพพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีเนื้อที่ประมาณ 112 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 70,000 ไร่ มีลักษณะทางนิเวศวิทยาป่าไม้ 3 ลักษณะ ได้แก่ ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง มีลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำสนธิไหลผ่าน มีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าหลายจำพวก เช่น กระแต เม่น หมูป่า กระรอก นิ่ม ตุ่น กระต่าย อีเห็น

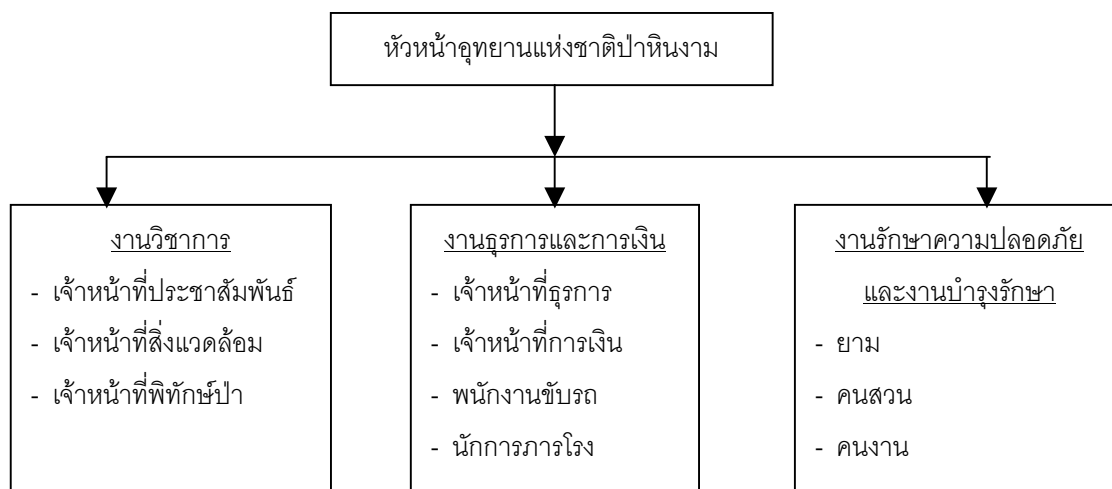
ชะมด และสัตว์จำพวกนก เช่น นกโพระดก ตกปรอท นกกระเจิบ นกแซงแซว นกกระปูด และนกขุนแผน เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ในธรรมชาติสูง และควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

สิ่งที่น่าสนใจในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม คือ วิถีชีวิตชาวบนหรือวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยอยู่ในป่า (ชาวภูอักร) ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ยังมีการใช้เกวียนเพื่อการสัญจร แม้ว่าจะมีการสัญจรทางรถยนต์แล้วก็ตาม และในปัจจุบันชาวบ้านมีอาชีพทำไร่แต่ยังคงอาศัยอยู่กับป่าและยังคงความสมดุทธ์ และเป็นชุมชนอนุรักษ์ป่า เช่น บ้านวังอ้ายโพธิ์ นอกจากนั้นยังมีบ้านไร่ บ้านโนนสวรรค์ บ้านหนองใหญ่ ที่ปลูกพืชหลายชนิดรวมกันที่เรียกว่า สวนเกษตรแบบผสมผสาน รวมทั้งมีประเพณีพื้นบ้าน เช่น การเข้าทรง การรำขอพรผีปู่ย่า การกวนกระยาสาท (ข้าวเม่า) เป็นต้น

การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ

ในส่วนของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามนั้น มีผู้บริหารคือ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งจากอธิบดีกรมป่าไม้ ให้มาควบคุม ดูแล และพัฒนาอุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้มีระเบียบ และมีความเจริญก้าวหน้าควบคู่กับการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม โดยผู้ที่จะดำรงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานแห่งชาตินั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในสภาพพื้นฐานของอุทยานแห่งชาติ ทั้งในส่วนของสภาพพื้นที่และสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้มีไม่เพียงหัวหน้าอุทยานแห่งชาติคนเดียวที่จะสามารถดูแลและพัฒนาอุทยานแห่งชาติได้ จำเป็นต้องมีบุคลากรหรืออัตรากำลังเจ้าหน้าที่ในส่วนต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้การบริหารนั้นเป็นไปโดยสมบูรณ์ โดยมีบุคลากรหรืออัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามจำนวนทั้งสิ้น 45 คน ข้าราชการจำนวน 1 คน ลูกจ้างประจำจำนวน 5 คน ลูกจ้างชั่วคราวจำนวน 39 คน และสามารถแยกบุคลากรตามสายงานได้ดังแสดงในภาพที่ 10

ภาพที่ 10 แผนผังองค์กรการบริหารงานภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ข้อจำกัดของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

เนื่องจากปัจจุบันอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเป็นอุทยานแห่งชาติเตรียมการที่รอประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติประจำจังหวัดชัยภูมิ จึงทำให้มีข้อปฏิบัติงานหลายอย่างที่จะต้องเตรียมไม่ว่าจะเป็นขนาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่ต้องให้มีไม่ต่ำกว่า 10 ตารางกิโลเมตรหรือ 6,250 ไร่ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ประชาชนเข้ามาบุกรุกที่ดินทำกิน ลักลอบเก็บดอกกระเจียว ล่าสัตว์ป่า และการตัดไม้ทำลายป่าภายในเขตอุทยานแห่งชาติ จนทำให้พื้นที่อุทยานแห่งชาติลดจำนวนลง รวมถึงการจัดระบบรักษาความปลอดภัยของอุทยานชาตินั้นยังไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากขาดบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่ และการจัดสรรงบประมาณไม่ค่อยลงตัวกันระหว่างหน่วยงานที่เข้ามาจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่

ลักษณะของชาวชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

จากการสำรวจพบว่าทางด้านตะวันออกของพื้นที่ตลอดแนวจากเหนือถึงใต้ จะมีราษฎรตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ทั่วไป เช่น บ้านสะพานหิน บ้างวังอ้ายโพธิ์ บ้านน้ำลาด บ้านไร่ บ้านโนนสำราญ บ้านช่องสำราญ เป็นต้น บางหมู่บ้านราษฎรได้ตั้งบ้านเรือนมานานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จึงนับว่าเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่ถาวร อาชีพหลักได้แก่ การทำไร่ เช่น ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวไร่ และพบว่าหลายครอบครัวเริ่มที่จะนำเอาระบบวนเกษตรและการปลูกไม้ผล ตลอดจนปลูกไม้ตงเสริมในพื้นที่มากขึ้น สำหรับการเลี้ยงสัตว์ พบว่าทุกหมู่บ้านมักจะเลี้ยงวัวและควายเป็นจำนวนมาก

ลักษณะการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติของนักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมบริเวณลานหินงาม และจุดชมวิวดูผ่นดิน นับตั้งแต่มีการเก็บสถิติเมื่อปีพ.ศ.2538 จนถึงปัจจุบันพบว่าพื้นที่แห่งนี้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมมากกว่า 300,000 คน / ปี ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากคือ ช่วงฤดูฝนถึงฤดูหนาว โดยมากจะมาเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวมี 2 แบบคือ

1. การทัศนอาจรแบบวันเดียว พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มากกว่า 95% จะเดินทางเข้ามาเพื่อชมความงามตามธรรมชาติของลานหินงาม หุ่นดอกกระเจียว และผ่นดิน วัตถุประสงค์หลักของการเข้ามาเพื่อชมธรรมชาติ พักผ่อน รับประทานอาหารกลางวัน ระยะเวลาของการเข้ามาเฉลี่ยประมาณ 3-6 ชั่วโมง โดยมาเป็นกลุ่มมากกว่า 5 คนขึ้นไป

2. การพักแรมค้างคืน ส่วนมากนักท่องเที่ยวจะนิยมนำเต็นท์มาตั้งแคมป์พักแรม 1-2 คืน ลักษณะการเข้ามาจะแบ่งเป็น 2 แบบคือ แบบแรก จะเข้ามาพักค้างคืนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่เกิน 6 คน โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้ามาพักผ่อนและเดินป่าศึกษาธรรมชาติ แบบที่สอง จะเข้ามาพักค้างคืนเป็นกลุ่มใหญ่ บางครั้งมากกว่า 50 คน โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้ามาพักผ่อนและจัดกิจกรรม เช่น การปลูกป่า การศึกษาธรรมชาติ

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันประชาชนในพื้นที่มักเข้ามาให้บริการเกี่ยวกับด้านการท่องเที่ยว เช่น การขายอาหารและบริการที่พักให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงการขายของฝากที่ระลึกที่จัดทำขึ้นเองภายในชุมชนท้องถิ่น จากการมีส่วนร่วมนี้สามารถส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนประเทศไทย กล่าวคือในด้านเศรษฐกิจส่งผลให้ผู้คนจากดินแดนต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศเข้าเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติ มีการจับจ่ายใช้สอยทั้งในด้านการเดินทาง อาหาร ที่พัก และของที่ระลึก ทำให้มีเงินตราหมุนเวียนทั้งจากเงินไทยและเงินสกุลต่าง ๆ เกิดการหมุนเวียนขึ้นในท้องถิ่น และยังก่อให้เกิดอาชีพทางด้านคมนาคมขนส่ง นักท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การจัดเที่ยวสวนเกษตรแบบผสมผสานแบบทฤษฎีใหม่ การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น ส่วนในด้านสังคมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่และยาวนานของชุมชน รวมถึงในด้านวัฒนธรรมที่ทำให้ประชาชนเล็งเห็นประโยชน์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยการเห็นคนต่างถิ่นหลังไหลเข้ามาชื่นชมวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมของตน ก็จะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมกันรักษาให้คงอยู่สืบไป

ตลาดการท่องเที่ยว

ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

ในส่วนของส่งเสริมการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามนั้น ทางอุทยานแห่งชาติได้จัดงานชมทุ่งดอกกระเจียว ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูฝนและเป็นความร่วมมือกันระหว่างอุทยานแห่งชาติป่าหินงามและองค์การบริหารส่วนจังหวัด ร่วมกันจัดขึ้นในชื่องาน “ท่องเที่ยวชมทุ่งดอกกระเจียวบาน” ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองรับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นภายในประเทศ ภายใต้โครงการเที่ยวไทยหัวใจสีเขียว โดยลักษณะการดำเนินงานนั้น ได้จัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น การพักผ่อนภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เป็นต้น

การบริการด้านการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวก

ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีร้านค้าสวัสดิการให้บริการนักท่องเที่ยว มีบ้านพักรับรองจำนวน 2 หลัง และมีห้องรับรองจำนวน 5 ห้อง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้วันละประมาณ 60 คน ส่วนนักท่องเที่ยวที่นำเต็นท์มาเองสามารถกางเต็นท์บริเวณที่อุทยานจัดไว้ให้ หากสนใจติดต่อได้ที่เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแห่งชาติป่าหินงาม ตู้ปณ.2 ปทจ.เทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ 36230

1. การเข้าชม

ภายหลังจากที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามได้รับการเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2529 แล้ว ได้ดำเนินการบริการนักท่องเที่ยว ให้เป็นสภาพที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ โดยเปิดให้เข้าชมทุกวันระหว่างเวลา 07.00 น. – 18.00 น. อัตราค่าธรรมเนียมการเข้าชมนั้นยังไม่มีการจัดเก็บ เพราะว่าเป็นอุทยานแห่งชาติเตรียมการ (แต่ในช่วงเทศกาลจะเก็บค่าบริการขึ้นชมอุทยานแห่งชาติคนละ 10 บาท)

2. สินค้าพื้นเมืองของที่ระลึก

ของฝากที่นักท่องเที่ยวนิยมซื้อหาเมื่อมาเยือนอำเภอเทพสถิต ได้แก่ ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าขิด หมอนขวาน และสิ่งประดิษฐ์จากผ้าทออื่น ๆ อีกมาก นอกจากนี้ยังมีเครื่องจักสานฝีมือประณีต และได้กรอกอีสานที่มีรสชาติเป็นที่ติดใจของผู้มาชม

3. ร้านอาหาร / ที่พัก

- ภูเทพพิมาน 111 หมู่ 1 ต.บ้านไร่ 7 กิโลเมตรจากอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โทร. (01) 213-9581 สำนักงานกรุงเทพฯ โทร. 945-1311-3 จำนวน 26 ห้อง ราคา 600 บาทต่อคน

- ไร่จำเทพ 13 หมู่ 9 ต.บ้านไร่ 2 กิโลเมตรจากอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โทร. (01) 480-8730 หรือติดต่อสำนักงานที่นครปฐม โทร. (034) 473603 บ้าน 3 หลัง เรือนแถว 6 ห้อง ราคา 600-1,200 บาท

- ไร่สุนทรี ไร่กล้วยน้ำว้าแห่งชาติป่าหินงาม โทร. (01) 309-8196 สำนักงาน โทร. (036) 431313 โทรสาร (036) 431389 บ้านพัก 4 หลัง ราคา 500 บาท

- ไร่ไผ่บ้านไร่ ไร่กล้วยน้ำว้าแห่งชาติป่าหินงาม ต.บ้านไร่ โทร. (01) 936-4279 บ้านพัก 4 หลัง ราคา 800-1,500 บาท

สภาพการเข้าถึง

การเดินทาง อุทยานแห่งชาติป่าหินงามอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๒๗๐ กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางกรุงเทพฯ-สระบุรี-พุแค-ลำน้ำราชนครินทร์-เทพสถิต ระยะทาง ๒๔๐ กิโลเมตร มีทางแยกซ้ายที่บ้านวะตะแบก อำเภอเทพสถิตเข้าไปอีก ๓๐ กิโลเมตรหรือหากเดินทางจากตัวเมืองชัยภูมิ ใช้เส้นทางสายจัตุรัส-บ้านหัน-จรเข้ม่าง-เทพสถิต ระยะทางห่างจากชัยภูมิประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร ถึงบ้านวะตะแบกแยกขวาไปอีก ๓๐ กิโลเมตร นอกจากนี้ทางหลวงหมายเลข ๒๒๕ (ชัยภูมิ-นครสวรรค์) บริเวณอำเภอนหนองบัวระเหวก็มีทางแยกไปซ้ายใหญ่และต่อไปยังอุทยานได้เช่นกัน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ที่จะนำไปสู่การพิจารณาความเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ลักษณะพื้นที่	ผู้นำชุมชน			เจ้าหน้าที่ป่าไม้			อบต.			องค์กรชุมชน		
	ไม่ดี	พอใช้	ดี	ไม่ดี	พอใช้	ดี	ไม่ดี	พอใช้	ดี	ไม่ดี	พอใช้	ดี
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
1. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า ในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น ขนาด จำนวน ความหนาแน่นของพันธุ์ไม้	-	1	14	-	4	4	-	3	35	-	1	8
	-	(6.7)	(93.3)	-	(50.0)	(50.0)	-	(7.9)	(92.1)	-	(11.1)	(88.9)
2. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศและ ทรัพยากรธรรมชาติของอุทยาน แห่งชาติป่าหินงาม	-	2	13	-	7	1	-	3	35	-	2	7
	-	(13.3)	(86.7)	-	(87.5)	(12.5)	-	(7.9)	(92.1)	-	(22.2)	(77.8)
3. ความงดงามทางทัศนียภาพ เช่น สุดแผ่นดิน ทุ่งดอกกระเจียว ลานหินงาม มีจุดเด่นน่าสนใจ ของธรรมชาติ	-	1	14	-	1	7	-	1	37	-	-	9
	-	(6.7)	(93.3)	-	(12.5)	(87.5)	-	(2.6)	(97.4)	-	-	(100.0)
4. วัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพ ความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น	-	2	13	-	5	3	1	5	32	-	1	8
	-	(13.3)	(86.7)	-	(62.5)	(37.5)	(2.6)	(13.2)	(84.2)	-	(11.1)	(88.9)
ค่าเฉลี่ยรวม		2.90			2.46			2.90			2.88	

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มให้ความคิดเห็นด้านสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามในระดับดี เพราะอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ พืชพรรณไม้ที่หายาก เช่น ดอกกระเจียว จะบานเฉพาะในช่วงฤดูฝนต้นหนาว แทนหินที่เรียงรายสวยงามตามธรรมชาติที่สร้างสรรค์มา และน้ำผา ซึ่งเป็นจุดชมวิวที่สวยงามมองเห็นภูมิประเทศของจังหวัดลพบุรี ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในอดีตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่กับป่า โดยผู้นำชุมชนให้ค่าคะแนนรวมเท่ากับ 2.90 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2.46 องค์กรบริหารส่วนตำบล 2.90 และกลุ่มองค์กรชุมชน 2.88

ส่วนที่ 3 ความรู้ ความเข้าใจ และความต้องการของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นที่ประชาชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความต้องการของชุมชนที่จะให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ เพราะจะทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ตอนคือ (สุรเชษฐ, ม.ป.ป.)

ตอนที่ 1 การรับรู้ข่าวสารและความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 2 ความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 1 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เป็นปัจจัยสำคัญอีกตัวหนึ่งที่จะชี้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ และมีผลต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามดังแสดงในตารางที่ 6 - 7

ตารางที่ 6 การรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(N = 70)

แหล่งข่าวสาร	ผู้นำชุมชน						เจ้าหน้าที่ป่าไม้					
	ไม่ระบุ	ไม่ได้รับ	นานๆ ครั้ง	สัปดาห์ละครั้ง	เกือบทุกวัน	ทุกวัน	ไม่ระบุ	ไม่ได้รับ	นานๆ ครั้ง	สัปดาห์ละครั้ง	เกือบทุกวัน	ทุกวัน
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
1. สื่อโทรทัศน์	-	-	4	6	2	3	-	-	-	4	4	-
	-	-	(26.7)	(40.0)	(13.3)	(20.0)	-	-	-	(50.0)	(50.0)	-
2. สื่อวิทยุ	-	5	5	3	2	-	-	3	2	3	-	-
	-	(33.3)	(33.3)	(20.0)	(13.3)	-	-	(37.5)	(25.0)	(37.5)	-	-
3. ห้องสมุดประชาชน	-	10	1	3	1	-	-	4	4	-	-	-
	-	(66.6)	(6.7)	(20.0)	(6.7)	-	-	(50.0)	(50.0)	-	-	-
4. สื่อสิ่งพิมพ์												
4.1 หนังสือพิมพ์/นิตยสาร/วารสาร	-	5	8	-	2	-	-	-	6	1	1	-
	-	(33.3)	(53.4)	-	(13.3)	-	-	-	(75.0)	(12.5)	(12.5)	-
4.2 แผ่นพับ/ใบปลิว/โปสเตอร์	-	2	11	1	1	-	-	-	8	-	-	-
	-	(13.3)	(73.3)	(6.7)	(6.7)	-	-	-	(100.0)	-	-	-
4.3 เอกสารทางวิชาการ	-	7	8	-	-	-	-	2	6	-	-	-
	-	(46.7)	(53.3)	-	-	-	-	(25.0)	(75.0)	-	-	-
5. หอกระจายข่าวประจำพื้นที่	-	3	9	3	-	-	-	4	4	-	-	-
	-	(20.0)	(60.0)	(20.0)	-	-	-	(50.0)	(50.0)	-	-	-
6. สื่อบุคคล												
6.1 ญาติพี่น้อง/เพื่อน	1	5	6	1	1	1	-	2	3	3	-	-
	(6.7)	(33.2)	(40.0)	(6.7)	(6.7)	(6.7)	-	(25.0)	(37.5)	(37.5)	-	-
6.2 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	1	3	11	-	-	-	-	-	8	-	-	-
	(6.7)	(20.0)	(73.3)	-	-	-	-	-	(100.0)	-	-	-

ตารางที่ 6 (ต่อ)

แหล่งข่าวสาร	ผู้นำชุมชน						เจ้าหน้าที่ป่าไม้					
	ไม่ระบุ (ร้อยละ)	ไม่ได้รับ (ร้อยละ)	นานๆ ครั้ง (ร้อยละ)	สัปดาห์ละครั้ง (ร้อยละ)	เกือบทุกวัน (ร้อยละ)	ทุกวัน (ร้อยละ)	ไม่ระบุ (ร้อยละ)	ไม่ได้รับ (ร้อยละ)	นานๆ ครั้ง (ร้อยละ)	สัปดาห์ละครั้ง (ร้อยละ)	เกือบทุกวัน (ร้อยละ)	ทุกวัน (ร้อยละ)
6.3 ผู้รู้/ผู้อาวุโสในท้องถิ่น	1 (6.7)	8 (53.3)	5 (33.3)	-	1 (6.7)	-	-	5 (62.5)	3 (37.5)	-	-	-
6.4 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ												
6.4.1 เจ้าหน้าที่ป่าไม้	3 (20.0)	-	10 (66.6)	1 (6.7)	-	1 (6.7)	-	-	2 (25.0)	4 (50.0)	2 (25.0)	-
6.4.2 เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว	6 (40.0)	2 (13.3)	6 (40.0)	1 (6.7)	-	-	-	-	4 (50.0)	3 (37.5)	1 (12.5)	-
6.4.3 เจ้าหน้าที่การปกครอง	1 (6.7)	1 (6.7)	12 (80.0)	-	1 (6.7)	-	-	-	7 (87.5)	1 (12.5)	-	-
7. การเข้าร่วมประชุม/อบรม	-	4 (26.7)	11 (73.3)	-	-	-	-	1 (12.5)	7 (87.5)	-	-	-
ค่าเฉลี่ยรวม				1.99						2.19		

ตารางที่ 6 (ต่อ)

แหล่งข่าวสาร	องค์การบริหารส่วนตำบล						องค์กรชุมชน					
	ไม่ระบุ	ไม่ได้รับ	นานๆ ครั้ง	สัปดาห์ละครั้ง	เกือบทุกวัน	ทุกวัน	ไม่ระบุ	ไม่ได้รับ	นานๆ ครั้ง	สัปดาห์ละครั้ง	เกือบทุกวัน	ทุกวัน
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
1. สื่อโทรทัศน์	-	1	21	5	11	-	-	1	3	-	1	4
	(2.6)	(55.3)	(13.2)	(28.9)	-	-	(11.1)	(33.3)	-	(11.1)	(44.5)	
2. สื่อวิทยุ	-	28	6	2	2	-	-	4	4	-	1	-
	(73.7)	(15.8)	(5.3)	(5.3)	-	-	(44.4)	(44.4)	-	(11.2)	-	
3. ห้องสมุดประชาชน	-	35	2	1	-	-	-	7	2	-	-	-
	(92.1)	(5.3)	(2.6)	-	-	-	(77.8)	(22.2)	-	-	-	
4. สื่อสิ่งพิมพ์												
4.1 หนังสือพิมพ์/นิตยสาร/วารสาร	10	2	17	4	3	2	1	5	1	1	1	-
	(26.3)	(5.3)	(44.7)	(10.5)	(7.9)	(5.3)	(11.1)	(55.6)	(11.1)	(11.1)	(11.1)	-
4.2 แผ่นพับ/ใบปลิว/โปสเตอร์	6	3	22	6	1	-	-	4	3	2	-	-
	(15.8)	(7.9)	(57.9)	(15.8)	(2.6)	-	-	(44.5)	(33.3)	(22.2)	-	-
4.3 เอกสารทางวิชาการ	16	12	9	1	-	-	1	6	2	-	-	-
	(42.1)	(31.6)	(23.7)	(2.6)	-	-	(11.1)	(66.7)	(22.2)	-	-	-
5. หอกระจายข่าวประจำพื้นที่	-	23	13	1	1	-	-	4	4	-	-	1
	(60.5)	(34.2)	(2.6)	(2.6)	-	-	(44.4)	(44.4)	-	-	-	(11.2)
6. สื่อบุคคล												
6.1 ญาติพี่น้อง/เพื่อน	16	2	19	-	1	-	1	3	3	1	1	-
	(42.1)	(5.3)	(50.0)	-	(2.6)	-	(11.1)	(33.3)	(33.3)	(11.1)	(11.1)	-
6.2 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	15	2	19	-	2	-	1	3	3	1	1	-
	(39.5)	(5.3)	(50.0)	-	(5.3)	-	(11.1)	(33.3)	(33.3)	(11.1)	(11.1)	-
6.3 ผู้รู้/ผู้อาวุโสในท้องถิ่น	16	2	18	-	2	-	1	3	3	2	-	-
	(42.1)	(5.3)	(47.4)	-	(5.3)	-	(11.1)	(33.3)	(33.3)	(22.3)	-	-

ตารางที่ 6 (ต่อ)

แหล่งข่าวสาร	องค์การบริหารส่วนตำบล						องค์กรชุมชน						
	ไม่ระบุ	ไม่ได้รับ	นานๆ ครั้ง	สัปดาห์ละครั้ง	เกือบทุกวัน	ทุกวัน	ไม่ระบุ	ไม่ได้รับ	นานๆ ครั้ง	สัปดาห์ละครั้ง	เกือบทุกวัน	ทุกวัน	
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	
6.4 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ													
6.4.1 เจ้าหน้าที่ป่าไม้	17	2	17	2	-	-	5	2	1	1	-	-	
	(44.7)	(5.3)	(44.7)	(5.3)	-	-	(55.6)	(22.2)	(11.1)	(11.1)	-	-	
6.4.2 เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว	9	2	20	7	-	-	3	2	3	1	-	-	
	(23.7)	(5.3)	(52.6)	(18.4)	-	-	(33.3)	(22.3)	(33.3)	(11.1)	-	-	
6.4.3 เจ้าหน้าที่การปกครอง	9	2	25	2	-	-	1	2	4	1	1	-	
	(23.7)	(5.3)	(65.8)	(5.3)	-	-	(11.1)	(22.3)	(44.4)	(11.1)	(11.1)	-	
7. การเข้าร่วมประชุม/อบรม	-	14	19	5	-	-	-	4	4	1	-	-	
	-	(36.8)	(50.0)	(13.2)	-	-	-	(44.4)	(44.4)	(11.2)	-	-	
ค่าเฉลี่ยรวม				1.91						1.92			

จากตารางที่ 6 พบว่า ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรชุมชน มีการรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากสื่อต่าง ๆ ในสัดส่วนที่แตกต่างกัน โดยมีผลการวิเคราะห์แยกตามประเภทสื่อร้อยละของการได้รับสูงสุดในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง และเรียงตามระดับการได้รับข่าวสารมากไปหาน้อยของแต่ละกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. สื่อโทรทัศน์ องค์กรชุมชนได้รับทุกวัน ร้อยละ 44.5 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับสัปดาห์ละครั้ง และเกือบทุกวัน ร้อยละ 50 ผู้นำชุมชนได้รับสัปดาห์ละครั้ง ร้อยละ 40 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 55.3

2. สื่อวิทยุ องค์กรชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 44.4 ผู้นำชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 33.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้รับ ร้อยละ 37.5 องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้รับ ร้อยละ 73.7

3. หอสมุดประชาชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 50 องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้รับ ร้อยละ 92.1 องค์กรชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 77.8 ผู้นำชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 66.6

4. สื่อสิ่งพิมพ์ ประกอบด้วย

4.1 หนังสือพิมพ์ / นิตยสาร / วารสาร เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 75 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 53.4 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 44.7 องค์กรชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 55.6

4.2 แผ่นพับ / ใบปลิว / โปสเตอร์ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 100 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 73.3 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 57.9 องค์กรชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 44.5

4.3 เอกสารทางวิชาการ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 75 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 53.3 องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้รับ 31.6 องค์กรชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 66.7

5. หอกระจายข่าวประจำพื้นที่ ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 60 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 50 องค์การชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 44.4 องค์การบริหารส่วนตำบลไม่ได้รับ ร้อยละ 60.5

6. สื่อบุคคล ประกอบด้วย

6.1 ญาติพี่น้อง / เพื่อน องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 50 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 40 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 37.5 องค์การชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 33.3

6.2 กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 100 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 73.3 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 50 องค์การชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 33.3

6.3 ผู้รู้ / ผู้อาวุโสในท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 47.4 องค์การชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 33.3 ผู้นำชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 53.3 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ได้รับ ร้อยละ 62.5

6.4 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ ประกอบด้วย

6.4.1 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับสัปดาห์ละครั้ง ร้อยละ 50 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 66.6 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 44.7 องค์การชุมชนไม่ได้รับ ร้อยละ 22.2

6.4.2 เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 52.6 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 50 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 40 องค์การชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 33.3

6.4.3 เจ้าหน้าที่การปกครอง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 87.5 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 80 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 65.8 องค์การชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 44.4

7. การเข้าร่วมประชุม / อบรม เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 87.5 ผู้นำชุมชนได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 73.3 องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 50 องค์กรชุมชนไม่ได้รับ หรือนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 44.4

ค่าเฉลี่ยการรับรู้ข่าวสารและความถี่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากสื่อต่าง ๆ โดยรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มจัดอยู่ในระดับน้อย โดยมีคะแนนค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ค่าเฉลี่ยการรับรู้ข่าวสาร 2.19 ผู้นำชุมชน ค่าเฉลี่ยการรับรู้ข่าวสาร 1.99 องค์กรชุมชน ค่าเฉลี่ยการรับรู้ข่าวสาร 1.92 และองค์การบริหารส่วนตำบล ค่าเฉลี่ยการรับรู้ข่าวสาร 1.91

ตารางที่ 7 ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(N = 70)

ประเด็น ระดับความรู้ ความเข้าใจ	ผู้นำชุมชน			เจ้าหน้าที่ป่าไม้			อบต.			องค์กรชุมชน		
	น้อย	ปานกลาง	มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	น้อย	ปานกลาง	มาก
	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)	(ร้อยละ)
ความหมาย												
1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	-	4	11	-	1	7	1	11	26	-	3	6
	-	(26.7)	(73.3)	-	(12.5)	(87.5)	(2.6)	(28.9)	(68.4)	-	(33.3)	(66.7)
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ	-	4	11	-	3	5	1	11	26	-	2	7
	-	(26.7)	(73.3)	-	(37.5)	(62.5)	(2.6)	(28.9)	(68.4)	-	(22.2)	(77.8)
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน	-	4	11	-	2	6	-	11	27	-	3	6
	-	(26.7)	(73.3)	-	(25.0)	(75.0)	-	(28.9)	(71.1)	-	(33.3)	(66.7)
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ	-	2	13	-	-	8	1	9	28	-	2	7
	-	(13.3)	(86.7)	-	-	(100.0)	(2.6)	(23.7)	(73.7)	-	(22.2)	(77.8)
การบริหาร												
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้อประโยชน์และโอกาสเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ	2	6	7	-	2	6	2	13	23	-	2	7
	(13.3)	(40.0)	(46.7)	-	(25.0)	(75.0)	(5.3)	(34.2)	(60.5)	-	(22.2)	(77.8)
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่โดยต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ	1	2	12	-	-	8	9	10	19	1	3	5
	(6.7)	(13.3)	(80.0)	-	-	(100.0)	(23.7)	(26.3)	(50.0)	(11.1)	(33.3)	(55.6)
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ	-	6	9	-	2	6	-	10	28	-	2	7
	-	(40.0)	(60.0)	-	(25.0)	(75.0)	-	(26.3)	(73.7)	-	(22.2)	(77.8)
8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นงานที่ทุกคนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ป่าหินงามต้องร่วมมือกัน	-	6	9	-	1	7	-	12	26	-	2	7
	-	(40.0)	(60.0)	-	(12.5)	(87.5)	-	(31.6)	(68.4)	-	(22.2)	(77.8)
9. การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น นำเที่ยว ขายอาหาร ของที่ระลึก	5	1	9	-	6	2	16	8	14	2	4	3
	(33.3)	(6.7)	(60.0)	-	(75.0)	(25.0)	(42.1)	(21.1)	(36.8)	(22.2)	(44.5)	(33.3)

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ประเด็น ระดับความรู้ ความเข้าใจ	ผู้นำชุมชน			เจ้าหน้าที่ป่าไม้			อบต.			องค์กรชุมชน		
	น้อย (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)
10. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรรออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ	2 (13.3)	-	13 (86.7)	-	1 (12.5)	7 (87.5)	23 (60.5)	12 (31.6)	3 (7.9)	3 (33.3)	3 (33.3)	3 (33.3)
การได้รับผลประโยชน์												
11. ทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว	-	5 (33.3)	10 (66.7)	-	2 (25.0)	6 (75.0)	2 (5.3)	5 (13.2)	31 (81.6)	-	2 (22.2)	7 (77.8)
12. ทำให้มีกรจ้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	1 (6.7)	3 (20.0)	11 (73.3)	-	-	8 (100.0)	1 (2.6)	6 (15.8)	31 (81.6)	-	2 (22.2)	7 (77.8)
13. ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรในท้องถิ่นดีขึ้น	-	2 (13.3)	13 (86.7)	-	-	8 (100.0)	2 (5.3)	3 (7.9)	33 (86.8)	-	1 (11.1)	8 (88.9)
ค่าเฉลี่ยรวม		2.65			2.80		2.52			2.63		

จากตารางที่ 7 พบว่าผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรชุมชน มีระดับความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในสัดส่วนที่หลากหลายดังนี้

ความรู้เกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 87.5 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 73.3 องค์การบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 68.4 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 66.7

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 77.8 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 73.3 องค์การบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 68.4 เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 62.5

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 75 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 73.3 องค์การบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 71.1 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 66.7

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 100 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 86.7 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 77.8 องค์การบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 73.7

ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องเอื้อประโยชน์และโอกาสเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ
องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 77.8 เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 75 องค์กร
การบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 60.5 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 46.7

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่
โดยต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 100 ผู้นำชุมชนมีระดับ
ความรู้มาก ร้อยละ 80 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 55.6 องค์กรการบริหารส่วนตำบลมี
ระดับความรู้มาก ร้อยละ 50

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังกับหน่วยงานเกี่ยว
ข้อง เช่น สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์กรชุมชนมีระดับ
ความรู้มาก ร้อยละ 77.8 ผู้นำเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 75 องค์กรการบริหารส่วน
ตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 73.7 ชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 60

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นงานที่ทุกคนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามต้องร่วมมือกัน
เจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 87.5 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 77.8
องค์กรการบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 68.4 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ
60

9. การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วม
เช่น นำเที่ยว ขายอาหาร ของที่ระลึก ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 60 เจ้าหน้าที่ป่าไม้มี
ระดับความรู้ปานกลาง ร้อยละ 75 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้ปานกลาง ร้อยละ 44.5 องค์กร
การบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้น้อย ร้อยละ 42.1

10. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 87.5 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 86.7 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้น้อย ร้อยละ 33.3 องค์กรบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้น้อย ร้อยละ 60.5

ความรู้เกี่ยวกับการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

11. ทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว องค์กรบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 81.6 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 77.8 เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 75 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 66.7

12. ทำให้มีการจ้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 100 องค์กรบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 81.6 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 77.8 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 73.3

13. ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรในท้องถิ่นดีขึ้น เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีระดับความรู้มาก ร้อยละ 100 องค์กรชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 88.9 องค์กรบริหารส่วนตำบลมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 86.8 ผู้นำชุมชนมีระดับความรู้มาก ร้อยละ 86.7

สรุปความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มจัดอยู่ในระดับมาก เรียงตามระดับค่าเฉลี่ยสูงไปหาน้อยดังนี้ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2.80 ผู้นำชุมชน 2.65 องค์กรชุมชน 2.63 องค์กรบริหารส่วนตำบล 2.52 ตามลำดับ เนื่องจากการได้รับข่าวสารจากสื่อโฆษณาทางโทรทัศน์และกลุ่มNGOในพื้นที่

ตอนที่ 2 ความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะถ้าชุมชนใดมีความต้องการที่จะให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ ก็ย่อมนำมาซึ่งการร่วมมือ ร่วมใจกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่ดี เช่น การดูแลรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว การสอดส่องดูแลผู้ลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น ดังนั้นการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องสัมภาษณ์กลุ่มตัวแทนของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เช่น ผู้นำชุมชน และองค์กรชุมชน ดังแสดงไว้ในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ความต้องการของชุมชนต่อการเข้าร่วมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

หัวข้อ	ผู้นำชุมชน		องค์กรชุมชน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
(N =27)				
1. ท่านเคยได้ยิน/รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้างหรือไม่				
รู้จัก	14	93.3	8	88.9
ไม่รู้จัก	1	6.7	1	11.1
2. ท่านคิดว่ากิจกรรมข้อใดต่อไปนี้เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)				
การเดินทาง / ศึกษาธรรมชาติ	13	86.6	7	77.7
การถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง	11	73.3	5	55.5
การชมความงามตามธรรมชาติ	13	86.6	7	77.7
การศึกษาเรียนรู้การผลิตสินค้าพื้นเมือง/ของที่ระลึก	9	60.0	6	66.6
3. ท่านต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในท้องถิ่นของท่านหรือไม่				
ต้องการ	15	100.0	9	100.0
4. ถ้าท่านต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ท่านคิดว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดต่อไปนี่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)				
ขายอาหาร – เครื่องดื่ม	10	66.6	8	88.8
ขายของที่ระลึก	11	73.3	9	100.0
นำเที่ยวชมชุมชน	8	53.3	5	55.5
นำเดินป่าศึกษาธรรมชาติ	7	46.6	3	33.3
ให้ที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว	9	60.0	6	66.6
ร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	6	40.0	4	44.4
5. ท่านต้องการจะประกอบอาชีพธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม				
อาชีพหลัก	-	-	-	-
อาชีพเสริม	15	100.0	9	100.0
6. ท่านต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอะไรบ้างในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ				
โทรศัพท์ / ไฟฟ้า / น้ำประปา	7	46.7	6	66.7
การคมนาคม / ถนนลาดยาง	3	20.0	3	33.3
ระบบกำจัดของเสีย	2	13.3	-	-
สถานพยาบาล	3	20.0	-	-
7. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)				
ค่าครองชีพสูงขึ้น	7	46.6	7	77.7
รายได้หลักเพิ่มขึ้น	13	86.6	9	100.0
เกิดการพัฒนาชุมชน	14	93.3	9	100.0
เกิดมลภาวะ / มลพิษสิ่งแวดล้อม	6	40.0	2	22.2
ชุมชนมีชื่อเสียง	13	86.6	9	100.0
สิ่งแวดล้อมของชุมชนเสื่อมโทรม	2	13.3	3	33.3
การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	1	6.6	2	22.2

จากตารางที่ 8 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน และองค์กรชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ดังนี้ ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 93.3 รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยระบุถึงกิจกรรมที่เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เรียงตามลำดับ คือ 1) การเดินป่า / ศึกษารธรรมชาติ การชมความงามตามธรรมชาติและลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน ร้อยละ 86.6 2) การถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง ร้อยละ 73.3 3) การศึกษาเรียนรู้การผลิตสินค้าพื้นเมือง/ของที่ระลึก ร้อยละ 60.0 ระบุมีความต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในท้องถิ่น ร้อยละ 100 ผู้นำชุมชนระบุความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เรียงตามลำดับ คือ 1) ขยายของที่ระลึก ร้อยละ 73.3 2) ขยายอาหาร – เครื่องดื่ม ร้อยละ 66.6 3) ให้ที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้อยละ 60.0 4) นำเที่ยวชมชุมชน ร้อยละ 53.3 5) นำเดินป่าศึกษารธรรมชาติ ร้อยละ 46.6 6) ร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ร้อยละ 40.0 ระบุต้องการจะประกอบอาชีพธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอาชีพเสริม ร้อยละ 100 ระบุมีความต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เรียงตามลำดับดังนี้ 1) โทรศัพท์ / ไฟฟ้า / น้ำประปา ร้อยละ 46.7 2) การคมนาคม/ถนนลาดยาง สถานพยาบาล ร้อยละ 20.0 และ 3) ระบบกำจัดของเสีย ร้อยละ 13.3 ระบุถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ตามลำดับคือ 1) เกิดการพัฒนาชุมชน ร้อยละ 93.3 2) รายได้หลักเพิ่มขึ้น ชุมชนมีชื่อเสียง ร้อยละ 86.6 3) ค่าครองชีพสูงขึ้น ชุมชนมีชื่อเสียง ร้อยละ 46.6 4) เกิดมลภาวะ / มลพิษสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 40.0 5) สิ่งแวดล้อมของชุมชนเสื่อมโทรม ร้อยละ 13.3 และ 6) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ร้อยละ 6.6

ส่วนสมาชิกองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 88.9 รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยระบุถึงกิจกรรมที่เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเรียงตามลำดับคือ 1) การเดินป่า / ศึกษารธรรมชาติ การชมความงามตามธรรมชาติและลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนท้องถิ่น ร้อยละ 77.7 2) การศึกษาเรียนรู้การผลิตสินค้าพื้นเมือง / ของที่ระลึก ร้อยละ 66.6 และ 3) การถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง ร้อยละ 55.5 ระบุมีความต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในท้องถิ่น ร้อยละ 100 ระบุถึงกิจกรรมที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วม เรียงตามลำดับดังนี้ 1) ขยายของที่ระลึก ร้อยละ 100 2) ขยายอาหาร – เครื่องดื่ม ร้อยละ 88.8 3) ให้ที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้อยละ 66.6 4) นำเที่ยวชมชุมชน ร้อยละ 55.5 5) ร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ร้อยละ 44.4 และ 6) นำเดินป่าศึกษารธรรมชาติ ร้อยละ 33.3 ระบุว่าต้องการจะประกอบอาชีพธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอาชีพเสริม ร้อยละ 100 สำหรับความ

ต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สมาชิกองค์กรมีความต้องการเรียงตามลำดับดังนี้ 1) โทรศัพท์ / ไฟฟ้า / น้ำประปา ร้อยละ 66.7 2) การคมนาคม / ถนนลาดยาง ร้อยละ 33.3 กรณีของการได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว สมาชิกองค์กรมีความคิดเห็น เรียงตามลำดับดังนี้ 1) มีรายได้หลักเพิ่มขึ้น เกิดการพัฒนาชุมชนและชุมชนมีชื่อเสียง ร้อยละ 100 2) ค่าครองชีพสูงขึ้น ร้อยละ 77.7 3) สิ่งแวดล้อมของชุมชนเสื่อมโทรม ร้อยละ 33.3 4) เกิดมลภาวะ / มลพิษสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม / ความเชื่อ ร้อยละ 22.2

สรุปได้ว่าผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขั้น และมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยประกอบเป็นอาชีพเสริม เพราะต้องการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและมีความต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในชุมชน

ส่วนที่ 4 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากผลการศึกษาที่นำเสนอข้างต้นแล้ว การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีส่วนครอบคลุมถึงหลักการอนุรักษ์ อันได้แก่ การใช้ การเก็บกัก การรักษา การสงวน การฟื้นฟู การควบคุม การแบ่งเขต การดูแลทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพความสมดุลย์ทางธรรมชาติไว้อย่างดีที่สุด และสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว ดังนั้นจึงต้องศึกษาลักษณะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

- ตอนที่ 1 ลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล
- ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลัก
- ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ตอนที่ 4 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1 ลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล

เนื่องจากพระราชบัญญัติกระจายอำนาจพ.ศ.2537 – 2542 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยเป็นหน่วยงานหลักให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวของตน ดังนั้นการศึกษาลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะการดำเนินงานองค์กรชุมชน

1. องค์กรชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มสตรีแม่บ้านหมู่ที่ 13 กลุ่มเย็บผ้าสำเร็จรูปบ้านโนนสำราญ กลุ่มสตรีอำเภอเทพสถิต กลุ่มสตรีตำบลบ้านไร่ กลุ่มสตรีแม่บ้านหมู่ที่ 14 กลุ่มสตรีแม่บ้านโนนสวรรค์ กลุ่มสตรีแม่บ้านวังใหม่พัฒนา กลุ่มสตรีแม่บ้านเทพพนา และกลุ่มสตรีแม่บ้านหลังสวน ซึ่งส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นโดยประชาชน คิดเป็นร้อยละ 100

2. ประวัติความเป็นมา เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน โดยทำการผลิตผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น ประดิษฐ์ดอกกระเจียวสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์ไหมมัดดอง เย็บผ้าจำหน่ายวัสดุ อุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น

3. วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยการส่งเสริมอาชีพทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่อยู่โดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้คงอยู่ตลอดไป

4. กิจกรรมในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่มีกิจกรรมดังนี้คือ ปลูกดอกกระเจียวร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอเทพสถิต ร่วมแสดงสินค้า / ทัศนกรรมบนอุทยานแห่งชาติป่าหินงามช่วงเทศกาลเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว

สรุปลักษณะการดำเนินงานขององค์กรชุมชน พบว่าส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน ในการเข้าร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก รวมทั้งการให้บริการด้านอาหารและที่พักแก่นักท่องเที่ยว

ลักษณะการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 9 ลักษณะการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(N = 38)

ลักษณะการดำเนินงาน	มี		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. องค์การบริหารส่วนตำบลของท่าน ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล	38	100	-	-
2. องค์การบริหารส่วนตำบลของท่าน มีความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันภายในระหว่างสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยกัน	38	100	-	-
3. องค์การบริหารส่วนตำบลของท่าน มีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือส่วนราชการอื่น	38	100	-	-
4. องค์การบริหารส่วนตำบลของท่าน มีงบประมาณหรือใช้งบประมาณร่วมกับหน่วยงานอื่นในการจัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	38	100	-	-
5. การติดต่อประสานงานขององค์การบริหารส่วนตำบลของท่าน ส่วนใหญ่เป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ	38	100	-	-

จากตารางที่ 9 พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลร้อยละ 100 มีลักษณะการดำเนินงานขององค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ความร่วมมือทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในระหว่างสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยกัน การประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงงบประมาณและการใช้งบประมาณร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนในการจัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยการติดต่อกันอย่างเป็นทางการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปลักษณะการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่ามีการดำเนินงานตามแผนงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ในความเป็นจริงการดำเนินงานยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลัก

ข้อมูลด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามดังแสดงไว้ในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานหลัก

(N =46)

การปฏิบัติงาน	เจ้าหน้าที่ป่าไม้						องค์การบริหารส่วนตำบล					
	น้อย		ปานกลาง		มาก		น้อย		ปานกลาง		มาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. นโยบายในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	-	-	2	25.0	6	75.0	1	2.6	12	31.6	25	65.8
2. ความเหมาะสมของแผนงานภายในองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	-	-	3	37.5	5	62.5	3	7.9	10	26.3	25	65.8
3. การกำหนดเขตการจัดการและความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	-	-	7	87.5	1	12.5	8	21.1	16	42.1	14	36.8
4. ความเพียงพอของจำนวนบุคลากรในการส่งเสริม/พัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	6	75.0	2	25.0	-	-	18	47.4	9	23.7	11	28.9
5. ความเพียงพอของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	6	75.0	2	25.0	-	-	22	57.9	11	28.9	5	13.2
6. ความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เช่น พาหนะ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น	5	62.5	3	37.5	-	-	20	52.6	14	36.8	4	10.6
7. การเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กฎระเบียบขององค์การบริหารส่วนตำบลและอุทยานแห่งชาติ	-	-	8	100.0	-	-	6	15.8	14	36.8	18	47.4

ตารางที่ 10 (ต่อ)

การปฏิบัติงาน	เจ้าหน้าที่ป่าไม้						องค์การบริหารส่วนตำบล					
	น้อย		ปานกลาง		มาก		น้อย		ปานกลาง		มาก	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
8. การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาประกอบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กฎระเบียบขององค์การบริหารส่วนตำบลและอุทยานแห่งชาติ	5	62.5	3	37.5	-	-	6	15.8	21	55.3	11	28.9
9. การเผยแพร่/แจกข้อมูลข่าวสารและการสื่อความหมายธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติ	1	12.5	5	62.5	2	25.0	13	34.2	15	39.5	10	26.3
10. การจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึก/ให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่นักเรียน กลุ่มนักศึกษา ประชาชน ฯลฯ	-	-	8	100.0	-	-	4	10.5	25	65.8	9	23.7
ค่าเฉลี่ยรวม			1.88						2.08			

จากตารางที่ 10 พบว่าเจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์การบริหารส่วนตำบล มีความคิดเห็นในด้านการปฏิบัติงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. นโยบายในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 75 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 65.8

2. ความเหมาะสมของแผนงานภายในหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 62.5 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 65.8

3. การกำหนดเขตการจัดการและความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 87.5 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 42.1

4. ความเพียงพอของจำนวนบุคลากรในการส่งเสริม / พัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 75 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 47.4

5. ความเพียงพอของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 75 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 57.9

6. ความพร้อมของวัสดุ / อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 62.5 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 52.6

7. การเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กฎระเบียบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 100 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 47.4

8. การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาประกอบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวภายใต้กฎระเบียบของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 62.5 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 55.3

9. การเผยแพร่ / แจกข้อมูลข่าวสารและการสื่อความหมายธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มทุกเชื้อชาติของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 62.5 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 39.5

10. การจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึก / ให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่กลุ่มนักเรียน กลุ่มนักศึกษา ประชาชน ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 100 และองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 65.8

สรุปการปฏิบัติงานของหน่วยงานหลักที่ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามอยู่ในระดับปานกลาง โดยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีค่าเฉลี่ย 1.88 ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลมีค่าเฉลี่ย 2.08 เนื่องจากทั้ง 2 กลุ่มขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอต่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงวัสดุ / อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอและล่าสมัย

ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามดังแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(N = 70)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้		องค์การบริหารส่วนตำบล		องค์กรชุมชน									
	ร่วม	ไม่ร่วม	ร่วม	ไม่ร่วม	ร่วม	ไม่ร่วม	ร่วม	ไม่ร่วม								
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ								
1. ร่วมสำรวจพื้นที่																
- สำรวจสภาพพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ/ทิวทัศน์	9	60.0	6	40.0	7	87.5	1	12.5	14	36.8	24	63.2	3	33.3	6	66.7
- สำรวจพันธุ์พืช เช่น ดอกกระเจียว	8	53.3	7	46.7	6	75.0	2	25.0	5	13.2	33	86.8	2	22.2	7	77.8
- สำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	8	53.3	7	46.7	6	75.0	2	25.0	14	36.8	24	63.2	2	22.2	7	77.8
- สำรวจเส้นทางคมนาคม/ขนส่ง	8	53.3	7	46.7	5	62.5	3	37.5	9	23.7	29	76.3	2	22.2	7	77.8
- สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	10	66.7	5	33.3	-	-	8	100.0	8	21.1	30	78.9	3	33.3	6	66.7
ค่าเฉลี่ย		1.57				1.60				1.26				1.26		

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้		องค์การบริหารส่วนตำบล		องค์กรชุมชน									
	ร่วม	ไม่ร่วม	ร่วม	ไม่ร่วม	ร่วม	ไม่ร่วม	ร่วม	ไม่ร่วม								
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ								
2. ร่วมวางแผน																
- การประชุมวางแผนกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	13	86.7	2	13.3	8	100.0	-	-	28	73.7	10	26.3	5	55.6	4	44.4
- การประชุมวางแผนจัดสรรเงินงบประมาณที่นำมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง	7	46.7	8	53.3	8	100.0	-	-	21	55.3	17	44.7	2	22.2	7	77.8
- การประชุมวางแผนจัดสรรบุคลากรที่เข้ามารับผิดชอบด้านการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง	9	60.0	6	40.0	7	87.5	1	12.5	19	50.0	19	50.0	4	44.4	5	5.6
- การร่วมคิดหาวิธีการป้องกันดูแลธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากร	11	73.3	4	26.7	8	100.0	-	-	23	60.5	15	39.5	2	22.2	7	77.8
- การร่วมคิด/ประชุม/วางแผน พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	8	53.3	7	46.7	8	100.0	-	-	23	60.5	15	39.5	3	33.3	6	66.7
ค่าเฉลี่ย			1.64		1.97				1.60				1.35			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้		องค์การบริหารส่วนตำบล		องค์กรชุมชน									
	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม								
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ								
3. ร่วมปฏิบัติงาน																
- การจัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	5	33.3	10	66.7	7	87.5	1	12.5	5	13.2	33	86.8	2	22.2	7	77.8
- การจัดรูปแบบการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ศึกษาวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง (ญ้อกู๋)	6	40.0	9	60.0	8	100.0	-	-	13	34.2	25	65.8	1	11.1	8	88.9
- การจัดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา ห้องสุขา ร้านอาหาร ที่พัก ฯลฯ	7	46.7	8	53.3	8	100.0	-	-	21	55.3	17	44.7	1	11.1	8	88.9
- การดูแลและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว	14	93.3	1	6.7	8	100.0	-	-	31	81.6	7	18.4	1	11.1	8	88.9
ค่าเฉลี่ย			1.53			1.96				1.46				1.13		

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้				องค์การบริหารส่วนตำบล				องค์กรชุมชน					
	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม	รวม	ไม่รวม				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ				
4. ร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับ																
- สร้างกฎระเบียบข้อปฏิบัติในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	5	33.3	10	66.7	8	100.0	-	-	12	31.6	26	68.4	2	22.2	7	77.8
- ทำป้ายห้ามทำลายแหล่งท่องเที่ยว	8	53.3	7	46.7	8	100.0	-	-	23	60.5	15	39.5	2	22.2	7	77.8
- ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยว	11	73.3	4	26.7	8	100.0	-	-	29	76.3	9	23.7	3	33.3	6	66.7
ค่าเฉลี่ย		1.53			2.00				1.56				1.25			
5. ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ																
- เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวในด้านเส้นทางศึกษาธรรมชาติ																
- ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ	12	80.0	3	20.0	8	100.0	-	-	21	55.3	17	44.7	6	66.7	3	33.3
- การจัดนิทรรศการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	5	33.3	10	66.7	7	87.5	1	12.5	13	34.2	25	65.8	5	55.6	4	44.4
- การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	9	60.0	6	40.0	8	100.0	-	-	26	68.4	12	31.6	4	44.4	5	55.6
ค่าเฉลี่ย		1.57			1.95				1.52				1.55			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้				องค์การบริหารส่วนตำบล				องค์กรชุมชน						
	รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
6. ร่วมฝึกอบรม																	
- ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์เพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว	11	73.3	4	26.7	7	87.5	1	12.5	19	50.0	19	50.0	2	22.2	7	77.8	
- ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติ/ความเป็นมา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว	5	33.3	10	66.7	2	25.0	6	75.0	6	15.8	32	84.2	2	22.2	7	77.8	
- ฝึกอบรมเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว	2	13.3	13	86.7	-	-	8	100.0	3	7.9	35	92.1	-	-	9	100.0	
- ฝึกอบรมด้านการปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมประจำท้องถิ่น	9	60.0	6	40.0	6	75.0	2	25.0	18	47.4	20	52.6	2	22.2	7	77.8	
ค่าเฉลี่ย			1.45			1.46				1.30				1.16			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้				องค์การบริหารส่วนตำบล				องค์กรชุมชน						
	รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
7. การติดตามตรวจสอบและประเมินผล																	
- การสอดส่องดูแลและรายงานข่าว กรณีพบการบุกรุกทำลายป่า																	
ล่าสัตว์ป่า	9	60.0	6	40.0	8	100.0	-	-	21	55.3	17	44.7	2	22.2	7	77.8	
- การสำรวจต้นไม้หลังจากที่ได้ปลูก หรือบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้																	
ในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	7	46.7	8	53.3	4	50.0	4	50.0	9	23.7	29	76.3	2	22.2	7	77.8	
- การประเมินผลหลังจากได้จัดทำ แผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	4	26.7	11	73.3	5	62.5	3	37.5	3	7.9	35	92.1	1	11.1	8	88.9	
ค่าเฉลี่ย		1.44				1.70				1.28				1.18			

ตารางที่ 11 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ผู้นำชุมชน		เจ้าหน้าที่ป่าไม้				องค์การบริหารส่วนตำบล				องค์กรชุมชน						
	รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		รวม		ไม่รวม		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
8. ร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่																	
- ปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	7	46.7	8	53.3	8	100.0	-	-	17	44.7	21	55.3	3	33.3	6	66.7	
- จัดระบบการเก็บขยะให้เป็นที่เป็นทางภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	5	33.3	10	66.7	8	100.0	-	-	15	39.5	23	60.5	2	22.2	7	77.8	
- ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	6	40.0	9	60.0	8	100.0	-	-	12	31.6	26	68.4	3	33.3	6	66.7	
- ดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้สวยงามตามธรรมชาติ	11	73.3	4	26.7	8	100.0	-	-	18	47.4	20	52.6	4	44.4	5	55.5	
ค่าเฉลี่ย		1.48			2.00					1.40			1.33				
ค่าเฉลี่ย		1.52			1.83					1.42			1.28				

จากตารางที่ 11 พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรชุมชน มีผลการวิเคราะห์แยกตามกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. ผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมสำรวจพื้นที่ในการส่งเสริมหรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.57 มีส่วนร่วมวางแผนในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.64 มีส่วนร่วมปฏิบัติงานในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.53 มีส่วนร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.53 มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.57 มีส่วนร่วมฝึกอบรมในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.45 มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.44 มีส่วนร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.48 และรวมทั้ง 8 ด้าน กลุ่มผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 1.52

2. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ พบว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีส่วนร่วมสำรวจพื้นที่ในการส่งเสริมหรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.60 มีส่วนร่วมวางแผนในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.97 มีส่วนร่วมปฏิบัติงานในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.96 มีส่วนร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.00 มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.95 มีส่วนร่วมฝึกอบรมในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.46 มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.70 มีส่วนร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.00 และรวมทั้ง 8 ด้าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 1.83

3. องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมสำรวจพื้นที่ในการส่งเสริมหรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.26 มีส่วนร่วมวางแผนในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.60 มีส่วนร่วมปฏิบัติงานในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.46 มีส่วนร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.56 มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.52 มีส่วนร่วมฝึกอบรมในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.30 มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.28 มีส่วนร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.40 และรวมทั้ง 8 ด้าน กลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 1.42

4. องค์การชุมชน พบว่า องค์การชุมชนมีส่วนร่วมสำรวจพื้นที่ในการส่งเสริมหรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.26 มีส่วนร่วมวางแผนในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.35 มีส่วนร่วมปฏิบัติงานในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.13 มีส่วนร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.25 มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 1.55 มีส่วนร่วมฝึกอบรม ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.16 มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.18 มีส่วนร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ย 1.33 และรวมทั้ง 8 ด้าน กลุ่มองค์การชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 1.28

สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การสำรวจพื้นที่ การวางแผน การปฏิบัติงาน การสร้างกฎระเบียบข้อบังคับ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การฝึกอบรม การติดตามตรวจสอบและประเมินผล การปรับปรุงสภาพพื้นที่ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 สรุปบทบาทหน้าที่ของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รูปแบบการมีส่วนร่วม	กลุ่มตัวอย่าง	ผู้นำ ชุมชน	เจ้าหน้าที่ ป่าไม้	องค์กร ชุมชน	องค์กร บริหาร ส่วน ตำบล บ้านไร่
ร่วมสำรวจพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว		√	√	-	-
ร่วมวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		√	√	-	√
ร่วมปฏิบัติงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		√	√	-	-
ร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม		√	√	-	√
ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		√	√	√	√
ร่วมฝึกอบรม ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		-	-	-	-
ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผลสภาพแวดล้อม		-	√	-	-
ร่วมปรับปรุงคุณภาพของพื้นที่เมื่อมีการถูกคุกคามหรือทำลายสภาพแวดล้อม		-	√	-	-
รวม		1.52	1.83	1.28	1.42

จากข้อมูลการสรุปบทบาทหน้าที่ของกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก คือร้อยละ 1.83 ก็เนื่องจากว่าเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ / ความรับผิดชอบที่มีต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ส่วนองค์กรชุมชนที่มีบทบาทน้อย คือร้อยละ 1.28 ก็เพราะว่าในชุมชนท้องถิ่นยังไม่มีกรรวมกลุ่มกันจัดตั้งชมรม / สมาคมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ / ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์กรบริหารส่วนตำบล และองค์กรชุมชนว่ามีสภาพปัญหาอะไรเกิดขึ้น พร้อมทั้งให้กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามดังนี้

1. ปัญหาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างและการเข้าร่วมงานแถลงข่าวจัดงานชมทุ่งดอกกระเจียวบานของผู้วิจัย ทำให้ทราบว่าการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบถึงการจัดงานเทศกาลประจำปีของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามยังไม่กว้างขวางมากนัก เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ให้การสนับสนุน ดังนั้นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติควรให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามาช่วยเหลือและดำเนินงานจัดทำเอกสาร แผ่นพับโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ ให้มากขึ้น

2. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในเรื่องการเก็บขยะมูลฝอย และการปล่อยสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ รวมถึงการจัดระเบียบการค้าขายของผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอยบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จากปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวนับได้ว่าเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวทุกจังหวัด และทุกภาค ดังนั้นวิธีการแก้ไขปัญหาก็คือทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ควรจัดให้มีการเก็บขยะทุกวัน และควรมีการสร้างท่อระบายน้ำในบริเวณที่ล้นปล่อยน้ำเสีย โดยเฉพาะพื้นที่ร้านค้า / ร้านอาหาร รวมทั้งการจัดระบบการจำหน่ายสินค้าให้อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสมไม่ทำลายทัศนียภาพบริเวณอุทยานแห่งชาติ

3. ปัญหาการจัดการจัดการอุทยานแห่งชาติ การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามในปัจจุบันยังไม่มีระบบบทบาท / หน้าที่ของบุคลากรภายในหน่วยงาน รวมถึงอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเจ้าหน้าที่ ดังนั้นการปฏิบัติงานของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ควรกำหนดกรอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ตามลำดับความสำคัญก่อนหลังของกิจกรรม ซึ่งควรมีความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ททท. จังหวัด อ่างเภอ องค์กรบริหารส่วนตำบล และประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. ปัญหาการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว ทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงามควรกำหนดมาตรการในการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเพื่อให้ประพฤติตนตามกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและความสมดุลทางระบบนิเวศ ตลอดจนคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือมาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่แล้ว ทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงามควรจัดให้มีการปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงความสำคัญและความเปราะบางของอุทยานแห่งชาติ และผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น หากนักท่องเที่ยวขาดความระมัดระวังในการกระทำของตน นอกจากนี้ทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงามควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้การใช้บริการสื่อความหมายธรรมชาติที่พัฒนาให้มีขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผ่นป้ายบรรยาย หรือเทปบันทึกเสียงบรรยาย เป็นต้น

5. ปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประสานงานกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ยังไม่มีความร่วมมือกันทางด้านการดำเนินงานจัดการ / ประชุมปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันตัดสินใจไปสู่เป้าหมายที่วางไว้มากนัก ดังนั้นการประสานงานนับว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากต่อการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จึงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และรับทราบบทบาท / หน้าที่ความรับผิดชอบในการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ศึกษาหาความรู้ พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว รวมถึงการวางแผนทางด้านการจัดเก็บรายได้จากการท่องเที่ยว และการดูแลทรัพยากรภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ควรอยู่ภายใต้การดูแลของชุมชนท้องถิ่น

6. ปัญหาขาดการฝึกอบรมเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการสำรวจและการตอบแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มทำให้ทราบว่าเจ้าหน้าที่ และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก เนื่องจากไม่ได้รับข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยว และขาดประสบการณ์ในการฝึกอบรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมป่าไม้ ควรนำความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ และประชาชนในท้องถิ่นได้รู้จักการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ตลอดไป

7. **ปัญหาการขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามทางด้านการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เช่น ป้ายสื่อความหมาย สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การคมนาคมขนส่ง ยังสถานที่ท่องเที่ยวยังอยู่ในสภาพที่ไม่ดีนัก ดังนั้นทางอุทยานแห่งชาติป่าหินงามต้องปรับปรุงการพัฒนาสื่อความหมายธรรมชาติ เส้นทางคมนาคม การสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการทางด้านที่จอดรถ ที่รองรับขยะ น้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้า ฯลฯ ให้มากขึ้นโดยการจัดทำแผนของงบประมาณในการจัดสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว

8. **ปัญหาการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว** เช่น ด้านที่พัก / ร้านอาหาร / จำหน่ายของฝากที่ระลึก ฯลฯ จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม คือการเอาวัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวทางด้านที่พัก / ร้านอาหาร / จำหน่ายของฝากที่ระลึก ในราคาที่สูงกว่าความเป็นจริง นอกจากนี้การบริการด้านสาธารณสุข และความปลอดภัยในพื้นที่ ก็ยังไม่มีกรรองรับในกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ดังนั้นทางอุทยานแห่งชาติควรร่วมกับหมอ พยาบาล ตำรวจ ให้เข้ามาช่วยดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นตัวควบคุมราคาแก่ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในพื้นที่

9. **ปัญหาการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ** เพราะทางอุทยานแห่งชาติยังไม่มีกรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก ทั้งที่ทรัพยากรนั้นหนาแน่นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เช่น กิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติด้วยเส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติที่ตัดผ่านเข้าไปในป่าที่มีจุดสวยงามดึงดูดความสนใจตามธรรมชาติรายทาง นักท่องเที่ยวนอกจากจะได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติแล้วยังมีโอกาสได้เรียนรู้สรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติจากไกด์นำทางที่มีความรู้ด้านนิเวศวิทยาและชำนาญพื้นที่เป็นอย่างดี กิจกรรมเดินป่าและกิจกรรมศึกษาธรรมชาติยังแบ่งเป็นสองลักษณะคือ การเดินป่าที่สมบุกสมบัน มีจุดมุ่งหมายสร้างความตื่นเต้นเร้าใจแก่นักท่องเที่ยว เป็นการเดินป่าในเส้นทางที่ค่อนข้างยากลำบาก เป็นการท้าทายความสามารถของนักท่องเที่ยว เช่น การปีนป่ายหรือเดินขึ้นลงเขาที่สูงชัน ฯลฯ ส่วนกิจกรรมเดินป่าอีกประเภทมีจุดมุ่งหมายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และซาบซึ้งกับความสวยงามแปลกตาของธรรมชาติด้วยโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ คือ กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติ

ส่วนที่ 5 วิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เป็นการใช้เทคนิควิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (swot analysis) ของพื้นที่และชุมชนจากการสำรวจ รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ 1 ถึงส่วนที่ 4 เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
จุดแข็ง (strengths)	โอกาส (opportunities)
<ol style="list-style-type: none"> อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีสภาพพื้นที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงในระดับจังหวัด คือ ทุ่งดอกกระเจียว ลานหินงาม จุดชมวิว ซึ่งได้รับการพัฒนาและส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับหนึ่ง อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีสภาพอากาศที่เย็นสบายเหมาะสมกับการพักผ่อนหย่อนใจ อุทยานแห่งชาติป่าหินงามตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ สภาพการเดินทางสะดวกสบาย ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่มีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติในป่า ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่โดยรวมมีอรรถยาศัยไมตรีที่ดีเต็มใจที่จะให้การต้อนรับผู้มาเยือน ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะการประกอบอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่นเอื้อต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การผลิตสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเหมาะแก่การผจญภัยและเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การศึกษาเส้นทางเดินธรรมชาติ การดูนก การตั้งแคมป์พักแรม 	<ol style="list-style-type: none"> นักท่องเที่ยวที่ไปเยือนอุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีความสนใจในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังมีความพึงพอใจกับการมาเยือนและตั้งใจที่จะกลับมาเยือนพื้นที่อีกในอนาคต ซึ่งนับว่าเป็นโอกาสดีทั้งในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้น ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีร่วมกันจัดโครงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดให้เกิดขึ้น โดยอุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีที่ตั้งอยู่ระหว่างตรงกลางของ 2 จังหวัด จึงทำให้มีโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนทั้งด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมียังประกาศวิสัยทัศน์ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิให้มีการท่องเที่ยวครบทั้ง 3 ฤดูกาล กรมทางหลวงมีโครงการที่จะขยายเส้นทางคมนาคมสายหลักที่เข้าถึงพื้นที่อำเภอเทพสถิตและอำเภอบำเหน็จณรงค์ให้เป็น 4 ช่องทางและในอนาคตการเข้าไปเที่ยวชมภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามก็จะเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายยิ่งขึ้น ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพอสมควรและต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ดังนั้นถ้ามีการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างง่ายที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้ามาร่วมในกิจกรรมได้

ปัจจัยภายใน	ปัจจัยภายนอก
<p>จุดอ่อน (weaknesses)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามยังไม่มีกรรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. การจัดรูปแบบของคอร์สในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนยังไม่เป็นระบบ และค่อนข้างมีปัญหาเรื่องประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 3. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด และอำเภอยังไม่ให้การสนับสนุนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก 4. การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ของชุมชนท้องถิ่นมีการบุกรุกทำลายป่าไม้ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการเกษตรอยู่เป็นจำนวนมาก 5. ชุมชนท้องถิ่นมีความคาดหวังประโยชน์ที่เป็นตัวเงินจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างสูง ในขณะที่ไม่ได้มองถึงผลกระทบทางลบหรือต้นทุนทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นจากการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่าที่ควรโดยความคาดหวังส่วนหนึ่งอาจมาจากการขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6. ชุมชนท้องถิ่นมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสำคัญกับความสะอาด สบายมากกว่าสิ่งอื่น ๆ ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงอยากเสนอแผนปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองของชุมชนท้องถิ่นก็จะไม่ยอมรับและไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 7. ชุมชนท้องถิ่นยังขาดแคลนในด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 	<p>ข้อจำกัด (threats)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จังหวัดชัยภูมิมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงโดดเด่นอีกหลายแห่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่าอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติน้ำตกตาดโตน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งกระมัง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นผลให้เกิดการแข่งขันการตลาดระหว่างกันของแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดชัยภูมิ 2. อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีเขตเชื่อมต่อกับเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าบางกลัก จึงทำให้มีปัญหาด้านการแบ่งเขตพื้นที่ และหน่วยงานที่รับผิดชอบ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามส่วนใหญ่จะจัดการโดยทางจังหวัดร่วมกับหอการค้าจังหวัดชัยภูมิต่างนั้น จึงทำให้การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีปัญหาเกิดขึ้นตามมาหลายอย่างเช่น การขอความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นในการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

บทที่ 5

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการศึกษาในบทที่ 4 สามารถสรุปผลการศึกษาออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ในภาพรวม เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้

ลักษณะสภาพพื้นที่

จากการศึกษาสรุปได้ว่าอุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีสภาพพื้นที่เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะสภาพพื้นที่มีลักษณะที่โดดเด่นของธรณีวิทยาและเป็นเอกลักษณ์ของพืชที่หายาก เช่น ดอกกระเจียว รวมถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมของชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิต / การดำเนินชีวิตของชุมชนในพื้นที่ เป็นที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมเพื่อศึกษาเรียนรู้เรื่องราวธรรมชาติ ตลอดจนความเป็นมาของพื้นที่ โดยจุดเด่นของพื้นที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติ และวัฒนธรรมเป็นฐานได้อย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การรับรู้ข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการวิจัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ ช่วยกันปกป้องดูแลธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป และมีองค์ประกอบด้านลักษณะ เช่น ความเป็นธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน ที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก เนื่องจากการซักถามปัญหา รายละเอียดเรื่องการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อสอบถามถึงแหล่งที่มาที่ได้ยินหรือรู้จักเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าส่วนใหญ่รับทราบข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์และ NGO ในพื้นที่ แต่อาจจะยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนักและต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้และจัดการฝึกอบรมให้

ความต้องการของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สำหรับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนจากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 24 ราย ส่วนใหญ่รู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และมีความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เนื่องจากว่าต้องการให้ชุมชนมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปที่จะเข้ามาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เพื่อจะได้มีรายได้จากอาชีพการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น รวมถึงมีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความสะอาดขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน โทรศัพท์ ไฟฟ้า ฯลฯ ให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะลักษณะการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนที่เน้นการส่งเสริมอาชีพด้านการจำหน่ายของฝากที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น การผลิตไวน์ การผลิตหัตถกรรมเครื่องจักสาน เป็นต้น

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน ซึ่งพิจารณาจากลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานหลัก พบว่ามีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการ คือ จำนวนบุคลากร ซึ่งทำหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ งบประมาณ / วัสดุที่ได้รับการจัดสรรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับอุทยานแห่งชาติแห่งอื่น ๆ ที่ส่งเสริมและพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ บุคลากรของอุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีข้าราชการจำนวน 1 คน มีภาระหน้าที่รับผิดชอบบริหารพื้นที่ตั้งแต่การบริหารองค์กร การควบคุมดูแลรักษาสภาพแวดล้อม การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้น ในขณะที่ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวส่วนใหญ่มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะลูกจ้างชั่วคราวที่ทำงานในอุทยานแห่งชาติมาเป็นระยะเวลามากกว่า 3 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการบรรจุให้มีตำแหน่งถาวร จึงทำให้มีความคิดว่าถึงทำงานไปก็ไม่มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพจึงไม่ให้ความสนใจแสวงหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงทำให้แผนงานที่สร้างขึ้นนั้น ไม่ประสบผลสำเร็จในการบริหารจัดการเท่าที่ควร

การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามจะอยู่ในวงจำกัดเพียงแค่ 3 รูปแบบคือ (1) การจัดการโดยภาครัฐฝ่ายเดียว ได้แก่การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติและจัดการการท่องเที่ยวเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดทำแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยว การติดตามตรวจสอบการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น (2) การจัดการโดยภาครัฐร่วมกับชุมชน ได้แก่การดำเนินกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การบริการที่พัก/ร้านอาหาร/ขายของฝากที่ระลึก เป็นต้น (3) การจัดการโดยภาคเอกชน ซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานโดยการมอบหมายภารกิจหรือการโอนกิจกรรมบางส่วนของภาครัฐ ให้เอกชนเข้ามาดำเนินการแทน เช่น การปรับปรุงสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น แต่ถ้าแยกตามกลุ่มตัวอย่างต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะพบว่าแต่ละกลุ่มตัวอย่างยังมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก – น้อยไม่เท่ากัน โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมน้อย ดังนั้นอุทยานแห่งชาติป่าหินงามควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การบริการและการได้รับผลประโยชน์ โดยชุมชนท้องถิ่นจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจกระทำโดยให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมพัฒนาจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ที่พักอาศัย ร้านอาหาร การนำเสนอลูกค้าด้านวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อจะได้เกิดประโยชน์ต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาทางด้านการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ ปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหาขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาขาดการฝึกอบรมเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว ปัญหาการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

เที่ยว จากปัญหาดังกล่าวทำให้มีแนวทางการแก้ไขในภาพรวม คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนต้องประสานความร่วมมือกับหน่วยงานทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ผลการศึกษาคำปรึกษาวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นสามารถนำไปสู่การเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามได้ 5 ประเด็นคือ

1. กำหนดหลักการพื้นฐานในการจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การแต่งตั้งคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. การจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน

กำหนดหลักการพื้นฐานในการจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเป็นการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเน้นให้ชุมชนเป็นแกนนำหลักในการนำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวไปดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นความคิดด้านการอนุรักษ์ผสมผสานกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบที่ยั่งยืน และเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้สามารถกำหนดหลักการพื้นฐานในการจัดทำรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังต่อไปนี้

1. เน้นชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนำแผนไปดำเนินการ ทั้งนี้ให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนนำหลักในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการจัดการจะต้องมีความเป็นไปได้และเป็นที่ยอมรับของชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรท่องเที่ยวและองค์กรอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. เน้นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อระบบนิเวศ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม จำแนกพื้นที่ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์ และติดตามตรวจสอบผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อระบบนิเวศ เป็นต้น

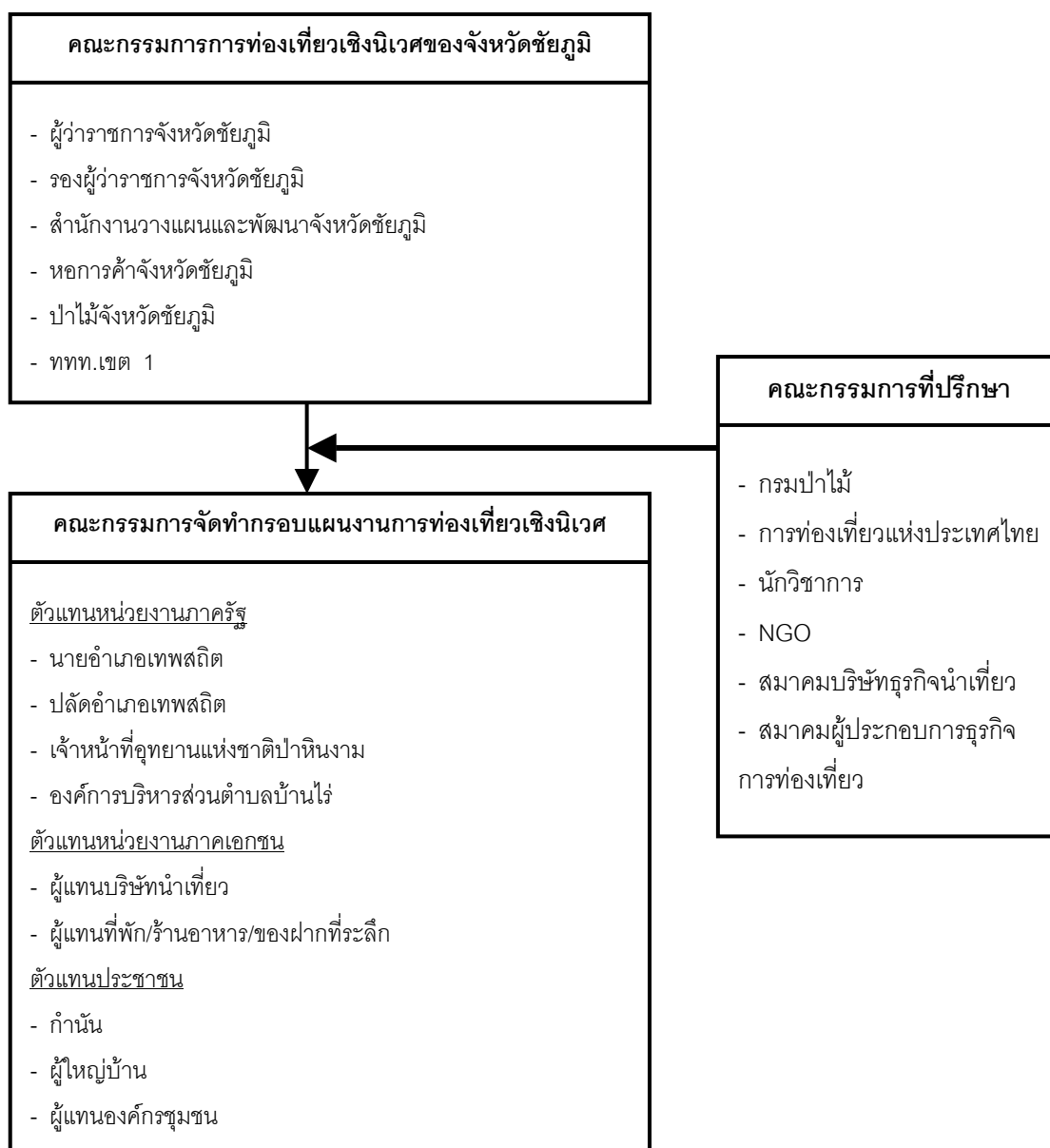
3. เน้นพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่กลมกลืนธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นหลัก ไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติเกินความจำเป็น คำนึงถึงการควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อม ไม่ฟุ่มเฟือยและง่ายต่อการดูแลรักษา นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเน้นการบริการแบบช่วยเหลือตนเอง และไม่ใช้เครื่องจักรกลหนักในการบริหารอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

4. ให้ประโยชน์กลับคืนแก่ชุมชนและพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทบ้านพัก ร้านอาหารขนาดเล็กที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในสวนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความเป็นไปได้ในการช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้นในระยะยาว และอาจช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการช่วยส่งเสริมเรื่องการอนุรักษ์ในระดับประเทศอีกด้วย

การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แม้จะยอมรับกันว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ก็ยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนใดเข้ามารับผิดชอบดูแลอย่างจริงจัง ฉะนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวนโยบายสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงขอเสนอรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

ภาพที่ 11 รูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากภาพที่ 11 เป็นการกำหนดรูปแบบการจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามโดยมีตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เข้าร่วมกิจกรรมจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการการค้นหาปัญหา หาแนวทางการแก้ไข วางแผนงาน จัดกิจกรรม แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ แบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน และช่วยกันติดตามตรวจสอบและประเมินผลอย่างต่อเนื่องระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับ

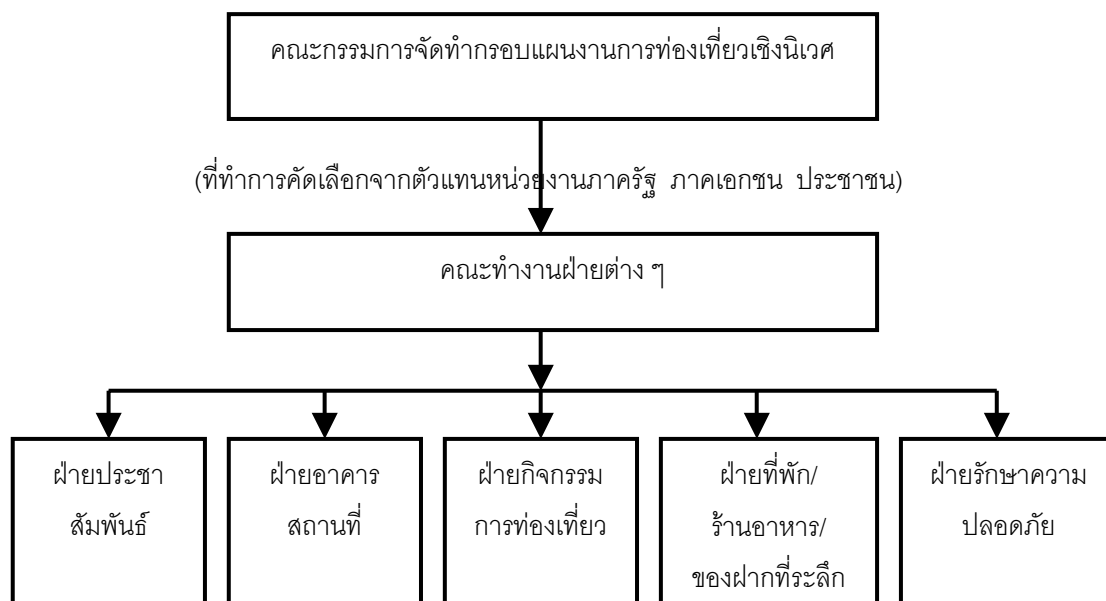
หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในการเป็นเจ้าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน

หน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. รวบรวมและนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
2. วิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
3. จัดทำแผนงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
4. จัดทำแผนการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

การแต่งตั้งคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เพื่อให้มีการนำกรอบแผนงานไปดำเนินการต่อไป จำเป็นต้องแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและการนำแผนไปสู่การปฏิบัติงาน โดยให้คณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอชื่อหรือบุคคลเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน โดยมีตัวแทนของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนเข้าร่วมดำเนินงาน โดยแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังแสดงในภาพที่ 14

ภาพที่ 12 โครงสร้างคณะกรรมการตามแผนปฏิบัติการการท้องถิ่นเชิงนิเวศ

จากภาพที่ 12 เป็นรูปแบบการแต่งตั้งคณะกรรมการตามแผนปฏิบัติการการท้องถิ่นเชิงนิเวศในระดับชุมชนท้องถิ่นที่ประกอบไปด้วยชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการด้านการท้องถิ่นเชิงนิเวศของตนเองในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากตัวแทนกลุ่มหลาย ๆ กลุ่มอาชีพ และมีคณะกรรมการที่ปรึกษามาจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนให้ความช่วยเหลือแนะนำในเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท้องถิ่นเชิงนิเวศ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบออกได้ดังนี้

- ฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท้องถิ่นภายในชุมชน โดยการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ ป้ายโฆษณา ให้แก่นักท้องถิ่นได้ทราบ

- ฝ่ายอาคารสถานที่ มีหน้าที่ดูแลทำความสะอาดสถานที่ท้องถิ่นต่าง ๆ ภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม พร้อมทั้งพัฒนาหรือดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวก และความสะอาดของชุมชนท้องถิ่น

- ฝ่ายจัดกิจกรรมการท้องถิ่น มีหน้าที่ดูแลกิจกรรมการท้องถิ่นเชิงนิเวศ การเสนอความคิดเห็นพัฒนารูปแบบการท้องถิ่นเชิงนิเวศและการประสานงานกับกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการท้องถิ่นเชิงนิเวศ

- ฝ่ายที่พัก/ร้านอาหาร มีหน้าที่จัดหาอาหารและที่พักให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- ฝ่ายขายของฝากที่ระลึก มีหน้าที่ออกแบบผลิตภัณฑ์และจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง รวมทั้งวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวและตลาดภายนอกในการจำหน่ายสินค้าของชุมชนท้องถิ่น

- ฝ่ายรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว มีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ โดยการให้ความสบายใจในการเฝ้ารักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตลอด 24 ชั่วโมงภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

การจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบชุมชนมีส่วนร่วม นั้น เน้นให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจว่าควรจะมีการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตนหรือไม่อย่างไร โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนสำคัญในการกำหนดรูปแบบของการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม และเป็นผู้นำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวไปดำเนินการ โดยมีนักวิชาการด้านต่าง ๆ เป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำด้านวิชาการและติดต่อประสานงานกับคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้การวางแผนเกิดเป็นรูปธรรมและบรรลุตามเจตนารมณ์ดังกล่าว ควรมีกำหนดแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

ตารางที่ 13 ตัวอย่างแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ชื่อแผนงาน	วัตถุประสงค์	ลักษณะ การดำเนินงาน	รายละเอียด แผนงาน	หน่วยงานรับผิดชอบ	
				หลัก	สนับสนุน
1. แผนงานพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่ออำนวยความสะดวกและควบคุมรูปแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้สอดคล้องต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - เพื่อเป็นแนวทางในการใช้พื้นที่แบบยั่งยืนและสอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - เพื่อความเป็นระเบียบในการใช้พื้นที่ที่มุ่งไปสู่ความยั่งยืนของระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาปรับปรุงบริเวณลานด้านหน้าของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 เขตคือ เขตบริการ เขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตหวงห้าม เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่นักท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แบ่งเขตพื้นที่ 2. ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ 	ฝ่ายอาคารสถานที่	<ul style="list-style-type: none"> - กรมป่าไม้ - เจ้าหน้าที่ป่าไม้
2. แผนงานพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมที่จะเข้าถึงภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม รวมถึงการจัดระเบียบลานจอดรถให้นักท่องเที่ยว - ควรเพิ่มเส้นทางเข้า-ออกให้มากขึ้นเพื่อความสะดวกในการใช้รถใช้ถนนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ถนน 2. ที่จอดรถ 3. ทางเดินเท้า 	ฝ่ายอาคารสถานที่	<ul style="list-style-type: none"> - กรมโยธาธิการจังหวัดชัยภูมิ - สำนักงานขนส่งอำเภอเทพสถิต

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ชื่อแผนงาน	วัตถุประสงค์	ลักษณะ การดำเนินงาน	รายละเอียด แผนงาน	หน่วยงานรับผิดชอบ	
				หลัก	สนับสนุน
3. แผนงาน พัฒนาที่พัก / ร้านอาหาร / ขายของฝากที่ ระลึก	- เพื่อระดมความคิด ระหว่างผู้ประกอบการ/ ประชาชนในพื้นที่/ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ถึงรูปแบบการจัด บริการการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ - เพื่อกระจายรายได้ที่ เหมาะสมและเป็น ธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่น	- การให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วมในการขายสินค้า และบริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการที่พัก ร้านอาหาร ขายของฝากที่ระลึก นอกจากนี้ควรมีการจัดการ ระบบการเงินหรือการ กระจายรายได้/ผลประโยชน์ อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่น	1. ที่พัก 2. ร้านอาหาร 3. ของฝากที่ระลึก	ฝ่ายที่พัก/ ร้านอาหาร/ ขายของ ฝากที่ระลึก	- จังหวัด ชัยภูมิ - อำเภอ เทพสถิต - อบต. - ประชา ชนในพื้นที่
4. แผนงาน บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	- เพื่อสร้างและปรับปรุง สาธารณูปโภค / สาธารณูปการที่จำเป็น สำหรับส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - จัดกิจกรรมท่องเที่ยว เชิงนิเวศที่เรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (ระบบนิเวศ) ในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติป่าหิน งาม - เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่เข้าไปเยือน อุทยานแห่งชาติป่าหิน งามและการเดินศึกษา ธรรมชาติ	- ปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่ง ท่องเที่ยวและลานกิจกรรม ของนักท่องเที่ยว เพื่อการ ศึกษาออกแบบพัฒนาสิ่ง อำนวยความสะดวกใน อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - จัดทำป้ายสื่อความหมาย ธรรมชาติภายในชุมชนและ แหล่งท่องเที่ยว โดยการจัด เส้นทางศึกษาธรรมชาติและ เส้นทางศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ท้องถิ่น - หารูปแบบกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไม่ ทำลายสิ่งแวดล้อม	1. ปรับปรุง สาธารณูปโภค/ สาธารณูปการ 2. การพัฒนาการ ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว 3. การจัดรายการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4. การจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	ฝ่ายจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เชิงนิเวศ	- อบต. - เจ้าหน้าที่ป่าไม้ - องค์กร ชุมชน - ประชา ชนในพื้นที่

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ชื่อแผนงาน	วัตถุประสงค์	ลักษณะการดำเนินงาน	รายละเอียดแผนงาน	หน่วยงานรับผิดชอบ	
				หลัก	สนับสนุน
5. แผนงานรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	- เพื่อเสริมสร้างมาตรฐานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	- ปรับปรุงและพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยการฝึกอบรมบุคลากรเรื่องการรักษาความปลอดภัยเบื้องต้น เช่น การปฐมพยาบาลเมื่อเกิดอุบัติเหตุ การจัดเวรยามรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น	1. ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย 2. ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	ฝ่ายรักษาความปลอดภัย	- สถานีตำรวจภูธร - โรงพยาบาลประจำอำเภอ - ประชาชนในพื้นที่
6. แผนงานติดตามตรวจสอบและประเมินผล	- เพื่อประเมินผลและติดตามตรวจสอบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว - เพื่อประเมินผลและติดตามตรวจสอบการดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น	- ตรวจสอบสภาพความเป็นไปของแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านทัศนียภาพและการจัดการขยะ น้ำเสีย เป็นต้น - ตรวจสอบการดำเนินงานของคณะทำงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - ตรวจสอบการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนตลอดจนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	1. ติดตามตรวจสอบและประเมินผล	คณะกรรมการจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	- คณะกรรมการที่ปรึกษาที่ได้แต่งตั้งขึ้น เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ นักวิชาการประจำพื้นที่ เป็นต้น

การนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน

การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การนอกจากจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่บรรจุไว้ในแผนแล้วยังจำเป็นต้องพิจารณาการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางการนำแผนไปสู่การปฏิบัติโดยอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในเรื่องของการปฏิบัติงานตามรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยอาศัยหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของIUCN และหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นกรอบดังนี้คือ

1. แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพหรือมีความพร้อมที่จะจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะประกอบด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไม่เฉพาะแต่ทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น รวมทั้งยังมีความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาได้ไม่เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้เองแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีความสามารถรองรับและจัดการให้มีการท่องเที่ยวได้มากกว่าหนึ่งรูปแบบ ดังเช่นที่พบเห็นในอุทยานแห่งชาติหลายแห่ง

การจำแนกเขตการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดแบ่งพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวออกเป็นเขตการจัดการสำหรับท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเขตการจัดการอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว ความคาดหวังและความต้องการของนักท่องเที่ยว ตลอดจนแนวคิดปรัชญาพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจำแนกเขตการจัดการนี้จะช่วยป้องกันการเกิดความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่สอดคล้องกัน และช่วยกำหนดแนวทางการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมต่อไป

การเข้าร่วมสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ป่าหินงาม เพื่อเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดเขตการจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้และผู้นำชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินการจัดการ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีความรู้เรื่องการวัดสัดส่วนทางภูมิศาสตร์โดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) เป็นฐานในการแบ่งเขตพื้นที่ ในขณะที่ผู้นำชุมชนมีความชำนาญทางด้านเส้นทางในการเข้าออกพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

ป่าหินงามและประวัติความเป็นมาของพื้นที่เป็นอย่างดีก็สามารถใช้ประสบการณ์ดังกล่าวเข้าร่วมดำเนินการจัดการได้

2. การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมขนส่งถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญในการเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ทันเวลาและสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะการออกแบบการคมนาคมขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก คือ ไม่ควรกำหนดแนวถนนผ่านบริเวณระบบนิเวศที่มีความเปราะบางสูงหรือตัดถนนผ่านบริเวณถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นต้น

ควรให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันจัดทำแผนป้ายบอกทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน รวมถึงการทำป้ายสัญลักษณ์บอกเขตหวงห้ามในการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบางสูงต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

3. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

การจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง นอกจากให้ความสำคัญด้านการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงเส้นทางคมนาคมดังที่กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ อีกสิ่งหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ การรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เพราะถ้าที่ใดมีการจัดการด้านการรักษาความปลอดภัยอย่างมีประสิทธิภาพย่อมสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในการเข้าไปเที่ยวชม ผลที่ตามมาคือมีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นมีรายได้มากขึ้นจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวใดก็ตามที่ไม่มีมาตรการใด ๆ เลยในการจัดการด้านรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวย่อมจะไม่มีนักท่องเที่ยวท่านใดให้ความสนใจในการเข้าไปเยือน

ควรจัดฝึกอบรมอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจากใจผู้ร้ายและอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นและมอบหมายภารกิจในการสอดส่องดูแลผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปในพื้นที่ตามความเหมาะสมโดยอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้ดำเนินการจัดการ

4. ที่พัก / ร้านอาหาร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นการรักษาสภาพดั้งเดิมของพื้นที่ โดยควบคุมปริมาณและขนาดของการพัฒนาที่พักและร้านอาหารให้จำกัดเท่าที่จำเป็น และกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดให้ขนาดของการพัฒนาที่พักและร้านอาหารสอดคล้องกับประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจำแนกตามลักษณะช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการหรือประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวพึงได้รับจากแหล่งท่องเที่ยวและการบริการจากแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบสันโดษไม่ควรมีการพัฒนารูปแบบที่พักและร้านอาหารที่ใหญ่จนเกินไป เพราะจะทำให้ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนสร้างที่พักที่มีความสะอาดเรียบง่ายแต่สะดวกสบายในการอยู่อาศัยโดยเน้นความงามตามธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบชนบทของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวหรือที่เรียกว่า Home stay ในส่วนของร้านอาหารควรส่งเสริมให้ผู้ที่มีความสามารถในการประกอบอาหารได้เรียนรู้วิธีการนำพืชสมุนไพรในหมู่บ้านมาปรุงอาหารให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความสะอาดและความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคด้วย

5. ของฝากที่ระลึก

การพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไปสู่ความสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม ดังเช่นการจำหน่ายสินค้าของฝากที่ระลึก ซึ่งเป็นดัชนีสำคัญในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น จึงต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยและคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบลควรส่งเสริมให้องค์กรชุมชนผลิตของฝากที่ระลึกที่มีผลผลิตมาจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเอง โดยทำการสอดแทรกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในตัวผลิตภัณฑ์ เช่น การทอผ้าไหมสีธรรมชาติ การประดิษฐ์ดอกไม้กระเจียวด้วยก้านปลา การผลิตไวน์จากข้าวเหนียวดำ เป็นต้น เพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น

6. มัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

การกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นและภูมิภาครูปแบบหนึ่งก็คือ เปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นและภูมิภาคได้นำนักท่องเที่ยวเข้าไปชื่นชมและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ ทั้งเรื่องเกี่ยวกับระบบนิเวศ องค์ประกอบตามธรรมชาติทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ และองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบเหล่านั้น ดังนั้นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ เทคนิคและวิธีการนำเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ได้อีกทางหนึ่ง

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์การบริหารส่วนตำบลจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดให้แก่ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนที่สนใจที่จะประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น เพื่อจะได้มีความรู้และความสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวต่อไปได้

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. เพื่อศึกษาความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 4. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 70 คน พร้อมทั้งการสำรวจสภาพพื้นที่ของผู้วิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการใช้สถิติอย่างง่ายในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ประกอบการบรรยายเชิงพรรณนา และการใช้ swot analysis ในการวิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อุทยานแห่งชาติป่าหินงามเป็นพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติที่มีลักษณะพื้นที่และองค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพสูงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งนี้โดยการศึกษาจากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้อง สำรวจสภาพพื้นที่ของผู้วิจัย และการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม

ความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของชุมชนทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีระดับความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก เพราะได้รับข้อมูลข่าวสารจาก NGO และสื่อโทรทัศน์ ส่วนด้านความต้องการของชุมชน พบว่าประชาชนที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ เนื่องจากต้องการรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนของตนเอง

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่ากลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้และองค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง เนื่องจากขาดบุคลากร งบประมาณ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ล้ำสมัย สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลยังเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับต่ำ สภาพปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่และชุมชน พบว่า (1) จุดแข็ง อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม มีสภาพพื้นที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงในระดับจังหวัด คือทุ่งดอกกระเจียว ลานหินงาม จุดชมวิว รวมถึงชุมชนท้องถิ่นมีศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นทางด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่อาศัยอยู่กับธรรมชาติในป่า (2) โอกาส ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีร่วมกันจัดโครงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดให้เกิดขึ้น โดยอุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีที่ตั้งอยู่ระหว่างตรงกลางของ 2 จังหวัด จึงทำให้มีโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมียังประกาศวิสัยทัศน์ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชัยภูมิให้มีการท่องเที่ยวครบทั้ง 3 ฤดูกาล (3) จุดอ่อน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด และอำเภอยังไม่ให้การสนับสนุนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก (4) ข้อจำกัด การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามส่วนใหญ่จะจัดการโดยทางจังหวัดร่วมกับหอการค้าจังหวัดชัยภูมิตำนั้น จึงทำให้การดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนมีปัญหาเกิดขึ้นตามมาหลายอย่าง เช่น การขอความร่วมมือจากชุมชนท้องถิ่นในการรักษาความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ผลจากการวิเคราะห์สภาพพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ความรู้ ความเข้าใจ และความ ต้องการของชุมชน การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมถึงการวิเคราะห์ความพร้อมของพื้นที่ และชุมชน สามารถนำมาสังเคราะห์และนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ (1) จัดตั้งคณะกรรมการจัดทำกรอบแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (2) จัดตั้งคณะทำงานจัดทำแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (3) การนำไปสู่การปฏิบัติ ควรคำนึง ถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งอาศัยหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของIUCN และหลักการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรอบในการปฏิบัติอันได้แก่ การเข้าร่วมด้านสถานที่หรือ แหล่งท่องเที่ยว การคมนาคมขนส่ง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่พัก / ร้านอาหาร ของฝาก ที่ระลึก และการเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

แหล่งท่องเที่ยว

เจ้าหน้าที่ป่าไม้และผู้นำชุมชนร่วมสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เพื่อเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดเขตการจัดการ

การคมนาคมขนส่ง

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันจัดทำแผน ป้ายบอกทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน รวมถึงการทำแผ่นป้ายสัญลักษณ์บอกเขตหวงห้ามใน การใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบางสูงต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรร่วมมือกันจัด ฝึกอบรมอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการเดิน ทางท่องเที่ยวภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ที่พัก / ร้านอาหาร

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนสร้างที่พัก / ร้านอาหาร ไว้คอย บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม โดยเน้นการสร้างที่พักแบบ อาศัยธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนร้านอาหาร ควรเน้นการรักษาความสะอาดในการปรุง อาหารและความปลอดภัยในการบริโภคแก่นักท่องเที่ยว

ของฝากที่ระลึก

องค์การบริหารส่วนตำบลควรส่งเสริมให้องค์กรชุมชนผลิตของฝากที่ระลึกที่มีผลผลิตมาจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเอง โดยทำการสอดแทรกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในตัวผลิตภัณฑ์ เช่น การทอผ้าไหมสีธรรมชาติ การประดิษฐ์ดอกกระเจียวด้วยก้างปลา การผลิตไวน์จากข้าวเหนียวดำ เป็นต้น

มัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและองค์การบริหารส่วนตำบลจัดให้มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น แก่ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และประชาชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามที่สนใจ จะประกอบอาชีพเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ควรชี้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถนำแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เสนอนี้ไปใช้หรือปรับใช้ในหน่วยงานต่อไป
2. ควรกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่นให้ชัดเจน เช่น อบต.ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าและความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว ททท.ควรประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น
3. จัดฝึกอบรม สัมมนา ออกค่ายเพื่อพัฒนาความรู้ทักษะและประสบการณ์แก่บุคลากรและประชาชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้การปฏิบัติงานจริงเป็นหลัก และเสริมสร้างความรู้ทางด้านหลักการ ทฤษฎีทั้งในระบบและนอกระบบ

4. ควรจัดกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และก่อให้เกิดการตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการจัดแสดงการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การฟ้อนรำผีปอบ การทอผ้าไหมในเทศกาลเดือน 10 การสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนแสดงวัสดุ เครื่องใช้ในอดีตของชุมชนพร้อมกับการจำลองวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

5. สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ อีกทั้งข้อจำกัดเรื่องเวลาและงบประมาณ จึงไม่สามารถลงลึกในการศึกษารายละเอียดในหลาย ๆ หัวข้อ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่าการวิจัยครั้งต่อไป มีหัวข้อที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยดังนี้

1. ควรทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี รวมไปถึงการจัดแบ่งเขตพื้นที่ (zoning) เพื่อจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

2. ควรทำการศึกษาการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

3. ควรทำการศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมภายในพื้นที่ นอกเหนือจากการเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นการสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ ให้มีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติเข้าค่ายพักแรม เป็นต้น

4. ควรทำการศึกษาการฝึกอบรมความรู้ ความเข้าใจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนได้เอง

เอกสารอ้างอิง

กรมป่าไม้. 2539. การดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่นันทนาการตามทิศทางการอุทยานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา)

_____. ม.ป.ป. อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2529. เอกสารรายงานการวิจัยฉบับที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ท้องถิ่น.

กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2537. รายงานประจำปี 2537 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

_____. 2540. รายงานประจำปี 2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

_____. 2543. รายงานประจำปี 2543 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

_____. 2544. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: บริษัทอัลซ่า จำกัด

_____. 2545. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546. รายงานประจำปีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

แก้ว นีมะเริง. 2540. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรีในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กฤษฎา สุภาพไพบุลย์. 2543. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึงจังหวัดเลย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

คณะวนศาสตร์. 2530. การประเมินสถานภาพอุทยานแห่งชาติ พื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่าและพื้นที่คุ้มครองอื่น ๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

ฉัตรชัย ดั่งจาด. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ช่อ พงศ์รุ่งทรัพย์ และพิชา พิทยขจรวุฒิ. 2532. นโยบายการบริหารอุทยานแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟันนี่ พับบลิชซิ่ง.

ช่อแพรว ทินพรรณ. 2544. สภาพเศรษฐกิจ – สังคมของนักท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดรรชนี เอมพันธ์. ม.ป.ป. การวางแผนพื้นที่อนุรักษ์ ประเภท และกระบวนการวางแผนการจัดการภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดรรชนี เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เศษฐมาส. 2539. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: แนวคิด หลักการ และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

ดารากร เจียมวิจักขณ์. 2532. ประสิทธิภาพของสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสภาพพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษา
นโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. 2537. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน. ห้างหุ้นส่วนจำกัด: ศักดิ์โสภากการพิมพ์.

นิศากร สิงหนณี. 2541. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. ภาควิชาศึกษาศาสตร์,
คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. (อัดสำเนา)

บรรจง กณะภาคัย. 2540. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน
: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม. 2543. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม :
ศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชน ในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ: วิทยา
นิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปลอดประสพ สุรัสวดี. 2541. นโยบาย 101 ข้อ ของดร.ปลอดประสพ สุรัสวดี อธิบดีกรมป่าไม้.
กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

- พิฑูร สตราภักย์. 2539. การมีส่วนร่วมของสตรีทางด้านเกษตร: ศึกษาเฉพาะกรณีสตรีในโครงการกระจายการผลิตชลประทานราษฎร์ภาคเหนือ โครงการย่อยแม่คำปอง จังหวัดแพร่. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. "นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน". การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะ สุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (อัดสำเนา)
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- เยาวลักษณ์ มากดี. 2538. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วุฒิชัย สுகนธวิท. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีกองบังคับการตำรวจนครบาล 9. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศุภวิจิชัยปาไม้. 2538. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ: กรณีภาคใต้. คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ไศรยา หอมชื่น. 2539. ทรรศนะของโอปะเรเตอร์ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเมืองไทย. จุลสารการท่องเที่ยว 15 (2) : 20 –25.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2536. โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2539. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ (Ecotourism). เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

..... 2542. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ (Ecotourism). เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

..... 2541. ความพร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

สร้อยดี อาสาสมัครพกิจ. 2542. การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล. 2540. อุทยานแห่งชาติทางทะเล. กรุงเทพฯ.

สากล สถิติวิทยาดันท์ 2532. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ. 2540. วารสารการท่องเที่ยวและการลงทุน. ไม่ระบุสำนักพิมพ์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549). สำนักนายกรัฐมนตรี, กรุงเทพฯ.

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต. 2535. เอกสารสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชนนันทนาการกับการป่าไม้ชุมชน.
กรุงเทพฯ.

_____. 2538. เอกสารประกอบการสัมมนาหัวหน้าอุทยานแห่งชาติทางทะเล เรื่องการ
ท่องเที่ยวและการพัฒนาแบบยั่งยืนในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 19 - 21 กรกฎาคม 2538.
กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต และดร.ชนันท์ เอมพันธ์. 2538. เอกสารประกอบการสัมมนาหัวหน้าอุทยานแห่ง
ชาติทางทะเล เรื่องแนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 19 -21 กรกฎาคม 2538.
กรมป่าไม้. กรุงเทพฯ.

เสรี เวชบุษกร. 2539. บทความวิชาการฝึกอบรมการบริหารการพัฒนาเกษตรและสหกรณ์ระดับสูง
เรื่องแนวทางจัดการอุทยานแห่งชาติของประเทศไทย รุ่นที่ 15 พ.ศ.2539. สถาบันพัฒนาบริ
หารศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เสาวณิต ตั้งตระกูล. 2533. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพบริเวณ
ชายหาดหัวหิน. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อร่าม ศรีปรารค์. 2543. แนวทางการจัดการพื้นที่ป่ากันชนของอุทยานแห่งชาติเขาลงกรณศึกษา
ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Boo, Elizabeth. 1991. Ecotourism : the Potentials and Pitsfalls. Vol 1 and 2. World Wildlife
Fund. Washington, D.C. 72 pp+165 pp.

Cohen, J Mand N. and Tvphoff 1980. "Participation's Place in Rural Development : Seching
Charity Through Specificity, World Development". Social Development. 3 (Summer
1980).

Hector Ceballos - Lascurain. 1988. The future of ecotourism. Mexico Journal. 17 (1) : 13 - 14

IUCN. 1990. United Nations List of National Parks and Protected Areas. IUCN Gland, Witzerland.

Pipithvanieham, P.1997. Issues and Challenges Related to Thai National Parks. Paper Presented at International Seminar on Ecotouris for Forest Conservation and Community Development. Mae Ping Hotel,Ching Mai. 28 - 31 January 1997.

Sproule,K.w>1996 "Community-based Ecotourism Development : Identifying Partners in the Process" the Ecotourism Equation : Measuring the Impacts. Bolletin Series Yele School of forestry and Environmental Studies Number 99. New Haven : Yale University

The Ecotourism Society. 1991. "the Ruest to define Ecotouris". Newsletter. 11 (Spring 1991) : 1.

Western, D. 1993. Defining Ecotourism. Washington, D.c : Smitsonian Institution. Cited K, Linberg and D.E.,eds. 1993. Ecotourism : A Gide for Planner and Managers. North Bennington, Vermont : the Ecotourism Society.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

1. ท่านกำหนดความพร้อมของกลุ่มหรือบุคคลในการเข้าร่วมจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามอย่างไร
2. ท่านได้ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามอย่างไร
3. ท่านเคยให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมจัดทำแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงามหรือไม่ เพราะอะไร
4. ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีการจัดตั้งเครือข่ายคณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นหรือไม่ เพราะอะไร
5. ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามได้มีการสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในการดูแลหรือจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างไร
6. ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามารับผิดชอบดูแลหรือให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีจำนวนผู้ประกอบการในพื้นที่จำนวนเท่าไร และมีส่วนร่วมอะไรในการเข้าร่วมจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ป่าไม้

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ

สถาบันศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติ
ป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ : ผลงานวิจัยที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการอุทยานแห่ง
ชาติอื่น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้

โดย

นางสาวสุดารัตน์ นาคประกอบ

จุดสำรวจ _____

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

แบบสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ () หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ () ลูกจ้างประจำ () ลูกจ้างชั่วคราว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่เห็นว่าถูกต้อง หรือ เติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพทางการศึกษา

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาตอนต้น

() มัธยมศึกษาตอนปลาย

() อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

() ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี

4. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน _____ ปี

5. ท่านได้รับเงินเดือนจากการปฏิบัติงานเป็นจำนวนเงิน _____ บาท/เดือน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะพื้นที่	ดี	พอใช้	ไม่ดี
1. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น ขนาด จำนวน ความหนาแน่นของพันธุ์ไม้			
2. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม			
3. ความงามทางทัศนียภาพ เช่น สูดแผ่นดิน พุ่มดอกกระเจียว ลานหินงาม มีจุดเด่นน่าสนใจของธรรมชาติ			
4. วัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น			

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะพื้นที่	มาก	ปานกลาง	น้อย
<ol style="list-style-type: none"> 1. นโยบายกรมป่าไม้ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. ความเหมาะสมของแผนงานภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงามด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3. การกำหนดเขตการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามมีความเหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4. ความเพียงพอของจำนวนบุคลากรอุทยานแห่งชาติป่าหินงามในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 5. ความเพียงพอของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6. ความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น วิทยุสื่อสาร พาหนะ เป็นต้น 7. การเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในอุทยานฯ ภายใต้กฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 8. การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาประกอบการให้บริการด้านการท่องเที่ยวในอุทยานฯ ภายใต้กฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 9. การเผยแพร่ / แจกข้อมูลข่าวสารและการสื่อความหมาย ธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติ 10. การจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึก / ให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่กลุ่มนักเรียน กลุ่มนักศึกษา ประชาชน ฯลฯ 			

ตอนที่ 4 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ท่านเคยได้ยิน ได้ฟัง หรือ ได้รับความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากแหล่งใด บ่อยครั้งเพียงใด

แหล่งข่าวสาร	ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร				
	ทุก วัน	เกือบ ทุกวัน	สัปดาห์ ละครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ได้ รับ
1. สื่อโทรทัศน์ 2. สื่อวิทยุ 3. ห้องสมุดประชาชน 4. สื่อสิ่งพิมพ์ - หนังสือพิมพ์/นิตยสาร/วารสาร - แผ่นพับ/ใบปลิว/โปสเตอร์ - เอกสารทางวิชาการ 5. สื่อเฉพาะกิจ - หอกระจายข่าวประจำพื้นที่ 6. สื่อบุคคล - ญาติพี่น้อง/เพื่อน - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - ผู้รู้/ผู้อาวุโสในท้องถิ่น - เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ () เจ้าหน้าที่ป่าไม้ () เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว () เจ้าหน้าที่การปกครอง เช่น อำเภอ ตำบล เป็นต้น 7. การเข้าร่วมประชุม/อบรม 8. อื่น ๆ โปรดระบุ _____					

2. ความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
<p>1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวในการศึกษารวมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ</p> <p>3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน</p> <p>4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้อประโยชน์และโอกาสเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ</p> <p>6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่โดยต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ</p> <p>7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ</p> <p>8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นงานที่ทุกคนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป้าหินงามต้องร่วมมือกัน</p> <p>9. การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น นำเที่ยวขายอาหาร ของที่ระลึก เป็นต้น</p>			

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
10. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ 11. ทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว 12. ทำให้มีการจ้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 13. ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรในท้องถิ่นดีขึ้น			

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. กิจกรรมการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมสำรวจพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำรวจสภาพพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ/ทิวทัศน์ - สำรวจพันธุ์พืช เช่น ดอกกระเจียว - สำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - สำรวจเส้นทางคมนาคม/ขนส่ง - สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม <p style="text-align: center;">ร่วมวางแผน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การประชุมวางแผนกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประชุมวางแผนจัดสรรเงินงบประมาณที่นำมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง 			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p>- การประชุมวางแผนจัดสรรบุคลากรที่เข้ามารับผิดชอบด้านการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง</p> <p>- การร่วมคิดหาวิธีการป้องกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การร่วมคิด/ประชุม/วางแผน พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p style="text-align: center;">ร่วมปฏิบัติงาน</p> <p>- การจัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ (zoning) กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดรูปแบบการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ศึกษาวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง (ญ้อกัวร์)</p> <p>- การจัดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา ห้องสุขา ร้านอาหาร ที่พัก ฯลฯ</p> <p>- การดูแลและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;">ร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับ</p> <p>- สร้างกฎระเบียบข้อปฏิบัติในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- ทำป้ายห้ามทำลายแหล่งท่องเที่ยว (ห้ามตัดต้นไม้, ห้ามเด็ดดอกกระเจียว, ห้ามขีดเขียนแท่นหิน, ห้ามทิ้งขยะ)</p> <p>- ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;">ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p>- เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวในด้านเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ</p> <p>- การจัดนิทรรศการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p>			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมฝึกอบรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์เพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติ/ความเป็นมา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมด้านการปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมประจำท้องถิ่น <p style="text-align: center;">การติดตามตรวจสอบและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสอดส่องดูแลและรายงานข่าวกรณีพบการบุกรุกทำลายป่า ล่าสัตว์ป่า - การสำรวจต้นไม้หลังจากที่ได้ปลูกหรือบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประเมินผลหลังจากได้จัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <p style="text-align: center;">ร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - จัดระบบการเก็บขยะให้เป็นที่เป็นทางภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้สวยงามตามธรรมชาติ 			

ตอนที่ 6 สภาพปัญหา ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ

สถาบันศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติ
ป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ : ผลงานวิจัยที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการอุทยานแห่ง
ชาติอื่น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้

โดย

นางสาวสุดารัตน์ นาคประกอบ

จุดสำรวจ _____

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

แบบสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ () ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่_____ () กำนัน หมู่ที่_____

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่เห็นว่าถูกต้อง หรือ เติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพทางการศึกษา

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาตอนต้น

() มัธยมศึกษาตอนปลาย

() อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

() ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี

4. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน _____ ปี

5. ท่านได้รับเงินเดือนจากการปฏิบัติงานเป็นจำนวนเงิน _____ บาท/เดือน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะพื้นที่	ดี	พอใช้	ไม่ดี
1. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น ขนาด จำนวน ความหนาแน่นของพันธุ์ไม้ 2. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 3. ความงดงามทางทัศนียภาพ เช่น สูดแผ่นดิน ทุ่งดอกกระเจียว ลานหินงาม มีจุดเด่นน่าสนใจของธรรมชาติ 4. วัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น			

ตอนที่ 4 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ท่านเคยได้ยิน ได้ฟัง หรือ ได้รับความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากแหล่งใด บ่อยครั้งเพียงใด

แหล่งข่าวสาร	ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร				
	ทุก วัน	เกือบ ทุกวัน	สัปดาห์ ละครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ได้ รับ
1. สื่อโทรทัศน์ 2. สื่อวิทยุ 3. หอสมุดประชาชน 4. สื่อสิ่งพิมพ์ - หนังสือพิมพ์/นิตยสาร/วารสาร - แผ่นพับ/ใบปลิว/โปสเตอร์ - เอกสารทางวิชาการ 5. สื่อเฉพาะกิจ - หอกระจายข่าวประจำพื้นที่ 6. สื่อบุคคล - ญาติพี่น้อง/เพื่อน - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - ผู้รู้/ผู้อาวุโสในท้องถิ่น - เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ () เจ้าหน้าที่ป่าไม้ () เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว () เจ้าหน้าที่การปกครอง เช่น อำเภอ ตำบล เป็นต้น 7. การเข้าร่วมประชุม/อบรม 8. อื่น ๆ โปรดระบุ _____					

2. ความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
<p>1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ</p> <p>3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน</p> <p>4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือประโยชน์และโอกาสเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ</p> <p>6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่โดยต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ</p> <p>7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ</p> <p>8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นงานที่ทุกคนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามต้องร่วมมือกัน</p> <p>9. การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น นำเที่ยวขายอาหาร ของที่ระลึก เป็นต้น</p>			

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
10. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ 11. ทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว 12. ทำให้มีการจ้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 13. ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรในท้องถิ่นดีขึ้น			

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. กิจกรรมการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มผู้นำชุมชน กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมสำรวจพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำรวจสภาพพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ/ทิวทัศน์ - สำรวจพันธุ์พืช เช่น ดอกกระเจียว - สำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - สำรวจเส้นทางคมนาคม/ขนส่ง - สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม <p style="text-align: center;">ร่วมวางแผน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การประชุมวางแผนกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประชุมวางแผนจัดสรรเงินงบประมาณที่นำมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง 			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p>- การประชุมวางแผนจัดสรรบุคลากรที่เข้ามารับผิดชอบด้านการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง</p> <p>- การร่วมคิดหาวิธีการป้องกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การร่วมคิด/ประชุม/วางแผน พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมปฏิบัติงาน</u></p> <p>- การจัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ (zoning) กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดรูปแบบการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ศึกษาวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง (ญ้อกัวร์)</p> <p>- การจัดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา ห้องสุขา ร้านอาหาร ที่พัก ฯลฯ</p> <p>- การดูแลและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับ</u></p> <p>- สร้างกฎระเบียบข้อปฏิบัติในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- ทำป้ายห้ามทำลายแหล่งท่องเที่ยว (ห้ามตัดต้นไม้, ห้ามเด็ดดอกกระเจียว, ห้ามขีดเขียนแท่นหิน, ห้ามทิ้งขยะ)</p> <p>- ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</u></p> <p>- เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวในด้านเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ</p> <p>- การจัดนิทรรศการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p>			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมฝึกอบรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์เพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติ/ความเป็นมา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมด้านการปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมประจำท้องถิ่น <p style="text-align: center;">การติดตามตรวจสอบและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสอดส่องดูแลและรายงานข่าวกรณีพบการบุกรุกทำลายป่า ล่าสัตว์ป่า - การสำรวจต้นไม้หลังจากที่ได้ปลูกหรือบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประเมินผลหลังจากได้จัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ <p style="text-align: center;">ร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - จัดระบบการเก็บขยะให้เป็นที่เป็นทางภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้สวยงามตามธรรมชาติ 			

ตอนที่ 6 สภาพปัญหา ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แบบสัมภาษณ์องค์กรชุมชน

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ

สถาบันศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติ
ป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ : ผลงานวิจัยที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการอุทยานแห่ง
ชาติอื่น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้

โดย

นางสาวสุดารัตน์ นาคประกอบ

จุดสำรวจ _____

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

แบบสัมภาษณ์

ชื่อองค์กรชุมชน _____

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่เห็นว่าถูกต้อง หรือ เติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. เพศ

() ชาย

() หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพทางการศึกษา

() ประถมศึกษา

() มัธยมศึกษาตอนต้น

() มัธยมศึกษาตอนปลาย

() อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

() ปริญญาตรี

() สูงกว่าปริญญาตรี

4. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน _____ ปี

5. ท่านได้รับเงินเดือนจากการปฏิบัติงานเป็นจำนวนเงิน _____ บาท/เดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะดำเนินงานขององค์กรที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. กลุ่ม / สมาคม / ชมรม ที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่เป็นองค์กร

() ภาครัฐ

() ภาคเอกชน

() ประชาชน

() อื่น ๆ ระบุ _____

2. กลุ่ม / สมาคม / ชมรม ที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่นั้นมีประวัติความเป็นมาอย่างไร โปรดระบุ

3. กลุ่ม / สมาคม / ชมรม ที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่นั้นเน้นวัตถุประสงค์หลักอะไรในการดำเนินงาน โปรดระบุ

4. กลุ่ม / สมาคม / ชมรม ที่ท่านเป็นสมาชิกอยู่นั้นมีกิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ _____

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะพื้นที่	ดี	พอใช้	ไม่ดี
1. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น ขนาด จำนวน ความหนาแน่นของพันธุ์ไม้ 2. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 3. ความงดงามทางทัศนียภาพ เช่น สูดแผ่นดิน พุดดอกกระเจียว ลานหินงาม มีจุดเด่นน่าสนใจของธรรมชาติ 4. วัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น			

ตอนที่ 4 ความต้องการขององค์กรชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- ท่านเคยรู้จักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้างหรือไม่
 รู้จัก ไม่รู้จัก
- ท่านคิดว่ากิจกรรมข้อใดต่อไปนี้เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 การเดินป่า / ศึกษาธรรมชาติ การถ่ายรูป บันทึกภาพ / เสียง
 การชมความงามตามธรรมชาติและลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนท้องถิ่น
 การศึกษาเรียนรู้การผลิตสินค้าพื้นเมือง / ของที่ระลึก
 อื่น ๆ _____
- ท่านต้องการให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นในท้องถิ่นของท่านหรือไม่
 ต้องการ ไม่ต้องการ

4. ถ้าท่านต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ท่านคิดว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ขายอาหาร – เครื่องดื่ม	☐ ขายของที่ระลึก
☐ นำเที่ยวชมชุมชน	☐ นำเดินป่าศึกษาธรรมชาติ
☐ ให้ที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว (Home Stay)	
☐ ร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	
☐ อื่น ๆ _____	
5. ท่านต้องการจะประกอบอาชีพธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม
☐ อาชีพหลัก	☐ อาชีพเสริม	☐ ไม่ต้องการ
6. ท่านต้องการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอะไรบ้างในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
☐ โทรศัพท์ / ไฟฟ้า / น้ำประปา	☐ การคมนาคม / ถนนลาดยาง
☐ ระบบกำจัดของเสีย	☐ สถานพยาบาล
☐ อื่น ๆ _____	
7. ท่านคิดว่าการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบด้านใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
☐ ค่าครองชีพสูงขึ้น	☐ รายได้หลักเพิ่มขึ้น
☐ เกิดการพัฒนาชุมชน	☐ เกิดมลภาวะ / มลพิษสิ่งแวดล้อม
☐ ชุมชนมีชื่อเสียง	☐ สิ่งแวดล้อมของชุมชนเสื่อมโทรม
☐ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม / ความเชื่อ	
☐ อื่น ๆ _____	

ตอนที่ 5 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ท่านเคยได้ยิน ได้ฟัง หรือ ได้รับความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากแหล่งใด บ่อยครั้งเพียงใด

แหล่งข่าวสาร	ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร				
	ทุก วัน	เกือบ ทุกวัน	สัปดาห์ ละครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ได้ รับ
1. สื่อโทรทัศน์ 2. สื่อวิทยุ 3. หอสมุดประชาชน 4. สื่อสิ่งพิมพ์ - หนังสือพิมพ์/นิตยสาร/วารสาร - แผ่นพับ/ใบปลิว/โปสเตอร์ - เอกสารทางวิชาการ 5. สื่อเฉพาะกิจ - หอกระจายข่าวประจำพื้นที่ 6. สื่อบุคคล - ญาติพี่น้อง/เพื่อน - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - ผู้รู้/ผู้อาวุโสในท้องถิ่น - เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ () เจ้าหน้าที่ป่าไม้ () เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว () เจ้าหน้าที่การปกครอง เช่น อำเภอ ตำบล เป็นต้น 7. การเข้าร่วมประชุม/อบรม 8. อื่น ๆ โปรดระบุ _____					

2. ความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
<p>1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ</p> <p>3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน</p> <p>4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีผลกระทบน้อยที่สุดต่อสภาพธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้อประโยชน์และโอกาสเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ</p> <p>6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่โดยต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ</p> <p>7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ</p> <p>8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นงานที่ทุกคนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามต้องร่วมมือกัน</p> <p>9. การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น นำเที่ยวขายอาหาร ของที่ระลึก เป็นต้น</p>			

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
10. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ 11. ทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว 12. ทำให้มีการจ้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 13. ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรในท้องถิ่นดีขึ้น			

ตอนที่ 6 กิจกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

- กิจกรรมการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มองค์กรชุมชน กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมสำรวจพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำรวจสภาพพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ/ทิวทัศน์ - สำรวจพันธุ์พืช เช่น ดอกกระเจียว - สำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - สำรวจเส้นทางการคมนาคม/ขนส่ง - สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม <p style="text-align: center;">ร่วมวางแผน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การประชุมวางแผนกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประชุมวางแผนจัดสรรเงินงบประมาณที่นำมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง 			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p>- การประชุมวางแผนจัดสรรบุคลากรที่เข้ามารับผิดชอบด้านการส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง</p> <p>- การร่วมคิดหาวิธีการป้องกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การร่วมคิด/ประชุม/วางแผน พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมปฏิบัติงาน</u></p> <p>- การจัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ (zoning) กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดรูปแบบการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ศึกษาวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง (ญ้อกัวร์)</p> <p>- การจัดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา ห้องสุขา ร้านอาหาร ที่พัก ฯลฯ</p> <p>- การดูแลและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับ</u></p> <p>- สร้างกฎระเบียบข้อปฏิบัติในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- ทำป้ายห้ามทำลายแหล่งท่องเที่ยว (ห้ามตัดต้นไม้, ห้ามเด็ดดอกกระเจียว, ห้ามขีดเขียนแท่นหิน, ห้ามทิ้งขยะ)</p> <p>- ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</u></p> <p>- เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวในด้านเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ</p> <p>- การจัดนิทรรศการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p>			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมฝึกอบรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์เพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติ/ความเป็นมา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว - ฝึกอบรมด้านการปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมประจำท้องถิ่น <p style="text-align: center;">การติดตามตรวจสอบและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสอดส่องดูแลและรายงานข่าวกรณีพบการบุกรุกทำลายป่า ล่าสัตว์ป่า - การสำรวจต้นไม้หลังจากที่ได้ปลูกหรือบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประเมินผลหลังจากได้จัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <p style="text-align: center;">ร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - จัดระบบการเก็บขยะให้เป็นที่เป็นทางภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้สวยงามตามธรรมชาติ 			

ตอนที่ 7 สภาพปัญหา ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แบบสัมภาษณ์องค์การบริหารส่วนตำบล

เรื่อง

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดชัยภูมิ

สถาบันศึกษา : บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานแห่งชาติ
ป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ : ผลงานวิจัยที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้

โดย

นางสาวสุดาวรัตน์ นาคประกอบ

จุดสำรวจ _____

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

แบบสัมภาษณ์

- ผู้ให้สัมภาษณ์ () ประธานกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () กรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () หัวหน้าส่วนการคลังองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () หัวหน้าส่วนโยธาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่
 () สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่เห็นว่าถูกต้อง หรือ เติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. เพศ

- () ชาย () หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. สถานภาพทางการศึกษา

- () ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น
 () มัธยมศึกษาตอนปลาย () อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
 () ปริญญาตรี () สูงกว่าปริญญาตรี

4. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน _____ ปี

5. ท่านได้รับเงินเดือนจากการปฏิบัติงานเป็นจำนวนเงิน _____ บาท/เดือน

ตอนที่ 2 ลักษณะดำเนินงานขององค์กรที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. องค์กรบริหารส่วนตำบลของท่าน ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรบริหารส่วนตำบล
 ไม่มี มี
 ถ้าไม่มี เพราะสาเหตุใด (ระบุ)_____

2. องค์กรบริหารส่วนตำบลของท่าน มีความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันภายในระหว่างสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลด้วยกัน
 ไม่มี มี
 ถ้าไม่มี เพราะเหตุใด (ระบุ)_____

3. องค์กรบริหารส่วนตำบลของท่าน มีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือส่วนราชการอื่น
 ไม่มี มี
 ถ้าไม่มี เพราะสาเหตุใด (ระบุ)_____

4. องค์กรบริหารส่วนตำบลของท่าน มีงบประมาณ หรือใช้งบประมาณร่วมกับหน่วยงานอื่นในการจัดทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม
 ไม่มี มี
 ถ้าไม่มี เพราะสาเหตุใด (ระบุ)_____

5. การติดต่อประสานงานขององค์กรบริหารส่วนตำบลของท่าน ส่วนใหญ่เป็นแบบทางการหรือไม่เป็นทางการ
 ทางการ ไม่เป็นทางการ

6. องค์กรบริหารส่วนตำบลของท่าน มีกิจกรรมใดที่ส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะพื้นที่	ดี	พอใช้	ไม่ดี
1. สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น ขนาด จำนวน ความหนาแน่นของพันธุ์ไม้ 2. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 3. ความงามทางทัศนียภาพ เช่น สูดแผ่นดิน พุ่มดอกกระเจียว ลานหินงาม มีจุดเด่นน่าสนใจของธรรมชาติ 4. วัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่น			

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะพื้นที่	มาก	ปานกลาง	น้อย
1. นโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. ความเหมาะสมของแผนงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3. การกำหนดเขตการจัดการและความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4. ความเพียงพอของจำนวนบุคลากรในการส่งเสริม / พัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 5. ความเพียงพอของงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6. ความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ เช่น พาหนะ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น			

ลักษณะพื้นที่	มาก	ปานกลาง	น้อย
7. การเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วมวางแผน ดำเนินการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้กฎ ระเบียบขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ 8. การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาประกอบการให้บริการ ด้านการท่องเที่ยว ภายใต้กฎระเบียบขององค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านไร่ 9. การเผยแพร่ / แจกข้อมูลข่าวสารและการสื่อความหมาย ธรรมชาติแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเชื้อชาติ 10. การจัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึก / ให้ความรู้ด้านการ อนุรักษ์ธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่กลุ่มนัก เรียน กลุ่มนักศึกษา ประชาชน ฯลฯ			

ตอนที่ 5 การรับรู้ข่าวสารและความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ท่านเคยได้ยิน ได้ฟัง หรือ ได้รับความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากแหล่งใด บ่อยครั้งเพียงใด

แหล่งข่าวสาร	ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร				
	ทุก วัน	เกือบ ทุกวัน	สัปดาห์ ละครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ได้ รับ
1. สื่อโทรทัศน์ 2. สื่อวิทยุ 3. หอสมุดประชาชน 4. สื่อสิ่งพิมพ์ - หนังสือพิมพ์/นิตยสาร/วารสาร - แผ่นพับ/ใบปลิว/โปสเตอร์ - เอกสารทางวิชาการ 5. สื่อเฉพาะกิจ - หอกระจายข่าวประจำพื้นที่					

แหล่งข่าวสาร	ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร				
	ทุก วัน	เกือบ ทุกวัน	สัปดาห์ ละครั้ง	นาน ๆ ครั้ง	ไม่ ได้ รับ
6. สื่อบุคคล <ul style="list-style-type: none"> - ญาติพี่น้อง/เพื่อน - กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน - ผู้รู้/ผู้อาวุโสในท้องถิ่น - เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ () เจ้าหน้าที่ป่าไม้ () เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว () เจ้าหน้าที่การปกครอง เช่น อำเภอ ตำบล เป็นต้น 7. การเข้าร่วมประชุม/อบรม 8. อื่น ๆ โปรดระบุ _____					

2. ความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวในการศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ 3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน			

ข้อบ่งชี้ด้านความรู้	เห็นด้วย/มาก	ปานกลาง	ไม่เห็นด้วย / น้อย
<p>4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเอื้อประโยชน์และโอกาสเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ</p> <p>6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มที่โดยต้องคำนึงถึงสภาพธรรมชาติ</p> <p>7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวางแผนและพัฒนาจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ฯลฯ</p> <p>8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นงานที่ทุกคนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามต้องร่วมมือกัน</p> <p>9. การให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเปิดโอกาสให้ราษฎรท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น นำเที่ยวขายอาหาร ของที่ระลึก เป็นต้น</p> <p>10. สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรออกแบบให้กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ</p> <p>11. ทำให้ราษฎรท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยว</p> <p>12. ทำให้มีการจ้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว</p> <p>13. ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมของราษฎรในท้องถิ่นดีขึ้น</p>			

ตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. กิจกรรมการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">ร่วมสำรวจพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำรวจสภาพพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ/ทิวทัศน์ - สำรวจพันธุ์พืช เช่น ดอกกระเจียว - สำรวจแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - สำรวจเส้นทางการคมนาคม/ขนส่ง - สำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่อยู่รอบบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม <p style="text-align: center;">ร่วมวางแผน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การประชุมวางแผนกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประชุมวางแผนจัดสรรเงินงบประมาณที่นำมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง - การประชุมวางแผนจัดสรรบุคลากรที่เข้ามารับผิดชอบด้านการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง - การร่วมคิดหาวิธีการป้องกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การร่วมคิด/ประชุม/วางแผน พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <p style="text-align: center;">ร่วมปฏิบัติงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ (zoning) กับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การจัดรูปแบบการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ศึกษาวิถีชีวิตของชาวพื้นเมือง (ญ้อกัวร์) 			

กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p>- การจัดรูปแบบสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ประปา ห้องสุขา ร้านอาหาร ที่พัก ฯลฯ</p> <p>- การดูแลและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับ</u></p> <p>- สร้างกฎระเบียบข้อปฏิบัติในการดูแลรักษาพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- ทำป้ายห้ามทำลายแหล่งท่องเที่ยว (ห้ามตัดต้นไม้, ห้ามเด็ดดอกกระเจียว, ห้ามขีดเขียนแท่นหิน, ห้ามทิ้งขยะ)</p> <p>- ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ</u></p> <p>- เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับนักท่องเที่ยวในด้านเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ</p> <p>- การจัดนิทรรศการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p>- การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์หรือรณรงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดขึ้นกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม</p> <p style="text-align: center;"><u>ร่วมฝึกอบรม</u></p> <p>- ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์เพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว</p> <p>- ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติ/ความเป็นมา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปอธิบายแก่นักท่องเที่ยว</p> <p>- ฝึกอบรมเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษสำหรับการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว</p> <p>- ฝึกอบรมด้านการปลูกจิตสำนึกให้รักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อมประจำท้องถิ่น</p>			

รูปแบบการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ไม่มี/ไม่ร่วม	มี/ร่วม	หมายเหตุ
<p style="text-align: center;">การติดตามตรวจสอบและประเมินผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสอดส่องดูแลและรายงานข่าวกรณีพบการบุกรุกทำลายป่า ล่าสัตว์ป่า - การสำรวจต้นไม้หลังจากที่ได้ปลูกหรือบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - การประเมินผลหลังจากได้จัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ <p style="text-align: center;">ร่วมปรับปรุงสภาพพื้นที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปลูกต้นไม้ทดแทนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - จัดระบบการเก็บขยะให้เป็นที่เป็นทางภายในอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม - ดูแลรักษาอุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้สวยงามตามธรรมชาติ 			

ตอนที่ 7 สภาพปัญหา ข้อจำกัด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดการอุทยานแห่งชาติป่าหินงามเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาคผนวก ข

รายละเอียดแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

รายละเอียดแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

รายละเอียดแผนงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ควรมีแนวทางการจัดการไปตามประเด็นปัญหาของพื้นที่ ตลอดจนสิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาให้มีขึ้น เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมนันทนาการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นอย่างเหมาะสมดังนี้

แผนงานพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

1. การแบ่งเขตพื้นที่ สามารถแบ่งออกเป็น 3 เขตคือ

- เขตบริการ เป็นบริเวณหรือพื้นที่ที่จัดให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการนักท่องเที่ยวทั้งด้านความจำเป็นพื้นฐานเมื่อเข้ามาเยือนอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา บ้านพัก หรือสถานที่กางเต็นท์ ร้านอาหาร นอกจากนี้ยังให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นิทรรศการกลางแจ้ง ป้ายบอกทาง และสื่อความหมายธรรมชาติ ฯลฯ หรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ และบ้านพักเจ้าหน้าที่ เป็นต้น สิ่งก่อสร้างในบริเวณเขตบริการควรเป็นลักษณะที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม วัสดุที่ท้องถิ่น และมีขนาดใหญ่โต วัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้เกิดการชักนำการท่องเที่ยวแบบเน้นจำนวนนักท่องเที่ยวมาก ๆ เข้ามาในพื้นที่

- เขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีวัตถุประสงค์ในการให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ แสวงหาประสบการณ์การท่องเที่ยวในลักษณะที่ได้ใกล้ชิดและเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะส่งเสริมสนับสนุนในเขตนี้จะเป็นกิจกรรมที่อาศัยทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติที่โดดเด่นเป็นพื้นฐาน ได้แก่ พืชพรรณที่หายากของทุ่งดอกกระเจียว บริเวณที่มีสภาพภูมิทัศน์สวยงามจากการเกิดและเรียงตัวของแท่นหิน และหน้าผา ซึ่งเป็นจุดชมวิวยุคใหม่ของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ในเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้สามารถให้มีการพัฒนาเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ แต่ต้องยึดหลักเกณฑ์ของการพัฒนาให้น้อยที่สุด และคงสภาพความเป็นธรรมชาติเอาไว้ เช่น เส้นทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติโดยป้ายและโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติที่มุ่งให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

- เขตหวงห้าม บริเวณส่วนใหญ่ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม ที่ไม่ควรให้การท่องเที่ยวเข้าไปรุกล้ำในส่วนนี้ เขตนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า สังกมพืช แหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นต้น ไม่ให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปโดยเคร่งครัด

2. ควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่

- การใช้ประโยชน์ที่ดิน ควรกำหนดพื้นที่การใช้ที่ดินให้ชัดเจนตามแหล่งกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม โดยกำหนดกิจกรรมที่ส่งเสริมหรือเอื้อประโยชน์ต่อกันอยู่ใกล้ชิดกัน กิจกรรมที่ขัดแย้งกันอยู่ห่างกัน เพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยต่อการเข้าถึงหรือค้นหา และไม่ก่อให้เกิดความสับสนแก่นักท่องเที่ยว

- การใช้เสียงตลอดเส้นทางเดินป่า อุทยานแห่งชาติป่าหินงามควรมีระเบียบปฏิบัติและควบคุมโดยเคร่งครัดให้มีคัคเทศก์และนักท่องเที่ยวระมัดระวังไม่ส่งเสียงดัง / เล่นดนตรีเสียงดัง เช่น กลอง ฉิ่ง ฉาบ ฯลฯ อันอาจจะรบกวนและไล่สัตว์ป่าออกจากบริเวณนั้นได้

- การกำจัดขยะของเสียที่เกิดขึ้นในพื้นที่ธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติป่าหินงามควรมีระเบียบปฏิบัติให้มีคัคเทศก์และนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติเป็นผู้นำขยะและของเสียที่ย่อยสลายออกมา ส่วนเศษอาหารและของเสียต่าง ๆ จากนักท่องเที่ยวอาจใช้วิธีขุดหลุมและกลบเพื่อให้อย่อยสลายต่อไปและไม่ส่งกลิ่นหรือทำลายทัศนียภาพแก่นักท่องเที่ยวอื่น ๆ

แผนงานพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง

1. ถนน ควรปรับปรุงระบบการคมนาคม / ขนส่งให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก โดยการปรับปรุงเส้นทางที่ชำรุด และเพิ่มรถบริการขนส่ง เช่น รถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

2. ที่จอดรถ ควรเสนอให้ทางจังหวัดหรือผู้รับผิดชอบร่วมมือกันกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดที่เหมาะสมให้เป็นลานจอดรถอย่างถาวร และมีเพียงแห่งเดียว ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาการจราจรและควบคุมพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่เห็นว่าเหมาะสมควรเป็นบริเวณลานจอดรถของเขตทางหลวง เพราะว่าจะอยู่ในเขตด้านนอก มีบริเวณลานจอดรถที่กว้างขวาง 2 แห่ง การเข้าออกสะดวกสบาย

3. ทางเดินเท้า ควรปรับปรุงเส้นทางเดินเท้าจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวถึงทางเดินขึ้นหน้าผาสุดแผ่นดิน และทางเดินขึ้นลานหินงามให้มีความเหมาะสมแก่การชมทิวทัศน์และการศึกษาธรรมชาติทั้งสองข้างทาง โดยจัดให้มีโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ และติดตั้งแผ่นป้ายบอกทิศทาง นอกจากนี้ควรปรับปรุงขอบทางและผิวทางที่ชำรุด และเพิ่มวัสดุที่มีความคงทนปูผิวทางเดินขึ้นทุ่งดอกกระเจียวที่ยากต่อการพังทลาย พร้อมทั้งสร้างราวจับในช่วงที่มีความลาดชันสูง

แผนงานพัฒนาที่พัก / ร้านอาหาร / ของฝากที่ระลึก

1. ที่พัก เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว เพราะเป็นที่ที่นักท่องเที่ยวใช้พักผ่อนในเวลากลางคืน หลังจากเหน็ดเหนื่อยมาจากการเดินทาง หรือท่องเที่ยวมาทั้งวัน เฟอร์นิเจอร์ในส่วนนี้ประกอบด้วยเตียง และโต๊ะ เตียงอาจใช้ไม้ไผ่ หรือใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น ปีกไม้ หรือท่อนไม้มาเป็นโครงสร้าง ส่วนโต๊ะก็เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้เฟอร์นิเจอร์สำเร็จรูป และเพื่อก่อให้เกิดความกลมกลืนกับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่

2. ร้านอาหาร แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

- ภายในอาคาร บริเวณรับประทานอาหารควรประกอบด้วยโต๊ะและเก้าอี้หรือม้านั่งยาว เฟอร์นิเจอร์ที่นำมาตกแต่งต้องแข็งแรงและทนทาน ใช้วัสดุประเภทหวายหรือไม้เนื้อแข็งและมีขนาดพอเหมาะต่อการใช้สอย เพราะนอกจากจะใช้เป็นโต๊ะอาหารแล้วอาจใช้เป็นโต๊ะเอนกประสงค์ไว้เขียนหนังสือได้อีกด้วย

- ภายนอกอาคาร บริเวณรับประทานอาหารภายนอกอาคาร ควรมีลักษณะแข็งแรง ทนแดดทนฝน เช่น ทำด้วยเหล็กหรือไม้เนื้อแข็ง ไม่ควรใช้วัสดุประเภทไม้ไผ่หรือหวาย เพราะอายุการใช้งานสั้นเมื่อมาใช้ภายนอก เพราะโดนแดดโดนฝน ตำแหน่งที่ตั้งควรอยู่ในพื้นที่ที่มีร่มเงา อีกทั้งควรอยู่ใกล้กับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของฝากที่ระลึก เป็นต้น

3. ของฝากที่ระลึก เป็นการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้สามารถนำรายได้มาสู่ท้องถิ่นได้มากที่สุด ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากว่าพื้นที่ศึกษามีทรัพยากรที่สามารถพัฒนาเพื่อเป็นสินค้าของที่ระลึกได้เป็นอย่างดี ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากผลไม้ เช่น ขนุน มะม่วง แดงโม สินค้าพื้นเมือง เช่น ผ้าไหม และของที่ระลึกทำจากไม้ไผ่ และการนำผลไม้มาผลิตเป็นไวน์จำหน่าย เป็นต้น

ทั้งนี้การให้บริการทางด้านที่พัก / ร้านอาหาร / ของฝากที่ระลึก ควรกำหนดราคาขายที่ชัดเจน เพื่อไม่เป็นการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวและต้องคำนึงถึงรูปแบบการให้บริการที่เหมาะสมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามด้วย

แผนงานบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การปรับปรุงและพัฒนาสาธารณูปโภค / สาธารณูปการ

- ไฟฟ้า / โทรศัพท์ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้น ถ้ามีปริมาณความต้องการไฟฟ้า / โทรศัพท์มาก ก็ควรจัดให้มีการเดินสายไฟ / สายโทรศัพท์ให้ทั่วถึง เพื่อประโยชน์ของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นโดยรอบอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- น้ำดื่ม ควรจัดให้มีที่เก็บกักไว้จุดหนึ่งเพื่อนำไปผ่านกระบวนการฆ่าเชื้อโรคแล้วส่งจ่ายไปยังร้านค้า และสถานที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

- ขยะ ควรจัดให้มีปริมาณถังขยะที่เพียงพอต่อความต้องการ และตั้งไว้เป็นระยะห่างกันไม่มากนัก โดยเฉพาะบริเวณลานจอดรถและบริเวณร้านค้า สถานที่กำจัดขยะควรอยู่ห่างจากเขตหวงห้าม การกำจัดขยะอาจใช้วิธีเผา ถ้ามีปริมาณขยะมากและชนิดของขยะมีความหลากหลายก็ควร

แยกเตาเผา ส่วนจำนวนเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาดควรมีให้เพียงพอและดำเนินการเก็บขยะทุกวัน รวมทั้งควบคุมการรักษาความสะอาดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามอย่างเคร่งครัด

- น้ำทิ้ง ควรจัดให้มีท่อระบายน้ำทิ้งจากบรรดาร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก ลงไปในบ่อพักรวม เพื่อจะได้ให้พวกเศษอาหารและไขมันตกตะกอน ก่อนที่จะนำไปบำบัด แล้วปล่อยน้ำนั้นลงสู่ชุมชนท้องถิ่น

2. การพัฒนาการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

- มัคคุเทศก์ ควรส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ เช่น สถาบันราชภัฏชัยภูมิ จัดฝึกอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่นให้กับประชาชนและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องประวัติความเป็นมาและระบบนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม เพื่อจะได้แนะนำและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมความงามของพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้ได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษไว้คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

- ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ควรมีการจัดนิทรรศการให้ความรู้ และให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งแจกเอกสาร แผ่นพับ บอกรายละเอียดทางด้านประวัติความเป็นมา สภาพแวดล้อม กฎเกณฑ์ข้อบังคับ การปฏิบัติตนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ

- สื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวถึงเส้นทางและสภาพธรรมชาติต่าง ๆ ที่น่าสนใจตลอดเส้นทางเดินป่าด้วยสื่อต่าง ๆ ณ จุดเริ่มต้นของเส้นทางเดินป่า จุดท่องเที่ยว รวมไปถึงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางและการเตรียมตัวเดินป่า ฯลฯ ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การเลือกสื่อที่จะใช้ในการให้ความรู้ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวในระหว่างเส้นทางนั้น ควรจัดทำคู่มือการเดินป่า สำหรับเส้นทางต่าง ๆ โดยเฉพาะ สำหรับคู่มือจะประกอบด้วยแผนที่เส้นทางพร้อมจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจและรายละเอียดที่จะพบเห็นได้ระหว่างทาง

- เส้นทางศึกษารวมชาติ ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติทั้ง 3 เส้นทางให้อยู่ในสภาพพื้นที่ใช้การได้ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นโดยเฉพาะช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายเตือนอันตราย ถังขยะ ที่นั่งพัก ณ จุดเริ่มต้นของเส้นทางศึกษารวมชาติ และจุดอื่น ๆ ที่เหมาะสมตลอดเส้นทาง

3. การจัดรายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

- รายการท่องเที่ยวเข้าไป - เย็นกลับ
- รายการท่องเที่ยววันหยุดสุดสัปดาห์ เช่น 2 วัน 1 คืน

โดยรายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่จะเน้นการพักผ่อนและเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้ทางด้านระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติ เช่น การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน พร้อมทั้งการซื้อสินค้าพื้นเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางการเกษตรและงานหัตถกรรมฝีมือของชุมชนท้องถิ่น

4. การจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น

- กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ควรกำหนดกิจกรรมเส้นทางศึกษารวมชาติของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางเดินเท้าศึกษารวมชาติเขาพนมโดม มีสภาพทั่วไปของเส้นทางผ่านทั้งทุ่งหญ้าและป่าดิบแล้ง ระหว่างทางมีจุดที่น่าสนใจหลายจุด เช่น ลานไทร จุดชมวิวดำรงควา ซึ่งเหมาะแก่การชมพระอาทิตย์ตก และจุดชมวิวนมโดมเหมาะสำหรับชมพระอาทิตย์ขึ้น และยังมีถ้ำต่าง ๆ และหินรูปร่างแปลกตา กระจายอยู่ทั่วไปตามเส้นทาง 2) เส้นทางเดินเท้าศึกษารวมชาติลานหินหน่อ ลานหินหน่อเป็นลานหินที่เป็นปุ่มหินสูง 1 - 2 เมตร กระจายเป็นพื้นที่กว้างกว่า 200 ไร่ สลับกับลานหินเรียบกว้างคล้ายเวทีกลางแจ้งธรรมชาติ 3) เส้นทางเดินเท้าศึกษารวมชาติสุดแผ่นดิน ซึ่งเป็นการกำหนดเส้นทางที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่สำคัญของอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม

- กิจกรรมถ่ายรูปรูปรวมชาติ บ้านทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ อันมีรายละเอียดอยู่ในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ป่า พืชหายาก เป็นต้น ส่วนการบันทึกเสียงธรรมชาติ นิยมเสียงน้ำตก น้ำไหล เสียงนก และแมลงต่าง ๆ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ควรจัดเตรียม สำหรับกิจกรรมประเภทนี้ คือ เส้นทางที่จะนำนักท่องเที่ยวเข้าไปถ่ายรูปรูปรวมชาติและบันทึกเสียง ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งหรือจุดที่บันทึกเสียงได้ดี และสามารถจะถ่ายรูปได้สวยงาม ซึ่งสามารถใช้เส้นทางเดินป่าทั้ง 3 เส้นทางดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

แผนงานรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

1. ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย

- ประสานงานขอความร่วมมือจากสถานีตำรวจภูธรประจำตำบลเพื่อจัดส่งเจ้าหน้าที่เข้ามา ร่วมเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยชุมชนโดยดูแลด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก

- จัดฝึกอบรมอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยวและมอบหมายภารกิจในการสอดส่องดูแลผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปในพื้นที่ตามความเหมาะสม

- สร้างจุดตรวจและรับแจ้งเหตุในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการโจรกรรม

- จัดทำป้ายเตือนนักท่องเที่ยวให้ทราบว่าบริเวณใดที่มีความเสี่ยงต่อภัยจากโจรผู้ร้าย

2. ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

- ให้มีการปฐมพยาบาลแก่นักท่องเที่ยวก่อนการเที่ยวชมในพื้นที่

- จัดทำป้ายเตือนเกี่ยวกับประเภทหรือลักษณะของอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกจุดที่มีโอกาสเป็นไปได้

- จัดเตรียมอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย พร้อมวัสดุอุปกรณ์การกู้ภัยประจำไว้ ณ จุดที่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้สะดวกที่สุด
- สร้างสิ่งป้องกันที่ถาวรตามความเหมาะสมแล้วแต่กรณี เช่น รั้วกัน สำหรับทางเดินที่มีความสูงชัน สะพานถาวรสำหรับข้ามสิ่งกีดขวาง เป็นต้น
- จัดตั้งหน่วยปฐมพยาบาลเบื้องต้นในจุดที่เหมาะสมเพื่อให้การปฐมพยาบาลแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุ

แผนงานติดตามตรวจสอบและประเมินผล

ควรเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล มีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติป่าหินงามร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้มากขึ้นโดยการ

- ติดตามตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา
- ปรับปรุงแผนงานและกระบวนการการทำงานให้เหมาะสม